

Ἄν σοῦ φανεῖ χρήσιμο αὐτὸ τὸ βιβλίον,
ἀγόρασέ το στὴν ἔντυπη μορφή του.

ΤΟ ΠΡΟΠΑΤΟΡΙΚΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ

ISBN: 978-1-4477-5349-0

ELPENOR IN *print*

information: www.elpenor.org

© George Valsamis, 2023

ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΑΛΣΑΜΗΣ

ΤΟ ΠΡΟΠΑΤΟΡΙΚΟ ΑΜΑΡΤΗΜΑ

ELPENOR

Ἀθήνα 2023

Περιεχόμενα

Δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου	11
Τὸ δέντρο τῆς γνώσης	19
Τὸ δῶρο	39
Ποιός παράδεισος;	51
Ὁ κόσμος	57
Σκοπὸς τῆς ζωῆς	63
Ἡ ἀπειλή	69
Οἰκογένεια	75
Διχασμὸς	81
Τιμωρία	87
Ἡ ἀνάγνωση	97
Ὁ Χριστός	105
Θεοπνευστία	107
Τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα κι ἐμεῖς	111
<i>Εὐθύνη τῶν Πατέρων</i>	<i>113</i>
<i>Κληρονομικότητα τῆς ἁμαρτίας</i>	<i>117</i>
<i>Πῶς ἀρχίζει ἡ ἁμαρτία;</i>	<i>120</i>
<i>Ἡ γνώση ὡς ἀνάμνηση</i>	<i>123</i>
<i>Ὁ θάνατος</i>	<i>125</i>
<i>Τὸ φύλλο συκῆς</i>	<i>126</i>
<i>Ταπεινοφροσύνη καὶ ὑπακοή</i>	<i>128</i>
<i>Φόβος</i>	<i>131</i>
<i>Ἀπερισκεψία</i>	<i>132</i>
Τὰ Μυστήρια	135

*Ἐὰν μή τις γεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος,
οὐ δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.*

*Τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ
ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται καὶ ποῦ ὑπάγει·
οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος.*

Ἡ Μεγάλη Πηγὴ, Β' 226 (Ἰω. 3), 5 & 8

Δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου

Α΄

Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. 27 καὶ ἐποίησεν ὁ Θεός τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς. 28 καὶ εὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεός, λέγων· ἀυξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς καὶ ἄρχετε τῶν ἰχθύων τῆς θαλάσσης καὶ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ πάσης τῆς γῆς καὶ πάντων τῶν ἔρπετῶν τῶν ἐρπόντων ἐπὶ τῆς γῆς. 29 καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πάντα χόρτον σπόριμον σπεῖρον σπέρμα, ὃ ἐστὶν ἐπάνω πάσης τῆς γῆς, καὶ πᾶν ξύλον, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ καρπὸν σπέρματος σπορίμου, ὑμῖν ἔσται εἰς βρῶσιν· 30 καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τῆς γῆς καὶ πᾶσι

τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ παντὶ ἔρπετῶ ἔρποντι ἐπὶ τῆς γῆς, ὃ ἔχει ἐν ἑαυτῷ ψυχὴν ζωῆς, καὶ πάντα χόρτον χλωρὸν εἰς βρωσιν. καὶ ἐγένετο οὕτως. 31 καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε, καὶ ἰδοὺ καλὰ λίαν. καὶ ἐγένετο ἐσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα ἕκτη.¹

Β'

Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅτε ἐγένετο, ἧ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν 5 καὶ πᾶν χλωρὸν ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι· οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, 6 πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζεν πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς.

7 Καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς, καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν. 8 Καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδέμ κατὰ ἀνατολὰς καὶ ἔθετο ἐκεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε. 9 καὶ ἐξανέτειλεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πᾶν ξύλον ὠραῖον εἰς ὄρασιν καὶ καλὸν εἰς βρωσιν καὶ

¹ Γεν. 1, 26–31.

τὸ ξύλον τῆς ζωῆς ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου καὶ τὸ ξύλον τοῦ εἰδέναι γνωστὸν καλοῦ καὶ πονηροῦ.

10 ποταμὸς δὲ ἐκπορεύεται ἐξ Ἐδέμ ποτίζειν τὸν παράδεισον· ἐκεῖθεν ἀφορίζεται εἰς τέσσαρας ἀρχάς. 11 ὄνομα τῷ ἐνὶ Φισῶν· οὗτος ὁ κνκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Εὐιλιάτ, ἐκεῖ οὗ ἐστὶ τὸ χρυσίον· 12 τὸ δὲ χρυσίον τῆς γῆς ἐκείνης καλόν· καὶ ἐκεῖ ἐστὶν ὁ ἀνθραξ καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. 13 καὶ ὄνομα τῷ ποταμῷ τῷ δευτέρῳ Γεῶν· οὗτος ὁ κνκλῶν πᾶσαν τὴν γῆν Αἰθιοπίας. 14 καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τρίτος Τίγρις· οὗτος ὁ προπορευόμενος κατέναντι Ἀσσυρίων. ὁ δὲ ποταμὸς ὁ τέταρτος Εὐφράτης.

15 Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἀνθρώπον, ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθηκε αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν. 16 καὶ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῆ, 17 ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.

18 Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἀνθρώπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν. 19 καὶ ἔπλασεν ὁ Θεὸς ἔτι ἐκ τῆς γῆς πάντα τὰ θηρία τοῦ ἀγροῦ καὶ πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἤγαγεν αὐτὰ πρὸς τὸν Ἀδὰμ, ἰδεῖν τί καλέσει αὐτά. καὶ πᾶν ὃ ἐὰν ἐκάλεσεν αὐτὸ Ἀδὰμ ψυχὴν ζῶσαν, τοῦτο ὄνομα αὐτῷ.

20 καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ ὀνόματα πᾶσι τοῖς κτήνεσι καὶ πᾶσι τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ καὶ πᾶσι τοῖς θηρίοις τοῦ ἀγροῦ· τῷ δὲ Ἀδὰμ οὐχ εὐρέθη βοηθὸς ὅμοιος αὐτῷ. 21 καὶ ἐπέβα-

λεν ὁ Θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδάμ, καὶ ὑπνώσε· καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς. 22 καὶ ὠκοδόμησεν ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἣν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναῖκα καὶ ἤγαγεν αὐτὴν πρὸς τὸν Ἀδάμ. 23 καὶ εἶπεν Ἀδάμ· τοῦτο νῦν ὅστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη· 24 ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα καὶ προσκολληθήσεται πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. 25 καὶ ἦσαν οἱ δύο γυμνοί, ὃ τε Ἀδάμ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἤσχύνοντο.²

Ὁ δὲ ὄφρις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὧν ἐποίησε Κύριος ὁ Θεός. καὶ εἶπεν ὁ ὄφρις τῇ γυναικί· τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεός, οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου; 2 καὶ εἶπεν ἡ γυνὴ τῷ ὄφρι· ἀπὸ καρποῦ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου φαγούμεθα, 3 ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου, ὃ ἐστὶν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, οὐ δὲ μὴ ἄψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε. 4 καὶ εἶπεν ὁ ὄφρις τῇ γυναικί· οὐ θανάτῳ ἀποθάνεισθε· 5 ἥδει γὰρ ὁ Θεός, ὅτι ἦ ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν.

² Γεν. 2, 4–25.

6 καὶ εἶδεν ἡ γυνή, ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρωσιν καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν καὶ ὠραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι, καὶ λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε· καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μετ' αὐτῆς, καὶ ἔφαγον. 7 καὶ διηνοιχθήσαν οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν δύο, καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα.

8 Καὶ ἤκουσαν τῆς φωνῆς Κυρίου τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν, καὶ ἐκρύβησαν ὃ τε Ἄδὰμ καὶ ἡ γυνή αὐτοῦ ἀπὸ προσώπου Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἐν μέσῳ τοῦ ξύλου τοῦ παραδείσου. 9 καὶ ἐκάλεσε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν Ἄδὰμ καὶ εἶπεν αὐτῷ· Ἄδὰμ, ποῦ εἶ; 10 καὶ εἶπεν αὐτῷ· τῆς φωνῆς σου ἤκουσα περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ ἐφοβήθην, ὅτι γυμνός εἰμι, καὶ ἐκρύβην. 11 καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Θεός· τίς ἀνήγγειλέ σοι ὅτι γυμνός εἶ, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἔνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες; 12 καὶ εἶπεν ὁ Ἄδὰμ· ἡ γυνή, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ ἔφαγον. 13 καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῇ γυναικί· τί τοῦτο ἐποίησας; καὶ εἶπεν ἡ γυνή· ὁ ὄφεις ἠπάτησέ με, καὶ ἔφαγον.

14 καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ ὄφει· ὅτι ἐποίησας τοῦτο, ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ πάντων τῶν κτηνῶν καὶ ἀπὸ πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς· ἐπὶ τῷ στήθει σου καὶ τῇ κοιλίᾳ πορεύσῃ καὶ γῆν φαγῆ πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου. 15 καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρ-

ματος αὐτῆς· αὐτός σου τηρήσει κεφαλὴν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν.

16 καὶ τῇ γυναικὶ εἶπε· πληθύνων πληθυνῶ τὰς λύπας σου καὶ τὸν στεναγμὸν σου· ἐν λύπαις τέξῃ τέκνα, καὶ πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποστροφή σου, καὶ αὐτός σου κυριεύσει.

17 τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν· ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικὸς σου καὶ ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἐν λύπαις φαγῆ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· 18 ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ φαγῆ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ. 19 ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῆ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης, ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ·

20 καὶ ἐκάλεσεν Ἀδὰμ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ζωή, ὅτι αὕτη μήτηρ πάντων τῶν ζώντων.

21 Καὶ ἐποίησε Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ γυναικὶ αὐτοῦ χιτῶνας δερματίνους καὶ ἐνέδυσεν αὐτούς. 22 καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν· καὶ νῦν μὴ ποτε ἐκτείνη τὴν χεῖρα αὐτοῦ καὶ λάβῃ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ φάγῃ καὶ ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα.

23 καὶ ἐξαπέστειλεν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθη. 24 καὶ ἐξέβαλε τὸν Ἀδὰμ καὶ κατώκισεν αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς καὶ ἔταξε τὰ Χερουβίμ καὶ τὴν φλογίνην

Δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου

*ρομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου
τῆς ζωῆς.³*

³ Γεν. 3, 1–24.

Τὸ δέντρο τῆς γνώσης

ΚΕΝΤΡΙΚΟ θέμα τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου στὴν Παλαιὰ Διαθήκη δὲν εἶναι τόσο ἡ ἴδια ἡ δημιουργία ὅσο τὸ λεγόμενο προπατορικό ἀμάρτημα, ὑποτιθέμενη ἀρχὴ ὅλων τῶν δεινῶν ποὺ ὑποφέρει ἡ ἀνθρωπότητα μέχρι σήμερα, ἡ ἐξορία ἀπὸ τὸν παράδεισο.

Ποιό εἶναι τὸ περιεχόμενο τῆς ἐντολῆς ποὺ ἀψήφισαν οἱ πρωτόπλαστοι; Τί ἀκριβῶς δὲν ἤθελε ὁ Θεὸς νὰ κάνουν; Στὸ κείμενο ὑπάρχουν ἐνδείξεις, ὄχι ἐξήγηση. Ἰδίως γιὰ τὴν τιμωρία ἢ τίς συνέπειες τῆς παράβασης τὰ γεγονότα μοιάζουν σαφέστερα, ὁ ἀνθρώπος γνώρισε γιὰ πρώτη φορὰ τὸν πόνο καὶ τὸν θάνατο. Στὴν πραγματικότητα καὶ αὐτὰ εἶναι ἀμφίβολα, ὅπως θὰ δοῦμε.

Ποιά εἶναι ἡ πρόκληση;

Τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα

*καὶ ἐνετείλατο Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων·
ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει
φαγῆ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ
πονηρὸν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρα
φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.*

Πῶς ἀξιολογοῦσαν τὸν θάνατο οἱ πρωτόπλαστοι; Σίγουρα ὄχι σὰν κάτι καλὸ, οὔτε σὰν κάτι ἄγνωστο ἢ οὐδέτερο. Ἄν δὲν εἶχαν ἤδη μιὰ γνώση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἡ ἐντολὴ θὰ ἦταν ἀκατάληπτη καὶ ἡ ὑπακοὴ εἴτε ἡ παράβαση ἀδύνατη.⁴

⁴ Ὁ Κίρκεγκωρ πιστεύει ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴ βρώση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει καμμιά ἔννοια καλοῦ καὶ κακοῦ, ὅποτε ἀκούγοντας τὴν ἐντολή, ἡ ἀδιέξοδη δυνατότητα νὰ ὑπακούσει ἢ νὰ μὴν ὑπακούσει τὸν βυθίζει στὸ ἄγχος. Ὅμως δὲν προηγεῖται ἄγχος ἀπὸ τὸ ἄγνωστο ἀλλὰ φόβος γιὰ τὸ γνωστό, γιὰ τὶς συνέπειες τῆς παράβασης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴ συνομιλία μὲ τὸ φίδι. Τελικὰ ὁ ἄνθρωπος ἐπιλέγει ὡς μικρότερο κακὸ τὸν κίνδυνο τοῦ θανάτου, ἐφόσον ἡ παράβαση φαινόταν νὰ ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν εὐτέλεια, τὴν ἄγνοια, τὴ δειλία καὶ τὴ δουλικότητα τοῦ 'παραδείσιου' βίου. Τὴν ἀποψη πῶς οἱ πρωτόπλαστοι δὲν εἶχαν καμμιά ἔννοια καλοῦ καὶ κακοῦ συμμερίζεται ἐπίσης ὁ Ντοστογιέφσκυ, καὶ ἴσως ἡ ἀποδοχὴ τῆς εἶναι γενικώτερη. Ἐνωμένος μὲ τὸν Θεὸ ὁ ἄνθρωπος περνάει πέρα ἀπὸ καλὸ

Τὸ δέντρο τῆς γνώσης

Ἡ διαταγὴ λοιπὸν δὲν ἦταν νὰ βρίσκονται πέρα ἀπὸ καλὸ καὶ κακὸ, ἀλλὰ νὰ ἀποφύγουν μιὰ συγκεκριμένη ἀξιολόγηση. Κάποια ἀξιολόγηση ἔγινε αἰσθητὴ ἀπὸ τοὺς πρωτόπλαστους ὡς ἐπικίνδυνη. Πῶς θὰ διέκριναν ὅμως ἀνάξιες πλευρὲς στὸν παράδεισο, ἂν δὲν ὑπῆρχε μιὰ διάσταση ποὺ βίωναν ὡς ἀνώτερη; Τὸ ἀνώτερο αὐτό, ἂν καὶ ἔμοιαζε δυνητικὰ οἰκεῖο καὶ ἦταν τὸ πιὸ ἐπιθυμητό, ταυτόχρονα περιεῖχε ἀπειλή.

Γιατί βιώνονταν ἀπειλητικὴ ἢ συγκεκριμένη ἀξιολόγηση; Γιὰ τὸν κίνδυνο σφάλματος, μιᾶς κακῆς ἐκτίμησης ποὺ θὰ κατέληγε σὲ μεγαλύτερη πλάνη; Μήπως ἐπειδὴ ἀφοροῦσε κάτι χρήσιμο γιὰ τὴν ἐπιβίωσή τους; Γιὰ νὰ ζήσουν ἔπρεπε νὰ ἐπιμείνουν σὲ ἓνα συμβιβασμό!; Ὁλόκληρος παράδεισος ἦταν ὡς χάρτινος πύργος; Τὸ δόσιμο τῆς ἐντολῆς πάντως σημαίνει ὅτι οἱ πρωτόπλαστοι δὲν φαίνονταν πρόθυμοι νὰ ἀνεχθοῦν τὶς συνθηκὲς τῆς ζωῆς τους στὸν παράδεισο.

καὶ κακὸ, ὅμως χωρὶς ἐνότητα μαζί Του, ἐνότητα ποὺ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ στὸν ‘παράδεισο’ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, στερεῖται ὅποιασδήποτε ἀξιολογικῆς κρίσης μόνον τὸ μωρὸ καὶ ὁ ἀνοϊκός. Ὁ Ἀδὰμ διαθέτει γλῶσσα καὶ ὀνομάζει τὰ πλάσματα.

Ὁ Θεὸς διατάζει χωρὶς νὰ ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος καὶ χωρὶς νὰ δίνει ἄμεσα ἢ ἔμμεσα πληροφορίες καὶ εὐκαιρίες νὰ σκεφτεῖ ἔστω μόνος του ὁ ἄνθρωπος ποιὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς ἀπαγόρευσης. Τὸ πρωτόπλαστο ζευγάρι βρίσκεται σὲ ἀμφίσημη πραγματικότητα, ἱερὴ καὶ ταυτόχρονα ἀπειλητική. Σὰν νὰ νοιώθουν νὰ τοὺς πλησιάζει τὸ θεῖο πρόσωπο, κι ἐνῶ θέλουν νὰ τὸ ἀντικρύσουν, ἕνας κίνδυνος ἀπειλεῖ τὴ ζωὴ τους καὶ τοὺς γεμίζει φόβο. Ὁ πειρασμὸς ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς δημιουργεῖ μὲ τὴν ἐντολή, εἶναι αὐτός, νὰ γλυτώσουν ἀπὸ τὸν κίνδυνο ἀποφεύγοντας τὴν πραγματικότητα καὶ καταφεύγοντας στὴ δειλία — νὰ ζήσουν σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε ἡ ἀνώτερη διάσταση ποὺ θαύμασαν. Ἄν ὑπακούσουν, δὲν θὰ ὑποχωρήσουν ἀπλῶς σὲ μιὰ προσωρινὴ μειονεξία, ἡ δειλία θὰ γίνεῖ τὸ καθῆκον τους.

*

Στὸν συμβολισμὸ ὑπάρχουν συνήθως ἀτέλειες, ὄφεις τοῦ συμβολιζόμενου ποὺ δὲν παρουσιάζονται σωστὰ ἢ δὲν ἔχουν κἂν ἐκπροσώπηση στὸ σύμβολο, ὅπως εἶναι φυσικό, ἐφόσον μιὰ πραγματικότητα χρησιμοποιεῖται ὡς ἀφορμὴ ἀναγωγῆς σὲ πραγματικότητὰ ἄλλης τάξης. Αὐτὸ δὲν δημιουργεῖ σημαντικὸ πρόβλημα — μὲ μιὰ προϋπόθεση. Ὁ συμβολισμὸς εἶναι ἔγκυρος καὶ ὄχι παραπλανητικός, ὅταν τὸ σύμβολο ἀνταποκρίνεται πλήρως σὲ ἐκεῖνες τουλάχιστον

Τὸ δέντρο τῆς γνώσης

στον τὴν ιδιότητες τοῦ συμβολιζόμενου ποὺ χρειάζεται κάθε φορά νὰ ἀποτυπωθοῦν, ὑπὸ τὸν ὄρο πὼς οἱ παράπλευρες ἐλλείψεις, ἀνομοιότητες καὶ μειονεξίες δὲν εἰσάγουν κρίσιμες παραμορφώσεις οὔτε κἀν στὴ γενικὴ εἰκόνα.⁵

Τί συμβολίζει τὸ δέντρο τῆς γνώσης στὸν παράδεισο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης; Πῶς ἀκριβῶς πραγματοποιήθηκε ἡ παράβαση; Μὲ ποῖο τρόπο καὶ ποιά ἀφορμὴ γεύεται ὁ ἄν-

⁵ Γιὰ παράδειγμα, ἂν συμβολίσω τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν εἰκόνα ἐνὸς Θεοῦ ποὺ παίρνει χῶμα, πλάθει τὸ σῶμα καὶ τοῦ δίνει πνοή, ὁ συμβολισμὸς συνδέει τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν κατώτερη κτίση μὲσω τοῦ χῶματος, καὶ ἀκόμα ὑποδεικνύει ἓνα στοιχεῖο ποὺ ὁ ἄνθρωπος δὲν δέχεται μέσα ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπη κτίση ἀλλὰ ἄμεσα ἀπὸ τὸν Θεό. Πολλὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀνθρώπου ἀπουσιάζουν ἀπὸ τὸν συμβολισμὸ αὐτό, ὁ ὁποῖος ἐπιμένει σὲ ὅ,τι ἐνδιαφέρει ἐδῶ περισσότερο, στὴ διπλὴ προέλευση τῆς ἀνθρώπινης φύσης ὡς σύνθετης, ἓνα μέρος τῆς ὁποίας εἶναι ἄκτιστο. Ὅ,τι λείπει ὅμως εἰσάγει μὲ τὴν ἀπουσία του παραμόρφωση, ἐφόσον τὸ χῶμα καὶ ἡ πνοὴ ὑποβάλλουν τὴν ἰδέα ἀπόλυτης ἀντίθεσης, ὅτι οἱ δύο πλευρὲς δὲν διαφέρουν ἀπλῶς ἀλλὰ συγκρούονται ἢ μίᾳ μὲ τὴν ἄλλη. Ἐπομένως ὁ συμβολισμὸς αὐτὸς εἶναι προβληματικός.

θρῶπος ποιὸν καρπὸ; Σὲ ποιά πραγματικότητα παραπέμπει τὸ σύμβολο; Τί ἀκριβῶς ἔκαναν οἱ πρωτόπλαστοι;

Προτείνονται εἰκασίες γιὰ κίνητρα (ἐγωϊσμός, ἀνυπακοή, κ.λπ.), ὅμως ἡ πράξη παραμένει στὸ σκοτάδι — πῶς ἐκφράστηκε ὁ ἐγωϊσμός, τί ἐκδήλωσε τὴν ἀνυπακοή; — ὥσπου ἐπανέρχεται τὸ σύμβολο: ἔφαγαν τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ! Ὁ ὁποῖος τί συμβολίζει; Πάντως, ἐφόσον δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι ἄνθρωποι, ὅ,τι συνέβη ἀφορᾷ τοὺς ἴδιους, μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔγινε πράξη ἢ παράβαση καὶ ἐκφράστηκε ἢ ὅποια σχέση τους μετὰ τὸν Θεό.

Ἡ εἰκόνα ἐνὸς ταλαίπωρου ζεύγους στοίχειωσε τὸ φαντασιακὸ τῆς χριστιανοσύνης, ἐνέπνευσε πλῆθος ἔργων εἰκαστικῶν καὶ λογοτεχνικῶν, ἀπασχόλησε τὴ φιλοσοφία καὶ τὴ θεολογία, ἐπηρεάζει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ ὅσο λίγες ιδέες, καὶ ὅμως, ἂν ἐρωτηθεῖ κάποιος τί ἔκανε τὸ ζευγάρι, πῶς πραγματοποιήθηκε ἡ ἁμαρτία, θὰ ἐκπλαγεῖ διαπιστώνοντας ὅτι ὄχι μόνο δὲν γνωρίζει ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ προτείνει οὔτε κἂν μιὰ εὐλογη καὶ ἀβέβαιη εἰκασία.

Τὸ ἀρχετυπικὸ ἀνθρώπινο ζευγάρι τῶν ‘πρωτόπλαστων’, δηλαδή οἱ ἄνθρωποι στὸ σύνολό τους, εἰδοποιοῦνται ἀπὸ τὸν Θεὸ μετὰ ἀπειλὴ θανάτου, νὰ μὴ δημιουργήσουν μιὰ σχέση μετὰ τὰ πράγματα, ποὺ θὰ ἐπέτρεπε νὰ κρίνουν καὶ ἐπικρίνουν τὶς συνθηκῆς τῆς ζωῆς τους. Ἀντικρῦζοντας τὴ ζωὴ μετὰ καχυποψία, εἶναι σὰν νὰ παραβιάζω ἕνα ὄριο καὶ

νὰ γίνομαι ξένο σῶμα. Δὲν ἔχει σημασία ἂν ἡ καχυποψία ἀποδειχθεῖ δικαιολογημένη. Ἡ ἐντολὴ δὲν προφυλάσσει ἀπὸ τὸ ἐνδεχόμενο σφάλματος, καὶ μᾶλλον προϋποθέτει πὼς ἂν συμβεῖ κρίση, θὰ εἶναι ἀκριβής. Τὸ δέντρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ δὲν παραπλανᾷ, δὲν θὰ δώσει ψεύτικη γνώση. Ὅσοδῆποτε ἔγκυρη καὶ ἀκριβής, ἡ γνώση αὐτὴ πρέπει νὰ παραμείνει ἀπρόσιτη! Χρειάζεται ἀπόλυτη ἐμπιστοσύνη. Καὶ μόνο ἐπειδὴ τὴν ἀπαγορεύει ὁ Θεὸς εἶναι γνώση ἀνίερη, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ὀρθότητά της.

Σὲ ποιά γνώση ἀναφέρεται ἡ ἀπαγόρευση, καὶ γιατί ἔχει ὀλέθριες συνέπειες; Τί φοβίζεται τὸν Ἀδὰμ στὴν ἀπορία του, γιατί ἡ διέξοδος φέρει θάνατο; Τὸ κείμενο δὲν ἐξηγεῖ, ὅμως ἡ φύση τῆς παράβασης ἴσως διαφαίνεται στὶς συνέπειές της. Ἄνοιξαν τὰ μάτια τους καὶ εἶδαν τὸ σῶμα τους σὰν κάτι ἀνάξιο, πὺ φέρει ντροπὴ. Τί ἔκλεινε τὰ μάτια τους ὡς τότε; Ὅμως στὸ φῦλο στηρίζεται ἡ ἴδια ἡ συνέχεια τῆς ζωῆς. Τί θὰ ἀπαξίωνε τὴν ἐπιβίωση τόσο δραματικά;

Ὁ ἀρχικὸς ὀρίζοντας (ἀπειλῆς, φόβου, ὑπακοῆς, τιμωρίας) μετὰ τὴν παράβαση ἀλλάζει. Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει πιά τίποτε ἄλλο ἀπ' τὸ νὰ ὑπομείνει τὴν ἐπιβίωσή του, ἢ ὅποια (τώρα μόνο;) εἶναι προσωρινή. Πρέπει νὰ ἐπιβιώσει μὲ ντροπὴ καὶ ἀπελπισία. Τὰ μάτια του ἦταν κλειστά, ἐπειδὴ δὲν εἶχε μέτρο σύγκρισης. Τώρα πὺ γνωρίζει, πρέπει νὰ ζήσει ἀποκλεισμένος ἀκόμη χειρότερα σὲ ὅ,τι ἤδη

προηγούμενος τὸν ἀπογοήτεψε. Τὸ θέμα ἐπανέρχεται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἐπιβλητικὰ σὰν χρησμός. Ὁ προστιθεὶς γνῶσιν προσθήσει ἄλγημα.⁶

*

Τὸ δέντρο τῆς γνώσης στὴ συμβολικὴ μορφή του εἶναι πρὶν ἀπ' ὅλα πηγὴ τροφῆς, ὅπως τὰ ὑπόλοιπα δέντρα ποὺ φυτεύονται στὸν παράδεισο. Ὁ ἀπαγορευμένος καρπὸς δὲν παύει νὰ εἶναι καρπός, ἐπομένως εἶναι κάτι σὰν ἀκατάλληλη τροφή, ἔστω ἐλκυστικὴ. Ἡ πραγματικότητά ποὺ μαγνητίζει τὴ σκέψη τῶν πρωτόπλαστων δὲν εἶναι ἀπωθητικὴ, καὶ εἶναι ἐπίσης προσιτὴ, ὅμως ἐπικίνδυνη. Ἄν καὶ δὲν ἐξηγήθηκε τὸ περιεχόμενό της, ὡς ἐξωτερικὴ πράξη ἢ παράβαση δὲν θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ 'κατὰ λάθος'. Ἐνα συνειδητὸ ἀπειλητικὸ ὄριο δοκιμάζεται, χωρὶς νὰ ὑπάρχει τίποτα τὸ ἀναπόφευκτο, εἶναι πραγματοποίησις τῆς μεγαλύτερης ἐπιθυμίας τους, ποὺ ὅμως περιβάλλεται ἀπὸ ἀπόλυτο κίνδυνο.

Ἀναζητοῦμε μιὰ πράξη μοναδική, ὑποσχόμενη δύναμη καὶ τὴν πιὸ ξεχωριστὴ ἀξία, χωρὶς τὴν ὁποία ὁ βίος δὲν ἔχει

⁶ Ἐκκλ. 1, 18.

νόημα, γι' αὐτὸ ἐλκυστική μέχρι ὑπερβολῆς, ἂν καὶ ἀπαγορευμένη. Τί θὰ ντροπιάζει τὸν ἄνθρωπο στὴν ἴδια τὴ δυνατότητα γιὰ ἀναπαραγωγή, προηγουμένως δίνοντας τὴν ἐντύπωση ὅτι χαρίζει νόημα καὶ δύναμη, καὶ πῶς θὰ ἀσκοῦσε τόσο μεγάλη γοητεία παρὰ τὴν σκληρὴ ποινὴ ποὺ εἶχε ἀνακοινωθεῖ μὲ τὸν πιὸ κατηγορηματικὸ τρόπο ἀπὸ τὴν ὑψηλότερη αὐθεντία, τὸν ἴδιο τὸν Θεό;

Ἄμεση συνέπεια τῆς παράβασης καὶ μόνη καταγεγραμμένη εἶναι ἡ ντροπὴ γιὰ τὸ σῶμα, ἰδίως γιὰ τὸ φύλο. Ντρέπομαι γιὰ κάτι συγκρίνοντας. Ἄν μὲ κρίνω ὁμορφο, μιὰ ἄσχημη πλευρὰ μὲ ντροπιάζει. Ἄν μὲ ἀξιολογῶ συνετό, μιὰ ἐπιπόλαιη πλευρὰ μὲ ντροπιάζει. Ποιὸς τρόπος ζωῆς καὶ ποιά ἀντίληψη γιὰ τὴ ζωὴ θὰ φανέρωνε στὸ φύλο κάτι ἀταίριαστο καὶ ντροπιαστικό;

Τὸ φύλο διακρίνει τὸν ἄνδρα ἀπὸ τὴ γυναῖκα, γίνεται ἀφορμὴ ἡδονῆς καὶ σχέσης, εἶναι προϋπόθεση ἀναπαραγωγῆς. Δὲν ἐξηγεῖται τί ἀκριβῶς φέρει ντροπὴ στὸ ζευγάρι, ὑπάρχει ὅμως ἓνα στοιχεῖο ποὺ μᾶς βοηθάει νὰ τὸ σκεφτοῦμε. Ἡ παράβαση φέρει θάνατο, καὶ ὁ θάνατος σχετίζεται κυρίως μὲ τὴν ἀναπαραγωγικὴ λειτουργία τοῦ φύλου, στὴν ὁποία ὅμως συμμετέχουν καὶ οἱ ἄλλες διαστάσεις, ἡ διαφορὰ τῶν φύλων ποὺ δημιουργεῖ τὸ ζευγάρι, καὶ ἡ ἡδονὴ τῆς συνεύρεσής τους, ὑπαρκτὴ ἀκόμη κι ἂν ἀποσκοποῦν μόνο στὴν ἀναπαραγωγή.

Τὴν κατανόηση βοηθάει καὶ ἄλλο στοιχεῖο, τὸ κίνητρο τῆς παράβασης, ἢ συμβουλή τοῦ φιδιοῦ.⁷ Ὁ πειρασμὸς τῆς ὑπόσχεσης ἔσσεσθε ὡς θεοί, μὲ δεδομένη τὴν ἀπαγόρευση κάποιας ἀξιολόγησης ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, σημαίνει ὁρμὴ ὄχι ἀπλῶς γιὰ νόημα ἀλλὰ γιὰ μιὰ γνώση ποὺ ὑπερβαίνει τὰ ὄρια τῆς ἀνθρώπινης φύσης. Μὲ τὴν παράβαση ὁ ἄνθρωπος περιφρονεῖ τὴν ἐπέκτασή του στὸν κόσμο, ἀντίθετα μὲ τὴ θεία ἐντολή, ἔχοντας ἀνακαλύψει ἀξία σὲ ἀνώτερη διάσταση, ποὺ ὑπερβαίνει τὸ ζευγάρωμα καὶ ὅλα τὰ σχετικὰ, τὴ διαφορὰ τῶν φύλων καὶ τὴ σεξουαλικὴ ἡδονή. Ἡ πράξη αὐτὴ εἶναι αὐτονόητα βλάσφημη ὡς ὕβρις, ἔξοδος ἀπὸ τὴν οἰκεία φύση καὶ ὑψωση στὴν θεία φύση. Ὁ Ἀδάμ ἀναγνωρίζει στὸν ἑαυτό του ὄχι μόνον τὴ δυνατότητα

⁷ Διαβολικὴ συμβουλή ἔστω μόνον ἐπειδὴ συγκρούεται μὲ τὴ θεϊκὴ αὐθεντία, ἀνεξάρτητα πῶς θὰ τὴν ἀξιολογοῦσε κανεὶς. Βέβαια, ἐπικρίνοντας τὸν Θεὸ ἔχουμε πάψει νὰ βρισκόμαστε σὲ θεολογικὸ ἐπίπεδο καὶ ἀποφασίσαμε ὅτι ἀναφερόμαστε σὲ ἀνθρώπινες ἀντιλήψεις ποὺ ἐν τέλει ἀφοροῦν τὸν ἄνθρωπο ἀποκλειστικά. Ἄς σημειωθεῖ τέλος ἡ ἀντίρρηση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία τὸ φίδι δὲν εἶναι ὁ διάβολος, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ συμβολίζει τὸν πειρασμό! Ὅμως τὸ φίδι ἀντιμετωπίζεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς ξεχωριστὴ ὄντοτητα καὶ τιμωρεῖται ὅπως ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐα.

καὶ τὸ δικαίωμα τέτοιας ὑπέρβασης, ἀλλὰ καὶ ὅτι μπορεῖ νὰ τὸ κάνει σὲ πεῖσμα τοῦ Θεοῦ, ἀψηφῶντας τὴν ἐντολὴ Του.

Πρῶτο ἐντυπωσιακὸ εἶναι ὅτι ὁ παράδεισος δίνει τόσο μεγάλη εὐτυχία, ὥστε ὁ ἄνθρωπος προτιμᾷ ἀκόμα καὶ νὰ συγκρουστεῖ μέχρι θανάτου μὲ τὸν Θεὸ καὶ νὰ συμμαχήσει μὲ τὸν σατανᾶ, ἂν πρόκειται νὰ ἀλλάξει τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς του. Δεύτερο εἶναι ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ἤδη πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση, δημιουργεῖ στὸν ἄνθρωπο ἢ ἐντείνει φόβο θανάτου, τοποθετῶντας τὸ ζευγάρι σὲ ὀρίζοντα τρομοκρατίας.⁸ Ὁ Θεὸς εἶναι ξένος καὶ ἀντίπαλος, φορέας ἰσχύος καὶ φύλακας μιᾶς γνώσης ποὺ ἀρνεῖται παράλογα νὰ μεταδώσει.⁹ Ἐρχόμενος σὲ σύγκρουση μαζί Του ὁ ἄνθρωπος δὲν

⁸ Τὸ ἀντίθετο στὸν ἀρχαῖο ἐλληνισμὸ! Δὲς ὅσα γράφω στοὺς *Ἀρχαίους Ἑλληνας*, σ. 156: “ὁ Αἰσχύλος περιέγραφε τὸν Δία ἀπάνθρωπο καὶ τύραννο, ἀλλὰ καὶ φοβισμένο τὸν ἄνθρωπο καὶ θρασύδειλο: ὁ Θεὸς βδελύσσεται τοὺς ἀνθρώπους ποὺ φοβοῦνται ὅταν προβλέπουν τὴν βεβαιότητα τοῦ θανάτου (*προδέρκεσθαι μόρον*), καὶ ἀποκρούει τὶς τυφλὲς ἐλπίδες τῆς ἀποξενωμένης ἀπὸ τὸν ἴδιο σκέψης — τῆς μόνης σκέψης ποὺ θὰ στρεφόταν ὀλόφυχα στὴν τεχνοεπιστήμη.”

⁹ Τὸ ἀντίθετο καὶ πάλι στὸν ἀρχαῖο ἐλληνισμὸ. “Ἄς ποῦμε γιὰ ποιὸ λόγο πραγματικὰ συγκρότησε, Ἐκεῖνος ποὺ τὴν συ-

ἔχει κίνητρο τὴν ἐξουσία ἀλλὰ τὴ γνώση, προσπαθεῖ νὰ φέρει στὴ ζωὴ του μιὰ ἀξία ποὺ λείπει ἢ μειονεκτεῖ, χωρὶς τὴν ὁποία τοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ συνεχίσει, ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ ἔχει (ὕγεια; ἀθανασία; ἡδονές;) δὲν ἱκανοποιεῖ. Πραγματοποιῶντας τὴν ἐπιθυμία του ‘ἀνοίγουν τὰ μάτια του’, καταλαβαίνει πὼς ἡ ζωὴ του ὡς τότε ὑπάκουγε σὲ λειτουργίες καὶ ιδιότητες κατώτερες, συνειδητοποιεῖ τὴ φύση του ὡς ξένη — δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι δική του... Χρησιμοποιῶντας χριστιανικὰ σχήματα, ἴσως μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι συγκρούεται ἡ ἄκτιστη μὲ τὴν κτιστὴ πλευρά του. Ὅπως κι ἂν τὸ προσδιορίσει κανεὶς, συμβαίνει στὸν παράδεισο, ἐνῶ ὑποτίθεται πὼς δὲν ὑπάρχει πόνος, φθορὰ καὶ θάνατος, καὶ ἡ σωματικότητα δὲν ἐμποδίζει τὴν πνευματικὴ φύση. Ἐτσι κι ἄλλιῶς κίνητρο τῆς ἀνυπακοῆς δὲν εἶναι ἡ εὐημερία, ἡ ὑγεία, κ.λπ., ἀλλὰ τὸ νόημα.

Ὁ Ἀδὰμ δὲν βρίσκει τὸ μονοπάτι γιὰ τὴ γνώση ποὺ τὸν μαγνήτισε. Ὁ ὀρίζοντας σκοτεινιάζει καὶ δὲν τοῦ μένει

γκρότησε, τὴν δημιουργία καὶ τὸ σύμπαν αὐτὸ ἐδῶ. Εἶναι ἀγαθός, καὶ ὁ ἀγαθὸς γιὰ κανένα δὲν νοιώθει ποτὲ κανένα φθόνον. Κι ἐπειδὴ τοῦ εἶναι τελείως ξένος ὁ φθόνος, τὰ θῆλησε ὅλα νὰ γίνουν ὅμοια μὲ τὸν ἴδιο, ὅσο περισσότερο μποροῦν”: Πλάτων, *Τίμαιος* 29e (*Οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες*, σ. 269–70).

Τὸ δέντρο τῆς γνώσης

παρὰ ἢ ἀπογοήτευση ἀπὸ τὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσης του, ἀλλὰ καὶ μιὰ ἐμπειρία τῆς θείας φύσης, τόσο παράλογα κλεισμένης στὸν ἑαυτό της. Ὁ Θεὸς ἀρκεῖται νὰ τὸν καταδικάσει, ὅπως εἶχε ὑποσχεθεῖ ἀπειλῶντας τον, καὶ τὸν ἀντιμετωπίζει μὲ χλευασμὸ (*ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἶς ἐξ ἡμῶν, τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν...*), καὶ τέλος μὲ βασανισμὸ καὶ θάνατο, περιφρονῶντας σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχαν τὶς ἄκτιστες ποιότητες ποὺ ὑποτίθεται ὅτι ὁ Ἰδιος χάρισε στὸ πλάσμα Του. Ἡ ἐτυμηγορία ἀκούγεται σὰν νὰ σφραγίζει ἓνα μνηῆμα: *γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση...*

Μετὰ τὴν παράβαση ὁ Θεὸς δὲν παρηγορεῖ τὸ κορυφαῖο πλάσμα Του καὶ οὔτε κἂν αἰτιολογεῖ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης φύσης ὅπως τὰ θέλησε. Ἔρχεται μόνον νὰ ἀνακοινώσει τὴν τιμωρία. Ἄν τὸ κείμενο περιγράφει ὡς τιμωρία ψυχολογικὲς ἀλλαγές μόνον, ἂν ὁ ἄνθρωπος καταθλίβεται ἀπὸ μιὰ κατάσταση ποὺ ἤδη ὑπῆρχε, ἀλλὰ ὡς τότε γινόταν ἀνεκτὴ, καὶ πάλι, ὁ Θεὸς δὲν δείχνει συμπάθεια. Σωστὰ ἓνα φαντασμένο ὄν ὑποφέρει, νομίζοντας τὸν ἑαυτό του ἱκανὸ γιὰ τὴ θεία νόηση, ἀντὶ νὰ περιορίζεται στὸ χῶμα ποὺ ταιριάζει μὲ τὴ φύση του.

Ὅσο ἰσχυρὴ εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἡ ἐμπειρία τῆς θείας φύσης, τόσο ἀπογοητεύει ἢ ἐπιστροφή στὴν προηγούμενη κατάσταση, ὁ ἐγκλωβισμὸς στὰ ὅρια τῆς κτίσης καὶ ἡ ‘σύ-

νεση' πὸν τὸν εἰδοποιεῖ νὰ μὴν ἐλπίζει σὲ τίποτα, ἂν ξεπερνάει αὐτὰ τὰ ὄρια.

*

Ἐπάρχει ἀντικειμενικὴ θεολογία ἢ μήπως ἡ γνώση μας λίγο πολὺ ἀλλοιώνεται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν κατωτερότητα τῆς φύσης μας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἰδιοτροπίες, προκαταλήψεις καὶ ὅποια ἐλαττώματα; Ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ αὐτὸν τῆς χριστιανοσύνης, ὅμως εἶναι καὶ ὁ Θεὸς ὅπως τὸν κατανοεῖ ἡ ἐβραϊκὴ παράδοση. Ὅταν τὸν σκεφτόμαστε, σὲ ποῖο βαθμὸ κατανοοῦμε τὸν ἴδιο καὶ σὲ ποῖο βαθμὸ προβάλλουμε ἐπάνω Του δικὰ μας χαρακτηριστικὰ ἀλλὰ καὶ χαρακτηριστικὰ πὸν ἤδη τοῦ ἔχει ἀποδώσει ὁ ἐβραϊσμός;¹⁰

¹⁰ Τουλάχιστον ἓνα εἶναι βέβαιο: ὅσο τοῦ μοιάζουμε ἀληθινά, τόσο γνωρίζουμε τὸν Θεὸ στὸν ἑαυτὸ μας. Βοήθεια παρέχει καὶ ἡ λογικὴ, ὅταν διαβάζοντας τὰ ἱερά κείμενα διακρίνουμε στοιχεῖα πὸν ἐκφράζουν ἀνθρώπινες νοοτροπίες καὶ ὄχι θεολογικὲς πραγματικότητες. Ἀκόμη μποροῦμε νὰ χρησιμοποιοῦμε κριτήρια προερχόμενα ἀπὸ διαφορετικὲς θρησκείες καὶ πολιτισμούς, φθάνοντας σὲ δυνατότητες ἀνεξάρτητες ἀπὸ τὴν προσωπικὴ μας πεποίθηση, ἢ καὶ πρωταρχικὲς γιὰ μᾶς, ἂν δὲν ἔχουμε ἀκόμα διαμορφώσει καμμιά πεποίθηση.

*

Τὰ κείμενα ποὺ διαβάζουμε εἶναι θεμελιώδη γιὰ κάθε πολιτισμὸ ποὺ ἀναγνωρίζει τὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὡς ἱερό του βιβλίου. Ἡ ἱστορία μοιάζει τιμωρία γιὰ κάποιο λάθος τοῦ ἀνθρώπου ἀρκετὰ σοβαρὸ γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ μὲ ἐξορία ἀπέναντι ἀπὸ τὸν παράδεισο τῆς ὑποτιθέμενης ἰδανικῆς ζωῆς. Ὅπως εἶδαμε, εἶναι μιὰ συγκεκριμένη, μοναδική καί, ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, βλάσφημη πράξη, ἄρνηση τῶν καταθλιπτικῶν, ὅπως τοὺς βιώνει ὁ ἄνθρωπος, περιορισμῶν τῆς φύσης του. Ἡ ἄρνηση προκύπτει μὲ τὴ σύγκριση, μετὰ τὴν ἐμπειρία μιᾶς ἀνώτερης διάστασης. Ἔτσι μεγαλώνει ἡ θέληση τοῦ ἀνθρώπου νὰ ὑπερβεῖ τὰ κτιστὰ μέτρα καὶ νὰ ὑψωθεῖ στὴ σοφία τῆς θείας νόησης, τὴν ὁποία αἰσθάνεται ὡς γνήσια φύση του.

Χρειάζεται νὰ προσεχθεῖ ὅτι ὁ λόγος τῆς ἐξορίας ἀπὸ τὸν παράδεισο δὲν διαφέρει τόσο πολὺ ἀπὸ τὸν λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ ἐβραϊσμός ἀρνήθηκε τὸν Χριστό. Εἶναι ἐκπληκτικὸ

Αὐτὴ δὲν εἶναι συγκρητιστικὴ ἀπερισκεψία ἀλλὰ εὐκαιρία γιὰ τὴ διαμόρφωση κριτηρίων μέσα ἀπὸ προσωπικὲς ἐπιγνώσεις καὶ ἱεραρχήσεις. Χωρὶς τὸν σχετικισμὸ δὲν γίνεται νὰ ὑπάρξει συγκρητισμός.

πόσο τυφλώνει τὴν χριστιανοσύνη ἢ ἀπόφασή της νὰ θεωρεῖ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη θεόπνευστη, ἀπ' ὅπου φθάσαμε νὰ εἰσηγηθῶμε ὅτι μὲ τὸν Χριστὸ ὡς Ἐκεῖνον ποὺ διόρθωσε τὸ σφάλμα τοῦ Ἀδάμ, ἀρχίζει νέο γένος ἀνθρώπων. Ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Ἀδάμ κοιτάει στὴν κατεύθυνση τοῦ Χριστοῦ, καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ καταδικάζεται καὶ βασανίζεται.

Ὅτι δεχόμαστε ὡς θεία τιμωρία γιὰ τὸ λεγόμενο προπατορικό ἀμάρτημα, ἀνήκει σὲ ὅσα διαμορφώνουν τὸν τρόπο τοῦ ἐβραϊσμοῦ νὰ κατανοεῖ τὴν πορεία του στὸν κόσμο. Μυθολογῶντας τὰ σχετικά μὲ τὴν ἀνυπακοή καὶ τὴν τιμωρία, ὁ Ἰσραὴλ ἀνοίγεται σὲ πορεία ἐπιστροφῆς στὸν παράδεισο ἢ ἐπιδίωξης τοῦ ἰδανικοῦ βίου. Μὲ τὴν ἔνταξη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς Βίβλου στὶς χριστιανικὲς Ἐκκλησίες, ὁ ἐβραϊκὸς ὀρίζοντας ἔγινε ἐπίσης ὀρίζοντας τῆς χριστιανοσύνης, ἔστω ὅχι ὁ μόνος. Ἄν ὁ Ἀδάμ ἐξορίστηκε γιὰ τὸν λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο σταυρώθηκε ὁ Χριστός, ὅσο ἡ χριστιανοσύνη υἱοθετεῖ τὰ μέτρα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δὲν συμμετέχει στὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ ἀλλὰ στὴν καταδίκη Του. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἄλλα, μὲ πιὸ σημαντικὴ τὴν ἄστοχη συγκρότηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν Μυστηρίων, φαίνεται ὅτι σὲ μεγάλο βαθμὸ ὁ χριστιανισμὸς τείνει νὰ γίνεται γιὰ τοὺς πιστοὺς ἀφορμὴ πλάνης.

Ἄν καὶ δὲν λείπουν στοιχεῖα γιὰ τὸ ἀντίθετο, ὑπερτεροῦν ὅσα μαρτυροῦν πὼς ὁ ἐβραϊσμὸς δὲν διανοεῖται γιὰ τὸν

ἄνθρωπο τὴν ἀξία ποῦ τοῦ ἀναγνωρίζει ὄχι μόνο ὁ Χριστὸς ἀλλὰ ἤδη ὁ Πλάτων. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐβραϊκὴ συνείδηση τῆς ἱστορίας, ἡ κύρια, πρωταρχικὴ καὶ καθολικὴ ἢ προπατορικὴ ἁμαρτία, εἶναι ὅτι δὲν μᾶς ἀρκεῖ νὰ ἐπιβιώνουμε καὶ νὰ κυριαρχοῦμε ἐπάνω στὴ γῆ. Μιὰ ὑψηλότερη ἀπόβλεψη ἀποτελεῖ ὕβρι. Θεοπρόβλητος προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, σύμφωνα μὲ τὸν Ἰσραήλ, εἶναι ἡ ἀντιστροφή τῆς ὑποτιθέμενης πτώσης, δηλαδὴ, ὑπὸ τοὺς ὅρους αὐτοῦς, ἡ κοσμοκρατορία, ἐπομένως καὶ ἡ ὑπαγωγή στὸν κόσμο. Ἡ ἀξία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἐβραϊκὴ συνείδηση εἶναι αὐτὴ ἐνὸς ἐπιφοβου ἐγγυητῆ τῆς ἐπιβίωσης καὶ κοσμικῆς ἐπέκτασης τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ οἱ περισσότεροι χριστιανοὶ βιώνουν τὸν Θεὸ ἀκριβῶς ἔτσι.¹¹

¹¹ Διηγῆσεις ὅπως ἐκείνη γιὰ τὸν Ἰὼβ ἢ γιὰ τὴ θυσία τοῦ Ἀβραάμ ἴσως δίνουν τὴν ἐντύπωση θερμῆς ὀλόψυχης πίστεως, ποῦ ὑπερβαίνει ἀκόμα καὶ τὴν πιὸ ἐπιθυμητὴ κτιστὴ πραγματικότητα. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅμως ὅτι ἡ πραγματικότητα αὐτὴ ἀκριβῶς εἶναι τὸ ἔπαθλο τῶν ἱπποτῶν τῆς πίστεως! Καὶ στὶς διηγῆσεις αὐτὲς ὁ Θεὸς παραμένει ἡ ἀπόλυτη μεταφυσικὴ ἐγγύηση ὅτι, ἀκόμη κι ἂν χάσει κανεὶς ὅλα τὰ ἀγαθὰ του καὶ τὰ πιὸ πολύτιμα, μὲ τὴν πίστη στὸν Θεὸ θὰ τὰ ξαναβρεῖ! Κι ἔτσι Ἐκεῖνος ζεῖ καλὰ κι ἐμεῖς καλύτερα,

Γιατί ἀπέρριψε ὁ ἑβραϊσμός και ἀτίμασε τὸν Χριστό; Ὅχι ἐπειδὴ ἐξίσωνε τὸν ἑαυτό Του με τὸν Θεό, λέγοντας ὅτι εἶναι γιὸς τοῦ Θεοῦ; Ὅχι ἐπειδὴ ζητοῦσε ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο νὰ προχωρήσει πέρα ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴ ἐθιμοτυπία, στὴν ἄμεση προσωπικὴ σχέση μαζί Του; Ὅχι ἐπειδὴ προσέτρεπε νὰ μὴν εἴμαστε κολλημένοι στὰ ἐδῶ και νὰ ἀποκτήσουμε ἐπίγνωση τῆς θείας φύσης μας;

Γιὰ τὴν ἑβραϊκὴ παράδοση, ὅπως ἐγγράφεται στὴ θεμελιακὴ ἁμαρτία, ἡ ἀνθρώπινη βούληση μπορεῖ νὰ ἀφορᾷ τὸν κόσμο ἄμεσα, ἐπομένως και με ἐνοχῆς ἀπέναντι σὲ ἕνα Θεὸ ποὺ στερεῖται τὰ ‘δικαιώματά’ Του, εἴτε ἔμμεσα, δηλαδὴ μέσα ἀπὸ φόβο και θυσίες σὲ ἕνα Θεὸ ποὺ ὑπάρχει ἀκριβῶς γιὰ νὰ ἀνταμοίβει τὴ λατρεία Του με τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐπιβίωσης. Χάρη στὸ μῆνυμα και τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ ἀναπτύχθηκε διαφορετικὴ ἔννοια γιὰ τὴν πίστη, ἡ ὁποία δὲν ἐπικράτησε και μᾶλλον τείνει νὰ ἐπισκιάζεται ἀπὸ τὰ πρότυπα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀν και μέχρι στιγμῆς χωρὶς νὰ ἔχει χαθεῖ.

Ὅταν ὑπομένω δυσκολίες τῆς ζωῆς με τὴ σκέψη στὸν Θεὸ και ζητῶντας νὰ γίνει τὸ θέλημά Του, αὐτὸ δὲν εἶναι

ἐπιστρέφει στὴ σιωπὴ Του και μᾶς ἀφήνει ἡσυχους νὰ χαίρομαστε δουλειὰ και οἰκογένεια.

ὕπακοή ἀλλὰ συνεργασία — ἂν δὲν ἀκολουθῶ τυφλὰ καὶ μὲ τὸ ζόρι, ἂν δὲν ἀγνοῶ τὸ νόημα ὅσων συμβαίνουν στὴ ζωὴ μου, ἂν καταλαβαίνω τοὺς λόγους τῆς βοήθειας ποὺ μοῦ δίνεται καὶ μάλιστα τὸν λόγο τῶν λόγων, ποὺ εἶναι ἡ σχέση μαζί Του, ἡ μετοχὴ στὴν θεία νόηση. Ἄλλωστε ποιά θὰ ἦταν ἡ συμμετοχὴ μου σὲ ὅσα ἐργάζονται τὴν ὕψωση τῆς ἀνθρώπινης φύσης μέσα μου, ἂν δὲν εἶχα δικό μου θέλημα; Ἡ πνευματικὴ πρόοδος δὲν εἶναι κατόρθωμα ἀλλὰ χάρισμα, ὅπως ὅλα τὰ ἔργα μας, γιὰ τὸ ὅποιο ἔχουμε νὰ εἰσφέρουμε μόνο τὴν ἔμπρακτη¹² αὐθόρμητη θέληση νὰ τὸ ζητήσουμε.

*

Ἡ διήγηση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γιὰ τὴν ἀνυπακοὴ τῶν πρωτόπλαστων, ὅπου καὶ οἱ χριστιανοὶ ἐρμηνευτές, μὲ πρώτους τοὺς Πατέρες, συνήθως κατηγοροῦν ἐσφορικὴ ἔπαρση, στὴν πραγματικότητά μαρτυρεῖ τὴν ἀγωνία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ξεπεράσει τὴ δουλικότητα, τὴν ἀποξένωση,

¹² Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ κάνω ‘καλὲς πράξεις’ ἢ οἰτιδήποτε, ἀλλὰ ὅτι ἡ συγκεκριμένη θέληση μὲ κινήτοποιεῖ, ἔχει συνεχῆ ἔντονη ἔκφραση στὴ ζωὴ μου, δὲν εἶναι κάτι ἀσθενικό, περιθωριακό, γλιαρό.

τὴν ἄγνοια καὶ τὸν φόβο. Ὁ ἄνθρωπος θέλησε νὰ γίνῃ ἰσόθεος, μονολογεῖ ὁ Θεὸς χλευάζοντας τὴν εἰκόνα Του. Τὸ ἴδιο ἐπανελάβαν ἀτέλειωτες γενιές ἐρμηνευτῶν ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ χριστιανισμοῦ μέχρι σήμερα, ἀγνοῶντας τὴν εἰδοποίηση τοῦ ἴδιου Θεοῦ γιὰ τὴ θεία πλευρὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσης.¹³ Εἶναι δυνατὸ νὰ πέρασαν δύο χιλιετίες καὶ νὰ μὴν καταλάβουμε τίποτα; Οὔτε πρόκειται γιὰ ἀπλή ἐρμηνευτικὴ ἀστοχία. Δὲν συζητοῦμε ἓνα θεωρητικὸ πρόβλημα εἰδικῶν, ὅταν ἀπὸ ἐδῶ ἐπηρεάζονται ζωές κι ἔχουμε μιὰ καθημερινότητα ἄνοιας καὶ φόβου κάτω ἀπὸ τὸ ἄγρυπνο βλέμμα Θεοῦ Κριτῆ, ἢ σπαταλημένη στοὺς λαβύρινθους μιᾶς φανταχτερῆς καὶ μάταιης ἐθιμοτυπίας. Ἡ ἀληθινὴ ταπεινοφροσύνη σημαίνει τὴν ἀνακάλυψη τῆς θείας φύσης ποὺ μᾶς ἐνώνει μὲ τὸν Θεὸ ὡς ἑαυτὸ μας — αὐθόρμητα, ἀπλά, ἐλεύθερα, μὲ συνέχεια καὶ διάρκεια, ἀδιάκοπα. Ἡ χριστιανοσύνη ὅμως προχωράει μὲ διπλὴ καρδιά. Μὲ θάρρος, παρρησία καὶ φιλία μαζί Του, καὶ ἐπίσης δουλικά, μὲ φόβο καὶ ὑποκρισία, μὲ τυποκρατία καὶ δειλία, ἀνοϊκὰ καὶ μάταια. Διπλὴ καρδιά σημαίνει μισὴ καρδιά.

¹³ Βλ. γιὰ παράδειγμα *Ψαλ.* 81, 6: *ἐγὼ εἶπα Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες.*

Τὸ δῶρο

ΕΦΟΣΟΝ τὸ φύλο προηγουμένως δὲν σκανδάλιζε, ἡ παράβαση δείχνει γιὰ τὸ ζευγάρι ὅτι διαμόρφωσε μιὰ σχέση, μέσα στὴν ὁποία ἡ σεξουαλικότητα ἄρχισε νὰ βιώνεται προβληματικά μέχρι τοῦ σημείου νὰ φέρεי ντροπή. Πῶς ἐξηγεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔγινε δυστυχῆς στὸν παράδεισο, καὶ γιὰ τὴν ἀπογοήτευσή του εὐθύνονται κεντρικά θεῖα χαρίσματα; Ὁ Θεὸς ἔδωσε κάτι σημαντικό ὅπως τὸ φύλο, καὶ ἡ ἀχαριστία μας τὸ περιφρόνησε, ἢ ἔδωσε κάτι ἀληθινὰ κατώτερο καὶ εἴχαμε τὸ θράσος νὰ τὸ καταλάβουμε;

Δοκίμασαν τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ καὶ ἄρχισαν νὰ ντρέπονται γιὰ τὸ σῶμα τους. Ὅ,τι στὸ σύμβολο γίνεται ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ, στὴν πράξη μπορεῖ νὰ διαρκεῖ χρόνια. Ἄν ἀπαγορευμένος καρπὸς εἶναι ἡ ὑπέρβαση τῆς κατώτερης ἀνθρώπινης φύσης μέσα στὴν οἰκειοποίηση τῆς θείας νόησης, ἡ ἐπιθυμία γιὰ τὸν καρπὸ αὐτὸ ἀναπτύχθηκε βαθ-

μιαῖα καὶ ὄχι στὸν χρόνο ποὺ τρῶς ἓνα μῆλο. Ὅμως ποιά ἦταν ἡ ἀφορμὴ; Ὅπως κλάδευαν τὸν κῆπο τους, ξαφνικὰ τοὺς ἤρθε ἡ ἰδέα νὰ ἀποκτήσουν τὴ θεία νόηση; Ὑπάρχουν στὸ κείμενο ἐνδείξεις ποὺ βοηθοῦν νὰ σκεφτοῦμε τὴ ‘μεταμόρφωση’ τῆς ἐπιθυμίας τους;

*ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει
φραγῆ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ
πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ’ αὐτοῦ.*

*Ἀπὸ τὰ πάντα νὰ φᾶς, ἀπὸ αὐτὸ νὰ μὴ φᾶτε! Ποιοὶ
νὰ μὴ φᾶνε, ἀφοῦ ἡ γυναῖκα δὲν ὑπάρχει ἀκόμα, ὁ Ἀδάμ
εἶναι σὰν τὴν καλαμιὰ στὸν κάμπο, καὶ οὔτε ἂν γνωρίζει
ὅτι πρόκειται νὰ ἀποκτήσει ‘βοηθό’;*

Ὁ Ἀδάμ δὲν θὰ προχωροῦσε στὴν παράβαση, ἂν δὲν τὸν παρέσυρε ἡ ‘βοηθός’ του. Ὅμως γιατί ὁ Θεὸς δίνει τὴν ἐντολὴ στὸν Ἀδάμ καὶ ὄχι στὸ ζευγάρι; Γιατί δὲν περιμένει νὰ δημιουργήσει καὶ τὴ γυναῖκα, μάλιστα ἐφόσον ἡ ἁμαρτία θὰ πραγματοποιηθεῖ ἀπὸ τοὺς δύο μὲ τὴ γυναῖκα νὰ προηγεῖται;

Ζητούμενο, συνειδητὰ ἢ μὴ, δὲν ἦταν νὰ καταγραφεῖ ἡ ἐξωτερικὴ σειρὰ τῶν θείων ἐνεργειῶν, ἀλλὰ νὰ προταχθεῖ τὸ κυριώτερο. Μὲ τὸ ποὺ ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ δοθεῖ ἡ ἐντολή: ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται μέσα στὴν ἐντολή, ὁ βίος του δὲν νοεῖται χωρὶς τὰ σχετικὰ μὲ τὴν παρά-

βαση. Ἡ ἀλλαγὴ ἀπὸ τὸν ἐνικὸ στὸν πληθυντικὸ, ἐπιφανειακὰ παράδοξη, φανερώνει τὴ φύση τῆς συγκεκριμένης ἀμαρτίας, ὅτι ἡ αἰτία της βρίσκεται στὴ σχέση τῶν πρωτόπλαστων, ἐνῶ ἡ ‘βιαστικὴ’ ἀνακοίνωση τῆς ἀπειλῆς, ἐνῶ ἀκόμη δὲν εἶχε δημιουργηθεῖ ἡ γυναῖκα, σημαίνει ὅτι ἀνήκει στὴ σχέση τῶν δύο ἂν θὰ ὑπάρξει συνέχεια ἢ ἂν ἡ ἀμαρτία θὰ ἀνακοπεῖ.

Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα θίγεται στὰ πρῶτα κεφάλαια τῆς *Γενέσεως* ἐπειδὴ ἀνήκει στὰ σχετικὰ μὲ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, μὲ αὐτὸ ὀλοκληρῶνεται ἡ δημιουργία — δὲν μπορούμε νὰ γνωρίζουμε πῶς εἶναι ἡ πραγματικότητα μέχρι νὰ ὑπάρξει βέβαιη τοποθέτηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὴ θεία ἐντολή.

Πρώτη ἀφορμὴ τῆς παράβασης δίνει ἡ ἴδια ἡ ἐντολή. Καὶ μόνο ὅτι ὁ συγκεκριμένος καρπός, μάλιστα ὡς ἀφορμὴ γνώσης, εἶναι ἀπαγορευμένος, ἐξωθεῖ στὴν ἀπορία. Ὅμως ἡ ἐντολὴ δίνεται ἐπειδὴ θὰ συμβεῖ ἡ παράβαση, ὄχι γιὰ νὰ συμβεῖ, οὔτε γιὰ νὰ εἶναι πιὸ βέβαιο ὅτι θὰ συμβεῖ.¹⁴ Ἡ

¹⁴ Ἄν ἔλειπε ἡ ἐντολή, δὲν θὰ συνέβαινε οὔτε παράβαση; Αὐτὴ θὰ ἦταν ωραία ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἐκδοχὴ ποὺ θὰ ἤθελε τὸν Θεὸ νὰ εὐνοεῖ τὴν παράβαση γιὰ νὰ λυτρώσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν δῆθεν παράδεισο. Ὅμως ἡ ἐρμηνεία αὐτῆ, ἐκτὸς

ἐντολὴ εἶναι ὁ τρόπος τοῦ κειμένου νὰ περιγράψει τὸν ἀνθρώπινο βίον ὡς παραβατικόν, ταυτόχρονα φωτίζοντας τὴν ὁδὸ τῆς ἐπιστροφῆς στὸν ἔντιμο βίον τῆς ὑπακοῆς, τῆς δειλίας, τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐργασίας.

Ὁ Ἀδὰμ μόνος του παραμένει ὑπάκουος, ἡ ἁμαρτία συμβαίνει μόνο ὡς κοινὴ βούληση στὸ ζευγάρι. Ἡ βούληση αὐτὴ εἶναι φιλοσοφική, μὲ τὴν ὑψηλότερη δυνατὴ ἀπόβλεψη, καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς βρίσκεται στὴ γυναῖκα. Γιατί;

Θὰ πρότεινα ἰδίως στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ἀγνοηθεῖ τὸ φύλο τῶν πρωτόπλαστων, διαφορετικὰ τὸ κείμενο δὲν βγάζει νόημα. Δὲν ὑπάρχει κἂν ἁμαρτία εἴτε φιλοσοφία, ἂν τὴν ἐπιβάλλει τὸ φύλο.

Πῶς συνέβη λοιπὸν ἡ πτώση; Δὲν ἔχει ὑπάρξει κανεὶς ἄλλος καὶ ὅμως, ὅταν ὁ Ἀδὰμ συναντᾷ τὴν ‘βοηθὸν’ του μολογεῖ ὅτι *ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἄνθρωπος τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα. Ἄν ἦταν πράγματι πρωτόπλαστοι, ἡ σκέψη αὐτὴ δὲν θὰ εἶχε νόημα καὶ οὔτε κἂν θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει. Ὡς ἀρχετυπικὸ ζευγάρι ὅμως οἱ πρωτόπλαστοι ἀνήκουν σὲ ὁλόκληρὴ τὴν ἱστορία, ὁπότε ἀντα-*

πνεύματος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἔτσι κι ἄλλιῶς, δὲν γίνεται νὰ ὑποστηριχθεῖ ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα τοῦ κειμένου.

να κλοῦν προκαταβολικά τὴν πραγματικότητα ποὺ ἀκόμη δὲν ἔχει προκύψει στὸ κείμενο.

Κάθε ζευγάρι περνάει πέρα ἀπὸ τοὺς προηγούμενους οικογενειακοὺς δεσμοὺς ἰδρύοντας δικούς του. Ποιὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς σχέσης τους, τί σημαίνει τὸ *ἔνεκεν τούτου*; Δηλώνεται στὴν ἀμέσως προηγούμενη φράση: *τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὁστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου· αὕτη κληθήσεται γυνή, ὅτι ἐκ τοῦ ἀνδρός αὐτῆς ἐλήφθη αὕτη*. Τὸ ζευγάρι δημιουργεῖ ἡ ὁμοιότητα. Εἶναι ζευγάρι ἀληθινό, ἔχει γνήσια καὶ ἱκανοποιητικὴ σχέση, μόνο ἂν ἡ ἐνότητα εἶναι τέλεια — τίποτα δὲν τοὺς χωρίζει, τὰ ἴδια τὰ φύλα ὑπερβαίνονται: *ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν*.

Αὐτὸ χρειάζεται νὰ διαβαστεῖ σὰν ἓνα μέτρο. Πόσο συμφωνοῦν μὲ τὴν ἰδανικὴ οἱ διάφορες περιπτώσεις τῶν σχέσεων ποὺ δημιουργοῦμε καθένας μας στὴ ζωὴ του, εἶναι ἄλλο θέμα. Τὸ μέτρο καθρεφτίζει τὴν τελειότητα, ὅσοδήποτε σπάνια κι ἂν προκύπτει στὴν πράξη. Ἔχουμε λοιπὸν στὸ κείμενο ὡς ὑπόδειγμα σχέσης μιὰ τέλεια ὁμοιότητα καὶ ἔνωση. Ὅμως τελειότητα τῆς ἔνωσης εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός.

Ἀπ' ὅταν συναντῶνται ἡ παράβαση εἶναι ζήτημα χρόνου νὰ συμβεῖ, εἶναι ἀναπόφευκτη. Γιὰ νὰ γίνεи αὐτὸ κατανοητὸ θὰ πρέπει νὰ ἀπομακρυνθοῦμε ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ δέντρου καὶ τοῦ καρποῦ, νὰ γνωρίσουμε τὴ ζωντανὴν πράξη,

στήν ὁποία τὸ σύμβολο παραπέμπει. Τὸ σύμβολο θέλει νὰ ἀνήκει σὲ ὀλόκληρη τὴν ἱστορία, καὶ τὸ συγκεκριμένο, πρῶτα ἐβραϊκὸ, ἔπειτα χριστιανικὸ, ἀφορᾷ ἀμέσως ὅλους τοὺς χριστιανικοὺς λαούς.

*

Ἔχουμε δεῖ ὅτι στήν πράξη ἢ παράβαση ἀφοροῦσε τὴν ἐπιθυμία γιὰ μιὰ γνώση ἀπρόσιτη στὸν ἄνθρωπο, στήν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ ὑψωθεῖ μόνο ἰσόθεος. Ἦταν λοιπὸν καὶ μιὰ ἀποδέσμευση ἀπὸ τοὺς περιορισμοὺς τῆς κτιστῆς φύσης. Ὅ,τι ἔμοιαζε ταυτότητα τῆς φύσης του, δὲν ἱκανοποιῶσε τὸν ἄνθρωπο, ἔνοιωθε νὰ τὸ ἔχει ξεπεράσει ἢ ὑποτιμήσει ἤδη προτοῦ ἀποκτήσει τὴν ἐπιθυμητὴ γνώση. Οἱ συνθῆκες ποὺ ὁδήγησαν στήν παράβαση, θὰ μπορούσαν νὰ περιγραφοῦν συνοπτικὰ καὶ ὡς συναίσθηση τῆς θεικῆς πραγματικότητας ὡς κατεξοχὴν ταιριαστῆς καὶ δικῆς του, ἐκτίμηση ποὺ ὅμως δὲν φαίνεται νὰ εἶχε γιὰ τὴν εἰκόνα Του ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Δέντρο τῆς γνώσης τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ σχέση τῶν πρωτόπλαστων, ἡ ἀνθρωπότητα ὡς ἐνότητα, ἔχοντας καρπὸ τῆς τὴν ὑπέρβαση τῆς κτιστῆς ἀνθρώπινης φύσης μέσα στὴ θεία νόηση.

*

Ὅσο προχωροῦν στὴ θεία νόηση τόσο πιὸ ὀδυνηρὰ βιώνουν τὴν κτιστὴ φύση. Γιατί βρίσκονται στὸν κόσμον ὡς καταδικασμένοι; Τί θὰ ἔκανε δυνατὴ μιὰ μεταμόρφωση ποὺ θὰ μείωνε τὴν ἐσωτερικὴ τους σύγκρουση;

Κίνητρο τῆς παράβασης, ὅπως ἔχουμε δεῖ, εἶναι ἡ ἀναγνώριση μιᾶς ἀξίας ποὺ ὑπερβαίνει τὴν κοσμικὴ κυριαρχία καὶ ὀλόκληρη τὴν κτιστὴ πραγματικότητα, ὅπου βρίσκονται καὶ οἱ περιορισμοὶ τῆς κτιστῆς ἀνθρώπινης φύσης. Γιατί ἀναπτύσσεται κυρίως ἢ προηγουμένως στὴ γυναῖκα ἡ ἐπίγνωση αὐτῆ;

Οὔτε ἡ ἀγάπη οὔτε ἡ φιλοσοφία οὔτε ἡ ἁμαρτία ἐπιβάλλονται ἀπὸ τὸ φύλον ἢ ἀπὸ ὅποιαδήποτε ἀντικειμενικὴ συνθήκη, γι' αὐτὸ εἶναι προτιμότερο νὰ σκεφτόμαστε τὸ πρωτόπλαστο ζευγάρι ἀνεξάρτητα ἀπὸ φύλα. Ἦγειται ὅποιος περισσότερο ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτό του στὸν ἄλλο, σὲ μιὰ φανέρωση ὁμορφιάς καὶ δύναμης: καὶ εἶδεν ἡ γυνή, ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρωσίν καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν καὶ ὠραῖόν ἐστι τοῦ κατανοῆσαι. Μετὰ τὴν ἀναγνώριση αὐτῆς τῆς ἀξίας, ὁ ἄνθρωπος δὲν γινόταν πιά νὰ περιορίσει τὸ ἐνδιαφέρον του στὶς ἀνάγκες, τὶς ἐπιθυμίες, τὶς ἀπολαύσεις καὶ τὶς δυνατότητες τῆς κτιστῆς φύσης, οὔτε στὴν ἐντολὴ νὰ ἀναπαράγεται καὶ νὰ κυριαρχεῖ — ἔπρεπε νὰ μάθει τί εἶναι τὸ ἀνώτερο αὐτὸ ποὺ τὸν ξάφνιασε. Μιὰ δύναμη ὑπεροχικὴ, μιὰ παράξενη νόηση, τὴν ὁποία ταυτό-

χρονα ἀναγνωρίζει ὡς δική του, ταιριαστὴ μὲ τὴ γνήσια φύση του ἂν καὶ ἄγνωστη ἀκόμα, τὸν καλεῖ καὶ μαζὶ τὸν διώχνει χωρὶς διέξοδο. Τὸ κείμενο προέρχεται ἀπὸ φοβίες καὶ ἐπιθυμίες τοῦ ἐβραϊσμοῦ, ἀπὸ ἐνὸς σημείου καὶ πέρα ὅπως φαίνεται ἀνίκανες νὰ ἐκφράσουν καθολικώτερη συνείδηση μέσα καὶ ἀπὸ μία πιὸ ἀπαιτητικὴ συμβολικὴ μορφή.

*

Σύμφωνα πάντα μὲ τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως, τὴν παραδείσια διαβίωση ἀποφάσισε ὁ Δημιουργὸς γιὰ τὸν ἄνθρωπο ζητῶντας του νὰ εἶναι ἱκανοποιημένος καὶ ἀπειλῶντας τον μὲ τὶς ὀλέθριες συνέπειες ποὺ θὰ εἶχε ἢ ἄρνησή του. Ὁ ἄνθρωπος καταλαβαίνει τὸν ἑαυτό του ἄδικα προορισμένο γιὰ κάτι ποὺ δὲν νοιώθει νὰ ταιριάζει στὴν ἀληθινὴ φύση του.

Πῶς γίνεται νὰ δίνω σὲ κάποιον τὸ καλύτερο δῶρο, καὶ ταυτόχρονα νὰ τὸν ἀπειλῶ ὅτι ἂν δὲν τοῦ ἀρέσει, θὰ τοῦ συμβοῦν τὰ ἐξῆς; Εἶναι δυνατὸν ὁ ἄνθρωπος, προσανατολισμένος στὴν κοσμικότητα, νὰ βρίσκεται ἀληθινὰ στὴ φύση του καὶ ὅμως νὰ τὸ νοιώθει σὰν βᾶρος καὶ τιμωρία; Γιατί δὲν φανερώνεται ὁ λόγος τῶν πραγμάτων καὶ γιατί δὲν μὲ ἀφήνει ἔστω νὰ τὸν ζητήσω; Πῶς βοηθάει ὁ φόβος, ἂν δὲν

Τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα

ἀπολαμβάνω τὸ χάρισμα ἢ ἂν δὲν γνωρίζω πῶς ἡ ἀξία τοῦ χαρίσματος δικαιολογεῖ μιὰ δυσάρεστη πλευρά του, ὅπως σὲ ἓνα πικρὸ φάρμακο;

Τὸ κείμενο ἀνήκει σὲ ὅσα ἐξηγοῦν τὴν ἀπόφαση τοῦ Χριστοῦ νὰ μεταρρυθμίσει τὴν ἐβραϊκὴ παράδοση μὲ τίμημα ἀκόμα καὶ τὴ δίωξή Του. Ὁ ἴδιος ἀποδέχεται τὴν Παλαιὰ Διαθήκη σὲ γενικὲς γραμμές, κυρίως τὶς δέκα ἐντολές καὶ τοὺς προφῆτες, ὅμως μέσα σὲ διαφορετικὸ πλαίσιο, ἔξω ἀπ' τὸ ὁποῖο ἡ Βίβλος τοῦ Ἰσραὴλ δὲν μπορεῖ νὰ βοηθήσει. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν ἔχει ἰκανὴ ἀλήθεια ἀπὸ μόνη της, καὶ οἱ ἀδυναμίες της περισσεύουν. Ἡ χριστιανοσύνη ἔπρεπε νὰ τὴν κρατήσῃ, ὅμως προσέχοντας τὸν τρόπο καὶ τὸν λόγο τῆς ἀποδοχῆς της ἀπὸ τὸν Χριστό. Ὅταν ἓνα κείμενο δημιουργεῖ τόσα προβλήματα ὑποχρεώνοντας νὰ τὸ ἐρμηνεύεις σχεδὸν σὰν νὰ τὸ ξαναγράφεις, δὲν τὸ κρατᾷς διακηρύσσοντας ὅτι κάθε συλλαβὴ εἶναι θεόπνευστη.

*

Ἄς δοῦμε καὶ ἀλλιῶς τὶς διηγήσεις αὐτές. Ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅτι παράδεισος εἶναι ἡ ἔνωση μαζί Του, καὶ ὅμως θέλει τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἀρκοῦνται στὴ δουλικότητα καὶ τὴν ἀποξένωση, χωρὶς νὰ διανοηθοῦν νὰ ἀξιολογήσουν τὶς συν-

θῆκες τοῦ βίου τους, ἀλλιῶς θὰ πεθάνουν! Πῶς ἐξηγεῖται αὐτὸς ὁ ἀκραῖος παραλογισμός; Ποιὸς παράδεισος δὲν ἔχει ἐνότητα μαζί Του, καὶ τί ἐνότητα δημιουργεῖ ὁ τρόμος; Ποιά εἶναι ἡ μεγάλη ἀσέβεια στὴν ἀξιολόγηση, ἀκόμη κι ἂν ἄδικα ὁ ἄνθρωπος διανοεῖται τὸν ἑαυτό του ἀνώτερο ἀπὸ τὴν ἐμπλοκὴ του στὴν κοσμικότητα καὶ ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ σώματός του;¹⁶ Ποῦ ἐπιλύεται ἡ ἀμφισημία; Πῶς τὸ ἴδιο τὸ νόημα τῆς ὑπαρξῆς παρουσιάζει ἐλκυστικὴ καὶ ἀποκρουστικὴ πλευρά, γοητεύοντας καὶ διώχνοντας, ἐλευθερώνοντας καὶ πιέζοντας, παρηγορῶντας καὶ τρομοκρατῶντας; Δὲν ὑπάρχει στὸ κείμενο τίποτα ποὺ θὰ ὑποστήριζε τὴν ἄποψη ὅτι ἡ ἐντολὴ δίνεται γιὰ νὰ παραβιαστεῖ καὶ ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι κάτι ἄλλο ἢ καλύτερο ἀπὸ συστηματικὴ τρομοκρατία. Δὲν πρόκειται κἂν γιὰ ἀπλὴ πί-

¹⁶ Διάφορες φυλὲς δὲν ἔνοιωσαν τὴν ἀνάγκη νὰ καλύψουν τὰ γεννητικὰ ὄργανα. Σύμφωνα μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος ποὺ προτείνεται ἐδῶ, οἱ φυλὲς αὐτὲς τὸ ἔκαναν ἐπειδὴ δὲν ἀναγνώρισαν ἀνώτερη διάσταση στὸν ἄνθρωπο, ταυτίστηκαν μὲ τὶς συνθῆκες τῆς ἐδῶ ζωῆς καὶ ἀναπαραγωγῆς. Ἀπὸ μερικοὺς θεωρήθηκαν πιὸ ‘φυσικὲς’ καὶ πιὸ ‘ἀθῶες’, ὅμως στὴν πραγματικότητα ἔχουν πιὸ φτωχὰ βιώματα. Στὴν ἴδια κατηγορία ἀνήκουν οἱ σημερινοὶ γυμνιστές.

εση, πὸν θὰ μποροῦσε καὶ νὰ ἐξωθεῖ σὲ ἀντίδραση, εἶναι μιὰ σκοτεινὴ καὶ φθονερὴ ὄψη μὲ δραματικὴ ἰσχὺ.

Στὶς διηγήσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καταγράφεται μιὰ ἐρμηνεῖα τῆς ἱστορίας πὸν κατὰ κύριο λόγο ἐκφράζει τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐβραϊσμοῦ. Μέσα ἀπὸ τὴν ἐρμηνεῖα αὐτὴ ἀναπτύσσεται δειλία, ἐνοχὴ, δουλικότητα καὶ ὑποκρισία. Ἡ ἐνοχὴ μεγαλώνει ὅσο ὁ ἄνθρωπος ξεπερνάει τὴ δειλία του, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν κοσμικότητα καὶ ἀνακαλύπτει μέσα του τὴ θεία φύση. Θὰ εἶναι λοιπὸν ἢ δειλὸς ἢ ἐνοχός, σὲ μιὰ παράδοξη πραγματικότητα πὸν ἐνθαρρύνει τὸν κατώτερο ἐαυτό. Ὅφείλει ἐπὶ ποινῇ θανάτου νὰ συμβιβαστεῖ μὲ τὴ διαίρεση, νὰ μὴν ἀμφισβητεῖ καμμιά συνθήκη τῆς ζωῆς του καὶ ἰδίως ὅσα ὑποστηρίζουν τὸν πολλαπλασιασμό καὶ τὴν ἐπέκταση στὴν κοσμικότητα. Βιώνει τὸν ἐρχομὸ στὴν ὕπαρξη σὰν μιὰ ὑποχρέωση γιὰ ἀκάθεκτη ἐπιβίωση. Ὅφείλει νὰ ἐπιβιώνει σὲ πείσμα ὅλων τῶν δυνατῶν προβλημάτων καὶ ἀπογοητεύσεων. Γιατί ἀπογοητεύει ὁ παράδεισος, διαφαίνεται στὶς διηγήσεις χωρὶς νὰ δηλώνεται, καὶ μᾶλλον στὴν πρώτη διήγηση, τὴν ‘ἀφελέστερη’, πὸν περιγράφει τὴ ζωὴ ἀγνοῶντας τελείως τὸ προπατορικό ἀμάρτημα.

Ποιός παράδεισος;

Η ΠΡΩΤΗ διήγηση τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου δὲν γνωρίζει παράδεισο ἄλλο ἀπὸ τὸν γνωστὸ μας κόσμος. Τὸ κορυφαῖο πλάσμα ἐξουσιάζει τὴν κτίση καὶ πολλαπλασιάζεται μέχρι νὰ γεμίσει τὴ γῆ καὶ νὰ κυριαρχήσει ἀπόλυτα. Νόημα τοῦ βίου του εἶναι ἡ κοσμοκρατορία. Στὴ δευτέρη διήγηση δὲν ἀλλάζει τίποτα οὐσιαστικά, ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται γιὰ νὰ δουλεύει στὸν ὑποτιθέμενο παράδεισο. Τὸ κείμενο περιέχει μιὰ οικολογικὴ ἀπόχρωση, ἡ ἀνθρώπινη ἐξουσία εἶναι καὶ μιὰ ἐκδήλωση προστασίας τῆς κτίσης. Ἄλλωστε ὁ ἄνθρωπος ὑπάρχει χάρις στὴ θεία ἀπόφαση καὶ φροντίδα. Οἱ ἀποστάσεις ὅμως εἶναι μεγάλες καὶ ἀγεφύρωτες τόσο ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ τὰ κτίσματα ὅσο ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν Θεό, βεβαιώνοντας τὴν ἀπομόνωση.

Πότε ἔγινε τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα; Ἄν νομίζουμε πὼς οἱ πρωτόπλαστοι εἶναι ἱστορικὸ ζευγάρι, πρῶτοι ἄν-

θρωποι ἐπὶ γῆς, ἀπ' ὅπου προῆλθε ἡ ὑπόλοιπη ἀνθρωπότητα — ἔτσι τοὺς περιγράφει ἡ ἴδια ἢ Παλαιὰ Διαθήκη — χωριζόμαστε ἀπὸ τὴ νοημοσύνη. Ἐπομένως, πότε ἔγινε τὸ ἀμάρτημα ἐκεῖνο (ποιό;) ποὺ χάλασε τὴν ἀνθρώπινη φύση; Κι ἂν οἱ πρωτόπλαστοι εἶναι μῦθος, ὅπως καὶ εἶναι, ἀρχετυπικὸ ζευγάρι, ὅπου καθρεφτίζεται ἡ ἀνθρωπότητα στὴν οὐσία τῆς καὶ στὸ σύνολο τῆς ἱστορίας τῆς, τί σημαίνει αὐτὸ γιὰ μᾶς;

Κάθε ἄνθρωπος καλεῖται νὰ ζήσει σὲ συμφωνία μὲ τὴν ἀρχετυπικὴ του ὑπόδειξη, ζευγαρώνοντας καὶ ἀποκτῶντας κοσμικὴ δύναμη. Περαιτέρω, ἔχει νὰ διακρίνει μιὰ σκοτεινὴ ἀλλὰ κύρια πλευρὰ τοῦ βίου του στὶς δραματικὲς περιπέτειες τοῦ 'πρώτου' ζευγαριοῦ, στὴν ἐξέγερση ἀπέναντι στὸν Θεό, στὴ συνεννόηση μὲ τὸν σατανᾶ, καὶ τελικὰ στὴν ἐξορία ἀπὸ τὸν παράδεισο. Τὸ ἀμάρτημά τους, ἂν ἦταν ἀμάρτημα, εἶναι κάτι ποὺ κάνουμε ὅλοι! Πόσο λογικὸ εἶναι αὐτό; Οὔτε ἓνας δὲν χρησιμοποίησε τὴν ἐλευθερία του σωστά; Μήπως κάποιος δὲν τὸ ἔκαναν καὶ δὲν διώχθηκαν ἀπὸ τὸν παράδεισο; Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὅμως δὲν ξέπεσε ὁ ἄνθρωπος ἀλλὰ συγκεκριμένοι ἄνθρωποι, ἔστω πολλοί, ὅποιοι γεννιόμαστε στὶς ἐδῶ συνθῆκες, ἡ δὲ πτώση μας συνέβη σὲ προηγούμενο διάστημα, ὅταν ἄλλοι διωχθήκαμε σὲ μιὰ κατώτερη φύση καὶ ἄλλοι παρέμειναν στὴν ἀρχικὴ κατάσταση. Συνεπῶς ἡ ψυχὴ, ἀντίθετα μὲ ὅ,τι ἰσχυρίζο-

νται οί Πατέρες, προϋπάρχει τοῦ τωρινοῦ σώματός της; Ἡ πρωταρχική ἄμαρτία καθενός, ἂν πράγματι βρισκόμαστε ἐδῶ χωρὶς νὰ εἶναι ἡ φυσική μας κατάσταση, συνέβη πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση στὴ ζωὴ αὐτή. Ποιὰ εἶναι ὁμως ἡ ἄμαρτία, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἐκείνη ποὺ περιγράφεται στὴ διήγηση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης;

Δὲν νοεῖται παράδεισος μὲ φόβο θανάτου. Εἶναι ὁμως δυνατὸ νὰ προκύψει φόβος θανάτου, ἂν ποτὲ δὲν ὑπῆρξε θάνατος; Τὸν παράδεισο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης χαρακτηρίζουν παροδικότητα, ἀστάθεια, ἀβεβαιότητα, πειρασμός, ἀπειλή, κίνδυνος, καὶ αὐτὰ ἀμέσως κάνουν τὸν θάνατο πιθανὸ καὶ ἤδη ὡς ἓνα βαθμὸ ὑπαρκτό. Μὲ τὴν τιμωρία τῶν πρωτόπλαστων οἱ ταλαιπωρίες φθάνουν καὶ ρητὰ στὸ σημεῖο τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ θανάτου. Ἐστω μόνο μὲ αὐτὲς τὶς προϋποθέσεις, ποὺ δὲν εἶναι μόνο αὐτές, ἡ ζωὴ πρὶν καὶ μετὰ τὴν πτώση δὲν ἀλλάζει στὴν οὐσία της. Στὸ πλαίσιο ποὺ περιγράφεται ἔτσι, ἀναδεικνύεται ὡς ἰδανικὴ μετὰ τὸ ἁμάρτημα ἡ μετάνοια ὡς ἐπιστροφή στὴν δῆθεν ἀθωότητα, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἀκολουθεῖ ἀγόγγυστα ὡς νόημα τοῦ βίου του τὸν πολλαπλασιασμό του, καὶ τὴν ἐργασία γιὰ τὴν κυριαρχία καὶ συντήρηση τοῦ παράδεισου.

Ἡ πρώτη διήγηση δὲν περιέχει οὔτε ἀμυδρὴ ἀπορία γιὰ τὴν ἀνθρώπινη κατάσταση ὅπως τὴ γνωρίζουμε. Δὲν καταβάλλεται ἡ παραμικρὴ προσπάθεια νὰ ἐξηγηθεῖ ὁ θάνα-

τος, ὁ πόνος, ἡ προσωρινότητα, ἡ ταλαιπωρία, ἡ φθορά, ἡ ἀπώλεια. Ἀντίθετα ἡ δεύτερη διήγηση σὰν νὰ προσπερνάει τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ φθάσει ἀκριβῶς στὰ σχετικὰ μὲ τὴν πτώση. Μόλις ἕνας στίχος ἀφιερώνεται στὴ δημιουργία, ἐνῶ ἄλλοι σχετίζονται μαζί της ἀποβλέποντας στὴν κατάληξή της, δηλαδή στὴν ἁμαρτία, ὅπου ἀφοροῦν καὶ ἄμεσα οἱ περισσότεροι στίχοι.

Ὅμως ὁ θάνατος, ἀκόμα καὶ στὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐκδοχὴ του, δὲν γίνεται νὰ λείπει ἀπὸ τὸν παράδεισο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἐφόσον τὸ ἀνθρώπινο σῶμα χρειάζεται τροφὴ καὶ ἔχει γεννητικὰ ὄργανα. Ἡ κλασικὴ πατερικὴ ἐξήγηση, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται ἔτσι ἐπειδὴ ὁ Θεὸς προβλέπει τὴν πτώση καὶ τὴ μελλοντικὴ ἀνάγκη γιὰ συντήρηση καὶ ἀναπαραγωγὴ, δὲν εὐσταθεῖ. Ἦδη ἡ πρώτη διήγηση, ἀνυποψίαστη γιὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν πτώση, παρουσιάζει τὸν ἄνθρωπο ὅπως τὸν γνωρίζουμε καὶ μὲ ἀνάγκη διατροφῆς. Στὴ δεύτερη διήγηση ἡ διατροφή εἶναι κεντρικὴ καὶ προβλέπεται εἴτε συμβεῖ εἴτε δὲν συμβεῖ πτώση, ἐνῶ καὶ ἡ διαφορὰ τῶν φύλων δὲν ἀνακοινώνεται σὰν κάτι περιστάσιακὸ ἀλλὰ περιέχεται στὴ δήλωση ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἰκονίζει τὸν Θεό, ὡς χαρακτηριστικὸ ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν εἰκόνιση, ἂν δὲν εἶναι μέρος της. Ὅμως, ἂν ἡ διαφορὰ τῶν φύλων ἦταν γιὰ τὸν Θεὸ ἀναγκαία ὡς ἀνταπόκριση στὴν ἐπερχόμενη πτώση, δὲν θὰ ἔφεγε τοὺς πρωτόπλαστους

ἐπειδὴ ντρέπονται γιὰ τὸ σῶμα τους καὶ τὸ καλύπτουν, μᾶλλον θὰ τοὺς ἐπαινοῦσε, διακρίνοντας στὴ ντροπὴ τὴ συναίσθηση πὼς ἡ ἀληθινὴ φύση τους, ἀπ' ὅπου ξέπεσαν, δὲν περιέχει διαφορὰ φύλων.

Ἡ πατερικὴ προσέγγιση, ἀποφασισμένη νὰ ἐφαρμόζει χριστιανικὰ φίλτρα πάσῃ θυσίᾳ, ἔγινε τυφλὴ γιὰ τὸ πραγματικὸ πλαίσιο τῶν διηγήσεων αὐτῶν, ποὺ εἶναι ὁ προσανατολισμὸς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν κόσμον καὶ ὄχι πρὸς τὸν Θεό, ἡ περιγραφόμενη ὡς αὐτονόητη διαίρεση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἥδη προτοῦ συμβεῖ τὸ ἀμάρτημα. Ἡ ἀπειλὴ θανάτου ποὺ ἐξαπολύει ἐν τέλει ὁ Θεός, φαίνεται νὰ ἀφορᾷ μιὰ ἐπιβίωση ἀκόμα πιὸ ἐπώδυνη ἢ τὴν ἀνάπτυξη πιὸ ἐπώδυνων βιωμάτων θανάτου.

Ὁ παράδεισος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μεταφέρει τὴ γνωστὴ μας ἀνθρώπινη κατάσταση σὲ συμβολικὴ διάσταση. Ὅλα εἶναι ἴδια, ὅμως πρὶν ἀπὸ τὴν παράβαση δὲν γίνονταν ἢ δὲν βιώνονταν μὲ τόσο κόπο. Τὸ πράγματι κύριο ὅμως εἶναι ὅτι δὲν γίνονταν οὔτε μὲ χαρὰ. Σὲ βαθμὸ ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἔφθασε νὰ ἐξεγερθεῖ, ἀκόμη καὶ σὲ συνεννόηση μὲ τὸν διάβολο. Ἡ πατερικὴ θεολογία, προσεγγίζοντας τὴν Παλαιὰ Διαθήκη μὲ προκαταλήψεις, παρέμεινε τυφλὴ γιὰ κάτι τόσο κεντρικὸ καὶ σημαντικὸ, ἐπειδὴ ἦταν ἀδύνατο νὰ ταιριάξει μὲ ὅσα ἔπρεπε νὰ φαίνεται πὼς λέει τὸ κείμενο.

Τί συνέβη μὲ τὸ προπατορικό ἀμάρτημα; Ἡ ὑποτιθέμενη ἰδανικὴ μορφή ζωῆς, ὁ παραδείσιος βίος δουλειᾶς, οἰκογένειας καὶ κοσμικῆς ἐπέκτασης, ἀπὸ ἀνυπόφορος ποὺ ἦταν πρὶν ἀπὸ τὴν παράβαση, μετὰ τὴν παράβαση ἔγινε ἀκόμα πιὸ ἀνυπόφορος. Μεγάλωσαν προβλήματα ὑπαρκτὰ καὶ ἤδη ὑπέρτερα τῶν ἀνθρώπων ἀντοχῶν. Δὲν ὑπῆρχε χαρὰ πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση, καὶ αὐτὸ ποὺ ὑπῆρχε ἐπιδεινώθηκε.

Δὲν θὰ συνέβαινε πτώση (ὑποτίθεται) ἂν ὁ ἄνθρωπος κατόρθωνε νὰ ἐπιβιώνει σὲ διαίρεση καὶ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν Θεό, ἀπορροφημένος στὸν κόσμος, χωρὶς νὰ βρῖσκει τίποτα μειονεκτικὸ στὶς συνθῆκες τῆς ζωῆς του. Αὐτὸ δὲν ἔγινε, καὶ ἡ δριμύτητα μὲ τὴν ὁποία ἐπιτίθεται ὁ Θεός, μιὰ σκληρότητα ἀκραία, ποὺ περιέχει ἀκόμα καὶ χλευασμὸ (ἰδοὺ Ἄδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν...), ἀπὸ μόνη της φανερώνει πόσο ἰδανικὴ ἦταν ἡ ζωὴ στὸν 'παραδείσο'. Ὅσο μεγαλύτερη ταλαιπωρία βιώνει ὁ ἄνθρωπος, τόσο ὁ οὐρανὸς σκοτεινιάζει. Ἄντὶ νὰ παρηγορεῖ καὶ νὰ βοηθᾶει, πολλαπλασιάζει τὸ κακό.

Ὁ κόσμος

ΟΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ αὐτὲς μαρτυροῦν τὴν ὁρμὴ τοῦ Ἰσραήλ, ὅχι ἀνεμπόδιση ἀπὸ ἀναστολές, νὰ ἐξαπλωθεῖ στὸν κόσμος. Ἡ ἴδια ἢ ἔννοια τοῦ Θεοῦ προκύπτει ὅπως χρειάζεται γιὰ νὰ ὑποστηρίζεται καὶ ἐνθαρρύνεται ἢ ἀπορρόφηση στὴν κοσμικότητα. Ἡ θεολογικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ εἰσήγηση τῶν πρώτων κεφαλαίων τῆς *Γενέσεως* μπορεῖ νὰ περιγραφεῖ καὶ σὰν περίπτωση βαρειᾶς ἀθεΐας. Οἱ πρωτόπλαστοι λειτουργοῦν ὡς παράδειγμα πρὸς ἀποφυγὴν, ὥστε νὰ καταπνίγονται οἱ διαθέσεις ὑποτίμησης τῆς κοσμικότητας. Γιὰ τὴ λατρεία τοῦ κόσμου, ἀκόμη καὶ ὡς ἐθιμοτυπικὴ / ὑποκριτικὴ σχέση μετὰ τὸν Θεό, ὁ Χριστὸς εἰδοποιεῖ, οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ.¹⁷

¹⁷ Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ, Α' 7 (*Ματθ.* 6), 24.

Ζητούμενο δὲν εἶναι ὁ τερματισμὸς τῶν ‘κοσμικῶν’ ἀπολαύσεων, κάτι ἀδύνατο ἔτσι κι ἀλλιῶς, καὶ ἐπίσης ἀρνητικό: πρόβλημα δημιουργεῖ ἡ λατρεία τοῦ κόσμου, ἡ προσκόλληση στὴν κοσμικότητα (δουλεύειν).¹⁸ Ὅμως ὑπάρ-

¹⁸ Ἡ προειδοποίηση τοῦ Χριστοῦ ἔγινε ἀφορμὴ γιὰ ἀκραῖες καὶ ἐπιπόλαιες ἐγκρατευτικὲς τάσεις, ἀπόρριψη τῆς περιουσίας καὶ κάθε κατώτερης ἀπόλαυσης, συστηματικὴ καταπόνηση τοῦ σώματος, κ.λπ. Τὴν ἀπορρόφηση στὴν κοσμικότητα καταγγέλλει καὶ σήμερα ἓνα ρεῦμα αὐστηρῆς ἀναχωρητικῆς προοπτικῆς, ἔτοιμο νὰ ἀπαξιῶνει ἰσοπεδωτικὰ ὅτιδήποτε πέρα ἀπὸ τὴν πλήρη ἀφοσίωση στὸν Χριστό. Πάνω ἀπ’ ὅλα ἀπορρίπτουν τὴν ‘καπιταλιστικὴ καταναλωτικὴ Δύση’, ἀδιαφορῶντας γιὰ τὴ δημιουργικότητα ποὺ τὴν χαρακτηρίζει, τὴν ἐλευθερία, τὴν καινοτομία, τὴν ἔρευνα, τὸ πλῆθος τῶν καλλιτεχνικῶν μορφῶν ποὺ συνεχῶς ἐπεκτείνεται, τὴν ἐκπαίδευση, τὰ ἀτομικὰ δικαιώματα, τὴ φιλανθρωπία, ἀκόμα καὶ τὴν εὐσέβεια ποὺ ἔχουν τόσα μέλη της. Ἀποδεκτὲς εἶναι μόνο οἱ ἰδανικὲς κοινωνίες, ὅπου ὅλοι ξυπνοῦν καὶ κοιμῶνται μὲ τὴ σκέψη στὸν Χριστό! Κι ἐνῶ ἡ ἀπολυτότητα αὐτὴ συκοφαντεῖ τόσους σημαντικούς λαοὺς σὰν νὰ ἦταν ἓνα πλοῖο τρελῶν, ὁ ἄνθρωπος κακοποιεῖται ἀπὸ συστήματα ποὺ δὲν εἶναι καπιταλιστικά ἀλλὰ δῆθεν πιὸ δίκαια καὶ φιλάνθρωπα, ἀκόμη καὶ θεοκρατικά. Πέρα ἀπὸ τὸ προφανὲς λάθος της, πόσο καλοπροαίρετη εἶναι πράγματι ἡ κριτικὴ αὐτή; Ὅταν ζῶ σὲ χῶρες ὅπου μπορῶ νὰ δημοσιεύω στὰ μέσα κοινωνικῆς δικτύωσης ἀπὸ τὸ ἔξυπνο κινητό μου

χουν αποχρώσεις, ὅπως φαίνεται στὴ συζήτηση τοῦ Χριστοῦ μὲ τὸν πλούσιο νεαρό, ὁ ὁποῖος καὶ μέσα στὴν περιουσία του δὲν ἔπαψε νὰ εἶναι ἀξιαγάπητος καὶ εὐσεβής.¹⁹

*

Ἡ χριστιανοσύνη ἐρμήνευσε τὴν ἀμαρτία ἀντίθετα ἀπὸ τὸν ἐβραϊσμό, ὡς ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἀπορρόφηση στὴν κοσμικότητα. Στὸν βαθμὸ πού ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ βρεῖ ἐρείσματα στὸ λεγόμενο προπατορικὸ ἀμάρτημα, ἐπικαλεῖται τὴ συνεννόηση τῆς γυναίκας μὲ τὸ φίδι, καὶ τὴν ἄρνηση τῆς θείας βούλησης ὡς ἀπόρριψη τῆς σχέσης μὲ τὸν Θεό. Ὅμως ἡ σύγκρουση τῶν πρωτόπλαστων μὲ τὸν Θεὸ δὲν ἔγινε γιὰ χάρη τῆς κοσμικότητας. Δὲν

μηνύματα ἐναντίον τοῦ καπιταλισμοῦ, τί εἶμαι, χαζός, ὑποκριτῆς ἢ ἀπατεώνας;

¹⁹ Πολλὲς ἀρετὲς εἶναι δυνατὲς καὶ πολλοὶ τρόποι γιὰ τὸν ἄνθρωπο νὰ γίνεται δημιουργικὸς καὶ νὰ ζεῖ μὲ ἀγάπη. Κι ἂν ἀπέχει ἀπὸ τὴν τελειότητα τῆς ψυχολογικῆς ἀπεξάρτησης ἀπὸ τὸν κόσμο, θὰ πάρει βοήθεια νὰ φθάσει καὶ ὡς ἐκεῖ. Δὲν εἶναι τυχαῖο πὼς οἱ περισσότεροι ἔχουμε μικρὴ περιουσία καὶ ὅλοι δοκιμαζόμαστε μὲ τὴ στέρηση ὅχι μόνο τῆς περιουσίας ἀλλὰ τῆς ἴδιας τῆς ὑπαρξης.

Τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα

ἔγινε γιὰ τὴν υἰεΐα οὔτε γιὰ τὴν περιουσία, τὴ δόξα ἢ τὴν ἐξουσία. Αὐτὸ εἶναι σὰν νὰ μὴν ὑπῆρξε γιὰ τὴ χριστιανικὴ ἐρμηνευτικὴ, ὅπως οὔτε ἡ διαίρεση ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο ἤδη πρὸ τῆς πτώσεως.

Γιὰ ποιὸ λόγο ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὸν Θεό; Ἦ μήπως δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἐγγύτητα; Πάντως στὴν Παλαιὰ Διαθήκη Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐμφανίζονται ἀμέσως διαιρεμένοι, στὸν ἴδιο τὸν ‘παράδεισο’. Ὅπως κι ἂν γεννήθηκε ἡ ἀπόσταση, τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα συμβαίνει μέσα στὴν ἀπόσταση αὐτή, καὶ συμβαίνει ὡς ἀπόρριψη τῆς κοσμικότητας, ἀνακάλυψη μιᾶς ἀξίας ποὺ βιώθηκε ἀνώτερη ἀρκετὰ γιὰ νὰ θυσιάσουν ὅτιδήποτε στὴν ἐπιθυμία τους νὰ τὴν οἰκειοποιηθοῦν ὅσο γίνεται περισσότερο. Ἡ χριστιανικὴ ἐρμηνεία τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ὡς διαίρεσης ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι ἄσχετη καὶ παραπλανητικὴ, εἴτε ἔγινε ἀπερίσκεπτα εἴτε βεβιασμένα, προσπαθώντας νὰ φέρει τὴ διήγηση σὲ χριστιανικὰ μέτρα, ποὺ ὅμως δὲν ὑπάρχουν στὸ κείμενο οὔτε κἂν ὑπόρρητα, συμβολικὰ ἢ ἐν σπέρματι.

Ἡ χριστιανικὴ ἀποδοχὴ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς ἱεροῦ βιβλίου, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι χρειάζονται συνεχῶς ἀλληγορικὲς ἐρμηνεῖες ἐπειδὴ τὸ κείμενο σὲ μεγάλο βαθμὸ ἀποδεικνύεται ἀπαράδεκτο μὲ χριστιανικὰ κριτήρια, μπόλιασε τὴ νέα θρησκεία μὲ τὸν βλαστὸ τῆς πιὸ ὑπουλγῆς ἀθε-

ίας, ἐνθαρρύνοντας καὶ στὶς χριστιανικὲς Ἐκκλησίες τὸν ἐθιμοτυπισμὸ καὶ τὴν ὑποκρισία, ταυτόχρονα εὐνοῶντας ὡς ἔγκυρη μορφὴ πίστεως! τὴν προσκόλλησιν στὴν κτίσιν μέσα ἀπὸ τὸν εὐσεβισμὸ καὶ τὸν ἐγκλωβισμὸ στὴν οἰκογένεια. Σημασία δὲν ἔχει τί ἀκριβῶς ζήτησε ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς πρωτόπλαστους καὶ γιατί, ἀλλὰ ὅτι τὸ θέλημά Του δὲν ἔγινε σεβαστό! Ἔτσι ἡ ἔννοια Θεοῦ δεσπότη ἐπεκτάθηκε ἐπίσης στὴ χριστιανοσύνη.

Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι στὴ βυζαντινὴ ζωγραφικὴ ὁ Χριστὸς Παντοκράτωρ εἰκονίζεται τόσο αὐστηρὸς ὥστε δὲν θὰ σκεφτόσουν ποτὲ νὰ τὸν ἀγκαλιάσεις. Χρειάζεται μεγάλη προσπάθεια μήπως βρεθεῖ μιὰ εἰκόνα Του πρὸ ἐλκυστικῆς, ὅπως εἶναι ὁ Παντοκράτωρ στὸ Χιλανδάρη ἢ ὁ Χριστὸς τοῦ Σινᾶ. Ἡ σχέση μὲ τὸν Θεὸ εἶναι μικρὴ καὶ δουλική, θρησκευτικὴ. Ἡ συμμετοχὴ στὴ Λειτουργία μιὰ συνήθεια μὲ τὴν ὁποία νοιώθει κανεὶς ὑποχρέωση νὰ συμμορφώνεται, τίποτα ἢ ἐλάχιστα παραπάνω ἀπὸ θρησκευτικὸ καθῆκον. Ἡ προσευχὴ τείνει νὰ ἀπευθύνεται στὸν Θεὸ περίπου ὡς Santa Claus καὶ τὸ ἴδιο ἢ ἐπίκληση τῶν Ἁγίων. Ἔτσι ἀναγκάζουμε τὰ παιδιὰ μας νὰ παίρνουν τὸ μαγικὸ σιρόπι τῆς λεγόμενης Θείας Κοινωνίας, τὰ ὑποχρεώνουμε νὰ προσεύχονται πρὶν ἀπὸ τὸν ὕπνο, τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ, κ.λπ., μὲ δῆθεν εὐλάβεια, πὺρ συνήθως δὲν εἶναι κάτι πα-

Τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα

ραπάνω ἀπὸ ὑποκρισία, συνήθεια καὶ μιὰ προσκύνηση τῆς κοσμικότητας.

Πόσο ἐπεκτάθηκε ἡ ἑβραϊκὴ ἀθεΐα στὴ χριστιανοσύνη φαίνεται ἀκόμη καλύτερα ἀπὸ τὴν πεποίθηση ὅτι τὰ κοσμικὰ ἀγαθὰ — κυρίως ἡ πρωτίστως ἡ τριάδα ὑγείας, εὐημερίας, καταξίωσης — εἶναι θεῖα δῶρα στοὺς εὐσεβεῖς. Αὐτὰ εἶναι ἡ πιὸ σίγουρη ἀπόδειξη ὅτι ὁ Θεὸς μὲ ἀποδέχεται, ἐνῶ ἂν εἶμαι φτωχός, ἄρρωστος ἢ περιφρονημένος, σημαίνει ὅτι μὲ τιμωρεῖ καὶ σὰν αὐστηρὸς πατέρας μὲ νουθετεῖ. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν προσευχῶν γίνεται γιὰ τὴν ὑγεία, τὴν καταξίωση καὶ τὴν εὐημερία μας. Ἔτσι ὁ Θεὸς ὑπάρχει ὅπως ἀκριβῶς χρειάζεται γιὰ νὰ ἔχουμε ἀκόμα μεγαλύτερη δύναμη στὴν ἀπόφασή μας νὰ τὸν ἀγνοοῦμε. Καὶ ὅσο αὐτὸ ἐπιμένει, τόσο λιγώτερο ἀπολαμβάνουμε ἀκόμη καὶ τὰ δῶρα Του.

Σκοπὸς τῆς ζωῆς

Η ΠΡΩΤΗ διήγηση τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου περιέχει μιὰ ἐκπληκτικὴ δήλωση, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἄρσεν καὶ θῆλυ!

καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς.²⁰

²⁰ Ἄν ἡ πρόταση ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς, διαβαστεῖ ὡς ἐπεξήγηση, ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς εἶναι ἄμεσος καὶ ἔντονος. Ἄν διαβαστεῖ ὡς προσθήκη, πάλι ὑπάρχει ἀνθρωπομορφισμὸς, ἀλλὰ πιὸ ἥπιος. Ἡ ἐγγύτητα στὴν κατ' εἰκόνα δημιουργία, χάρις καὶ στὸ ἀπλὸ κόμμα, δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀπομονωθεί πλήρως ἡ δημιουργία τῶν φύλων ὡς ἀπολύτως ἄσχετη μὲ τὴν εἰκόνηση. Ἀκόμη κι ἂν διαβαστεῖ ὡς ἀπλὴ παράθεση, δὲν παύει ἡ εἰκόνηση νὰ χρειάζεται τὴ διαφορὰ

Μὲ ποιά ἔννοια τὰ φύλα εἰκονίζουσι τὴ θεότητα ἢ χρειάζονται σὲ κάποιον ποὺ τὴν εἰκονίζει; Ἐὰν πρόκειται γιὰ τὴ γονιμότητα, ἡ εἰκόνα δὲν ἔχει μεγάλη σχέση μετὰ τὸ ἀρχέτυπο, ἀποδίδει τὴ γονιμότητα σὲ ἀναγκαῖα καὶ ἐξωτερικὴ διαφορά, ποὺ εἶναι ἐπίσης ἀπρόσωπη. Καὶ ἂν αὐτὴ ἡ γονιμότητα τερματίζεται στὴν ἄλλη ζωὴ, ὁ ἄνθρωπος καταδικάζεται νὰ μὴν εἰκονίζει τὸν Θεὸ παρὰ μόνο προσωρινά. Ἐὰν ἡ διαφορά τῶν φύλων παραπέμπει στὴ συμπλήρωση, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ πρωτότυπο περισσότερο ἀπ' ὅσο τὸ οἰκειοποιεῖται. Ἡ σεξουαλικὴ συμπλήρωση εἶναι μηχανικὴ, μερικὴ καὶ κατώτερη, δὲν χρειάζεται πνευματικὴ ἐπαφή γιὰ νὰ ὑπάρξει. Ὅμως ἔτσι καὶ ἀλλιῶς ὁ Θεὸς εἶναι αὐτάρκης, δὲν ἔχει ἀνάγκη κάτι ἢ κάποιον γιὰ νὰ συμπληρωθεῖ. Ἡ ἴδια ἡ τριάδα δὲν πραγματοποιεῖ μιὰ συμπλήρωση, ἐκφράζει τὴν αὐτάρκεια καὶ τὴν ἐνότητα, τὰ φύλα ὅμως εἶναι δύο.²¹

τῶν φύλων γιὰ νὰ ὑπάρξει, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀνήκει στὸ περιεχόμενό της ἡ διαφορά αὐτὴ.

²¹ Γιὰ τὴν τριαδικότητα ὡς ἀπαραίτητη μορφή τῆς ἐνότητας, δὲς ὅσα γράφω στὸν *Χρόνο καὶ Δημιουργία*, στὸ κεφ. Κυκλικὴ Δόξα, σ. 435 κ.έ.

Ἡ δημιουργία τῶν φύλων ὡς θεμελιώδης ἀνθρωπολογικὸς ὄρος ἀμέσως προσανατολίζει στὴν ἀναπαραγωγή. Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη νὰ εἶσαι ἄνθρωπος καὶ νὰ ζευγαρώ- νεις περίπου ταυτίζονται! Ἡ σύνδεση τῆς διαφορᾶς τῶν φύλων μὲ τὴν εἰκόνιση εὐνοεῖ τὴν ἐντύπωση ὅτι τὸ ζευγά- ρωμα εἶναι σὰν θεία ἐντολὴ καὶ αἰτία τῆς μεγαλύτερης δυ- νατῆς ἐγγύτητας στὸν Θεό. Πάλι, ἂν ἡ δημιουργία τῶν φύ- λων δὲν σχετίζεται μὲ κανένα τρόπο καὶ σὲ κανένα βαθμὸ μὲ τὴν εἰκόνιση, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα καὶ ἥπια ἢ ἔντονα, μόνο περιεχόμενο τῆς εἰκόνισης, ἀμφίβολο καὶ αὐτὸ, ἀπομένει ἢ ἐξουσία ἐπάνω στὴν κτίση (καὶ ἀρχέτωσαν τῶν ἰχθύων, κ.λπ.) Τότε ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι καταδικασμένος μόνο στὴ μικρότητα καὶ τὴν ἀποξένωση, ἀλλὰ δὲν εἰκονίζει τὸ ἀρχέτυπό του οὔτε ἐλάχιστα, ἐφόσον ἡ ἐξουσία δὲν εἶναι οὐσιῶδες θεῖο ἰδίωμα. Ἡ ἐξουσία μὲ συνδέει μὲ ὅ,τι ὑπο- τάσσω, τὸ χρειάζομαι γιὰ νὰ ἀσκῶ τὴ δυνατότητα νὰ ἐξου- σιάζω, ὁ κύριος ἔχει ἀνάγκη τὸν δοῦλο γιὰ νὰ εἶναι κύριος, ὅμως ὁ Θεὸς εἶναι αὐτάρκης.

Ἡ *Γένεσις* περιέχει τοὺς ὄρους τῆς εἰκόνισης καὶ τῆς ὁμοίωσης μὲ περιεχόμενο φτωχὸ καὶ μᾶλλον κενό, ὥστε ὡς πρὸς αὐτὸ τουλάχιστον δὲν παραξενεύει πού ὁ Θεὸς δὲν ἀντιμετωπίζει τὸν ἄνθρωπο ὡς εἰκόνα Του. Ἀνθρωπολογία καὶ θεολογία ὅπως ἐκεῖνες τῶν διηγήσεων τῆς *Γενέσεως*, στηρίζονται σὲ μειονεκτικὴ ἐμπειρία ὄχι μόνο τῆς θεότη-

τας ἀλλὰ κυρίως καὶ προηγουμένως τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἴδιο διαπιστώνεται σὲ μεγάλο βαθμὸ στὴ χριστιανοσύνη. Πῶς ἐξηγεῖται ἡ μακραίωνη ταύτιση τοῦ παράδεισου μὲ τὴν κατάντια ποὺ περιγράφουν ὡς ἰδανικὸ βίον οἱ διηγήσεις τῆς *Γενέσεως*; Αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπλὴ ‘ἀβλεψία’ οὔτε ‘λεπτομέρεια’, εἶναι ὀλόκληρη τύφλωση ἀπὸ μόνο του, ἰσχυρὴ καὶ θεμελιακὴ.²² Μόνο κοινὸ ποὺ ἔχει μὲ τὴν τελειότητα ἐνός²³ ἰδανικοῦ βίου ὁ παράδεισος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, εἶναι τὸ ὄνομα. Ἄν κάτι ἀπομακρύνεται τόσο πολὺ ἀπὸ τὴν ταυ-

²² Διαβάζοντας τὴν Παλαιὰ Διαθήκη μὲ χριστιανικὰ κριτήρια, ἐφόσον τὴν ἀποδεχθήκαμε σὲ ἐνότητα μὲ τὴν Καινὴ, χρειάζεται νὰ παραμένει συνειδητὸ καὶ νὰ μὴν ὑποτιμᾶται ὅτι προέκυψε ἀρκετοὺς αἰῶνες πρὶν μὲ διαφορετικὲς προϋποθέσεις. Κατανοῶντας τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἐκείνους, ποὺ ἐπιβάλλουν τὴ χρήση ἄσχετων κριτηρίων στὴν ἐρμηνεία τῆς, διαμορφώνουμε τὸν τρόπο καὶ τὰ ὄρια τῆς χρήσης τῶν κριτηρίων αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ βιάζουμε τὸ κείμενο.

²³ Λέω ‘ἐνός’ καὶ ὄχι ‘τοῦ’, ἐπειδὴ δὲν ἀνταποκρίνεται σὲ κανενὸς εἶδους τελειότητα, ὄχι μόνον στὴ χριστιανικὴ. Ποιὸ ἰδιωμα χαρακτηρίζει κάθε παράδεισο; Πολλὰ μπορεῖ νὰ χρειάζονται, ἀνάλογα μὲ τὰ μέτρα κάθε πολιτισμοῦ, σὲ κάθε περίπτωση ὅμως ἢ εὐτυχία. Δὲν νοεῖται παράδεισος ἀπογοητευτικός.

τότητα ποὺ δηλώνει τὸ ὄνομά του, καὶ ὅμως ἐξακολουθοῦμε νὰ ἐμπιστευόμαστε τὸ ὄνομα, ἔχουμε δραματικὸ μειονέκτημα ὄχι μόνο κρίσης ἀλλὰ καὶ ἐμπειρίας. Καὶ ὅταν τὸ μειονέκτημα αὐτὸ παρατείνεται γιὰ χιλιετίες, πῶς θὰ μᾶς χαρακτηρίζε κανεὶς;

*

Ὁ Θεὸς ὑποτίθεται πῶς εὐλόγησε τὸν ἄνθρωπο νὰ πραγματοποιήσῃ τὴ φύση του ὡς εἰκόνα τῆς θείας φύσης. Περιεχόμενο τῆς εἰκόνισης, λειψὸ ἢ ἄσχετο, πάντως τὸ μόνο ποὺ ἐμφανίζεται στὸ κείμενο, ἀμφίβολο ἀκόμη καὶ αὐτό, εἶναι ὁ συνδυασμὸς ἀναπαραγωγῆς καὶ ἐξουσίας, ἢ μόνο τὸ δεύτερο. Σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ αὐξάνεται μέχρι νὰ γεμίσει τὴ γῆ, καὶ ἔχοντας δύναμη ἐξουσίας, νὰ γίνῃ ἀπόλυτος ἄρχων, νὰ κατακυριεύσῃ τὴν κτίση. Προορισμὸς τῶν ὑπόλοιπων πλασμάτων εἶναι νὰ συντηροῦν τὸν ἄνθρωπο, καὶ ἡ ἐξουσία ἐπάνω τους αὐτὸ κυρίως σημαίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει εὐλογία νὰ κάνει τὸν κόσμον ὅ,τι θέλει, δουλεύοντας στὸν κόσμον καὶ φροντίζοντάς τον.

Αὐτὴ εἶναι ἡ πρώτη καὶ πιὸ μεγάλη ἀρχὴ τῆς Γενέσεως, τῆς Πεντατεύχου, τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τοῦ ἐβραϊκοῦ πολιτισμοῦ συνολικά. Δὲν ὑπάρχει παράδεισος καὶ παράβαση, οὔτε ἂν ὁ δῆθεν παράδεισος τῆς δεύτερης διήγη-

Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα

σης, δὲν ὑπάρχει πειρασμὸς ἢ τιμωρία καὶ καμμιά ἄλλη προοπτική, θετική ἢ ἀρνητική. Μοναδική ἀνθρώπινη κατάσταση εἶναι ὅ,τι ζοῦμε καὶ σήμερα ὡς ἀναπαραγωγή, ἐπέκταση, ἐργασία καὶ ἐξουσία ἐπάνω στὴν κτίση.

Ἡ ἀπειλή

Η ΔΕΥΤΕΡΗ διήγηση ἀρχίζει ταυτίζοντας τὴν ἀνθρώπινη φύση μετὸ χῶμα. Ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖται σὰν κάτι εὐτελές, στὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς ἀποφασίζει σὲ δεύτερο στάδιο νὰ προσδώσει ἀξία. Ὅμως πάντα ὑπάρχει μέσα μας ὡς πρώτη ἀρχὴ καὶ κατ' ἐξοχὴν φύση μας ἡ εὐτέλεια, ἡ συγγένεια μετὸ φίδι, ἡ ἐγγύτητα στὸ χῶμα.

Ἡ ἐξάρτηση ἀπὸ τὸν Θεὸ ὅπως ἀπὸ κάτι ἐξωτερικό, φυγαδεύει ἀπὸ τὸν πρωταρχικὸ ἑαυτὸ μας ἢ προσπαθεῖ νὰ τὸ κάνει. Ἀπὸ ἐδῶ τὸ κείμενο περνάει ἀμέσως στὰ σχετικὰ μετὴν ἁμαρτία. Ἡ δημιουργία περιγράφεται σὰν μιὰ κίνηση ποὺ συμβαίνει περίπου γιὰ νὰ καταλήξει στὴν ἁμαρτία. Τὸ κείμενο ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν παραδείσια κατάσταση, ἡ ὁποία ἄλλωστε δὲν διαφέρει οὐσιαστικὰ ἀπὸ τὴν 'ξεπεσμένη', καὶ βιάζεται νὰ ἔρθει στὸ ἐδῶ καὶ τώρα, σὲ ὅ,τι πάνω κάτω ἰσχύει μέχρι σήμερα. Ὅλος ὁ βασανισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ μόχθος γιὰ τὴν προσωρινὴ ἔστω ἐπιβίωση, εἶναι ἡ ἀπάντη-

ση τοῦ Δημιουργοῦ στὴν παράλογη πλεονεξία ἐνὸς εὐτελοῦς πλάσματος. Ὅπως ἔχουμε δεῖ, ἡ περίφημη δημιουργία κατ' εἰκόνα Θεοῦ εἶναι ἄκυρος λόγος, ἂν δὲν εἶναι ἀπολύτως κενός.²⁴

Ἡ περιγραφὴ μὲ τὸ ποτάμι, τὶς τέσσερις περιοχές, τὰ ὄρυκτά, κ.λπ., ἀνήκει σὲ ὅσα μαρτυροῦν τὴν οὐσιαστικὴ ταύτιση τοῦ παράδεισου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μὲ τὰ ἐδῶ. Ὁ ἄνθρωπος ἐκβιάζεται νὰ ὑποταγεῖ στὴν ἀπαγόρευση τῆς γνώσης κάποιου καλοῦ καὶ κακοῦ, ποὺ ὁ Θεὸς δὲν κάνει τὸν κόπο νὰ ἐξηγήσει. Ὅ,τι τὸν 'συνδέει' μὲ τὸν Δημιουργό του εἶναι ὁ φόβος, ἡ σχέση κυρίου καὶ δούλου. Ἐχοντας ἀφήσει τὸ περιεχόμενο τῆς ἐντολῆς ἀόριστο, ὁ Θεὸς ἀνακοινώνει μόνον τὴ συνέπεια τῆς παράβασης, χωρὶς νὰ βοηθήσει τὸν ἄνθρωπο νὰ καταλάβει ἔστω ποιά σχέση ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴν πράξη του καὶ τὸν θάνατο. Ὁ ἄνθρωπος γεννιέται στὸν δῆθεν παράδεισο συνεχῶς ἀπειλούμενος ἀπὸ ἓναν ἀόριστο κίνδυνο, σκύβοντας τὸ κεφάλι στὸ χῶμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο

²⁴ Ἄν ἡ εἰκόνιση εἶχε πραγματικὸ περιεχόμενο, οἱ συνέπειές της στὴ δημιουργικότητα τοῦ Ἰσραὴλ θὰ ἦταν ἐκρηκτικές, ὅπως συνέβη στὴ χριστιανοσύνη. Βλ. ὅσα γράφω στὶς *Κοινωνίες φιλίας*, Ἀθήνα 2023, ἰδίως στὸ κεφ. 'Ἡ τετραπλὴ ἀρχή'.

προέρχεται, μὲ τὸν φόβο νὰ εἶναι ἢ πιὸ σταθερὴ βεβαιότητα τῆς ζωῆς του.

Ἄν κάποιος ἔλεγε σὲ ἓνα παιδάκι, ποῦ δὲν ἔζησε ποτὲ τὸν θάνατο κανενὸς καὶ δὲν εἶχε ἀκούσει τίποτα σχετικό, πρόσεξε μήπως πεθάνεις!, αὐτὸ θὰ ἀποροῦσε καὶ θὰ ζητοῦσε νὰ μάθει τί εἶναι ὁ θάνατος, τί κινδυνεύει νὰ πάθει. Ὁ Ἀδὰμ δὲν ἀπορεῖ, ὁ θάνατος φαίνεται νὰ τοῦ εἶναι οἰκεῖος καὶ αὐτονόητος. Ἔτσι κι ἀλλιῶς στὸν ‘παράδεισο’ δὲν νοιώθει ἀσφαλῆς.

Ὅσο χειρότερα μὲ ἀπειλεῖ κάποιος ἀληθινὰ δικός μου, γιὰ τὸν ὁποῖο γνωρίζω μὲ σιγουριά ὅτι μὲ ἀγαπάει καὶ τὸν ὁποῖο ἀγαπᾶω ὁ ἴδιος ἀληθινὰ, τόσο πιὸ ἀπίθανο εἶναι νὰ φοβηθῶ.²⁵ Ἄν μ’ ἓναν ἄνθρωπο ἔχω τόση ἐμπιστοσύνη, τί

²⁵ Καὶ οὔτε κἂν αὐτό! Ὡς φοιτητῆς γνώρισα στὸ Παρίσι ἓνα γαλλόπουλο ποῦ μὲ φιλοξένησε. Τὸ βράδυ μιλάγαμε γιὰ τὸν μῦθο τοῦ Φάουστ καὶ μέσα στὸ ἡμίφως εἶχε δημιουργηθεῖ ὑποβλητικὴ ἀτμόσφαιρα, τὴν ὁποία ἐκμεταλλεύθηκε κάποια στιγμή γιὰ νὰ μὲ φοβίσει πλησιάζοντάς με κρατῶντας ἓνα μαχαίρι. Δὲν ἀνησύχησα οὔτε ἐλάχιστα, καθόμουν ἀτάραχος καὶ περίμενα νὰ δῶ τί θὰ κάνει! Μόλις ἔφθασε κοντά μου ἔβαλε τὸ μαχαίρι στὴν ἄκρη καὶ γύρισε στὴ θέση του. Τὸν γνώριζα λίγες ὥρες καὶ ἀρκοῦσαν γιὰ νὰ τὸν ἐμπιστευομαι σὲ τέτοιο βαθμό.

θὰ εἶχα μὲ τὸν Θεό; Ὅμως δὲν ὑπάρχει ἐμπιστοσύνη στὴ σχέση τῶν πρωτόπλαστων μαζί Του. Μιὰ κατάσταση γενικῆς ἀμφιβολίας, κινδύνου, ἀπειλῆς, ἀνασφάλειας, ἀγωνίας, τρόμου, δὲν γίνεται νὰ ἀποκληθεῖ παράδεισος σὲ καμμιὰ περίπτωση, μὲ τὸ φίδι νὰ ἐνεδρεύει, μὲ τὸν Θεὸ νὰ ἀπειλεῖ, μὲ τὸν κίνδυνο θρονιασμένο ἀνάμεσα σὲ πειρασμούς.

Σὲ τέτοιο παράδεισο ὁ Ἄδὰμ δὲν γίνεται παρὰ νὰ νοιώθει μόνος καὶ ἀβοήθητος. Ἄν ὁ Θεὸς εἶναι ἡ φύση καὶ ἀρχὴ τῆς ἐνότητος, γενναιοδωρίας καὶ φιλίας, ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει στὸν παράδεισο τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Ὁ Ἄδὰμ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν πιὸ μεγάλη ἀπουσία, εἶναι τελείως ἔρημος, καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἔχει τίποτα νὰ κάνει παρὰ μόνον νὰ δημιουργήσει ἓνα κτίσμα μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Ἄδὰμ ἴσως ζήσει κάτι ἀπὸ τὴν ἐνότητα ποὺ δὲν ζεῖ μὲ τὸν ἴδιο. Οὔτε κἂν διανοεῖται ὅτι θὰ μποροῦσε Ἐκεῖνος νὰ ἀποκτήσει σχέση μὲ τὴν εἰκόνα Του. Μόνη δυνατότητα γιὰ τὸν Ἄδὰμ νὰ ὑποφέρει τὴ μοναξιά καὶ νὰ βρεῖ βοήθεια εἶναι ἓνα πλάσμα, οὔτε κἂν ὁ Θεὸς ὅπως μακρινὴ ἐλπίδα, ἀπώτερος ἢ δύσκολος προορισμός. Στὸ πιὸ θεμελιῶδες κείμενο τοῦ ἑβραϊσμοῦ, σὲ μεγάλο βαθμὸ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἡ φιλία Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἥδη πρὶν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, θὰ ἦταν ἀξιοθρήνητη, ἂν ὑπῆρχε. Ἀξιοθρήνητη ὅμως εἶναι ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Τί λόγο εἶχε ὁ Θεὸς νὰ δώσει τὴν ἐντολὴ αὐτὴ τρομοκρατῶντας; Ἄν ὁ θάνατος ἦταν ἄγνωστος, ἡ ἀπειλὴ δὲν μποροῦσε νὰ ἔχει νόημα. Ἄν κάποια γνώση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ ἀφοροῦσε τὴν ποιότητα τοῦ χαρακτῆρα, τῆς σκέψης, τῶν ἐπιθυμιῶν, ἀρκοῦσε στὸν Ἀδὰμ ἡ ἐλευθερία του γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν ἑαυτό του πρὸς τὸ καλύτερο ἢ τὸ χειρότερο. Ἀπειλὴ χρειάζεται γιὰ τὴν καθυπόταξη. Ὁ Ἀδὰμ δὲν γεννιέται μέσα σὲ ἀγάπη, οὔτε κὰν σὲ ἀληθινὴ δεοντολογία, ἀλλὰ σ' ἕναν ἀόριστο συνεχῆ φόβο. Ἡ ἴδια ἡ ἀρχὴ ποὺ κυβερνάει τὸ σύμπαν, μοιάζει νὰ τὸν κυνηγάει, καὶ τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ, εἶναι νὰ σκύβει τὸ κεφάλι του τρομαγμένος. Ἡ ἐντολὴ δημιουργεῖ τὸν ἄνθρωπο ὡς δοῦλο. Μὲ τὴν ἀπαγόρευση ὁ Θεὸς λέει 'δὲν με ἐνδιαφέρει ποιὸς εἶναι ὁ χαρακτήρας σου καὶ τί θέλεις στὸ βάθος τῆς καρδιάς σου, μοῦ ἀρκεῖ νὰ φοβᾶσαι καὶ νὰ ὑπακοῦς'. Ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ἀκόμα καὶ τῆς χριστιανοσύνης διδάσκεται ὅτι, ἂν ὑποφέρει ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ ὅλη τὴν παροδικότητα, τὴ μέριμνα, τὸν κίνδυνο, τὸν πόνο, τὴν ἀπώλεια, ὀφείλεται στὴν ἄρνησή του νὰ ζήσει ἄλογα καὶ δουλικά. Ὅταν ἡ τυφλὴ ὑποταγὴ στὸν Παντοδύναμο καὶ ἡ πλήρης ἀπορρόφηση στὴν κοσμικότητα ἐνωθοῦν καὶ ταυτισθοῦν, θὰ ἔχουμε ἐπιστρέψῃ στὸν 'παράδεισο'.

Οἰκογένεια

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ ζῶα, τὰ θηρία, πετεινά, κ.λπ., ὅμως ὅλα διέφεραν ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ, ὅποτε ἔνοιωθε μόνος καὶ ἀβοήθητος. Ὁ Θεὸς ἐπίσης διέφερε, κι ἔτσι οὔτε Ἐκεῖνος μποροῦσε νὰ ἔχει σχέση μαζὶ του καὶ νὰ τὸν βοηθήσει, κι ἄς ἦταν ἡ εἰκόνα Του. Ὅμως σὲ τί νὰ βοηθήσει, ἂν ὁ παραδείσιος βίος ἦταν αὐτὸ ἀκριβῶς, πλήρης, τέλειος, ἄνετος, εὐτυχισμένος;

Ὁ Ἀδὰμ χρειάζεται βοήθῃ, κάτι πιὸ κοντινὸ του ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ τὸν Θεό, ὅποτε δημιουργεῖται ἡ γυναῖκα ἀπὸ τὴν πλευρὰ του. Τὴν ἀναγνωρίζει ὡς ἄλλο ἑαυτό, γιὰ τὸν ὁποῖο ἐγκαταλείπονται ἀκόμα καὶ οἱ γονεῖς. Ποιοὶ γονεῖς ἐγκαταλείπονται, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν ἄλλοι ἄνθρωποι παρὰ μόνον οἱ δύο τους;

Ὅπως εἰπώθηκε, οἱ πρωτόπλαστοι δὲν εἶναι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι τῆς ἱστορίας, κι ἄς περιγράφονται ἔτσι στὶς διη-

γῆσεις ποὺ παρακολουθοῦμε καὶ στὸ ἴδιο τὸ ὄνομά τους. Τὰ σχετικά μ' αὐτοὺς ἔχουν νόημα ἂν προσεγγίζονται ὡς συμβολικὸ ἀρχετυπικὸ ζευγάρι, ποὺ φιλοδοξεῖ νὰ συνοψίζει τὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπινου βίου, κυρίως συνδέοντας τὸν ἄνθρωπο μὲ τὸ ζευγάρωμα. Καὶ ἀπὸ ἐδῶ γίνεται φανερὸ ὅτι ἡ *Γένεσις* δὲν ἀναφέρεται σὲ μιὰ ἰδανικὴ 'ἀγγελικὴ' ζωὴ, ἀκόμη κι ἂν νομίζει ὅτι τὸ κάνει. Εἶδαμε ἐπίσης πὼς ἡ ἐρμηνεία τῆς δημιουργίας τῶν φύλων ὡς ἀπλῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἐπερχόμενη πτώση, δὲν εὐσταθεῖ. Καὶ ἀκόμα εἶδαμε ὅτι ἡ ζωὴ στὸν παράδεισο ἦταν ἀνυπόφορη ἤδη προτοῦ συμβεῖ ὁποιαδήποτε παράβαση.

Τί εἶναι λοιπὸν ἡ οἰκογένεια, σύμφωνα μὲ ὅσα περιέχονται στὶς διηγήσεις αὐτές; Εἶναι μιὰ λύση ἀνάγκης! Εἶναι αὐτὸ ποὺ ἐπινόησε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ δώσει στὸν ἄνθρωπο τὴν ἐνότητα καὶ βοήθεια γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἴδιος δὲν ἦταν πρόθυμος ἢ ἰκανός. Φυσικὰ αὐτὸ δὲν στέκει θεολογικά. Ἀπόσταση τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἡ ἀδιαφορία τοῦ Ἰσραὴλ γιὰ τὴ ζωὴ μαζί Του. Ὅσα παρακολουθοῦμε στὸ βιβλίον τῆς *Γενέσεως* — ὁ σκοτεινὸς καὶ ἐπίφοβος οὐρανός, ἡ τρομοκρατία, ἡ ἀπουσία νοήματος, ὁ παραλογισμὸς, ἡ τυραννία — εἶναι μιὰ θεολογικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ μορφή ποὺ πῆρε ἡ ἄρνηση τοῦ 'περιούσιου λαοῦ' νὰ σηκώσει τὸ βλέμμα του ἀπ' τὸ χῶμα.

Σύμφωνα με τὸ κείμενο, στὸν γάμο ὁδηγεῖ ἡ ἐνότητα: τοῦτο νῦν ὁστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων μου καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου... Τὸ ζευγάρι χαρακτηρίζει τέλεια ἐνότητα, ὁ ἓνας εἶναι ἴδιος μὲ τὸν ἄλλο. Γιὰ χάρη τῆς σπάνιας αὐτῆς σχέσης ἐγκαταλείπονται οἱ γονεῖς καὶ ἰδρύεται νέα οἰκογένεια. Ἄλλωστε αὐτὸ εἶναι ποῦ ἀρνεῖται νὰ προσφέρει ὁ Θεὸς μὲ τὸν ἑαυτὸ Του, σχέση καὶ ἐνότητα. Ὁ καρπὸς τοῦ ἀπαγορευμένου δέντρου εἶναι ὁμορφος καὶ ἱκανοποιεῖ τὶς αἰσθήσεις καὶ τὴ νόηση. Ὅ,τι δὲν προσφέρει ὁ Θεός, δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸ Του, εἶναι ὅ,τι ἀπαγορεύει στὸν ἄνθρωπο. Ὁ οὐρανὸς ὑπάρχει, ὅμως εἶναι κλειστός. Ὁ ἄνθρωπος ζεῖ ὅπως σὲ ἓνα παράδοξο ἐφιάλτη.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν... Ἡ εἰκόνα Του ἔχει τόση σχέση μαζὶ Του, ὥστε παραδέρνει σὲ ἀπόλυτη μοναξιά. Ὁ ἴδιος τὸ γνωρίζει, καὶ ὅμως δὲν Τοῦ φαίνεται ἀφύσικο οὔτε διακρίνει κάποια πιθανότητα νὰ βρεθεῖ ἐγγύτερα στὴν εἰκόνα Του, ὅποτε καταφεύγει στὸ ἐξῆς: *οὐ καλὸν εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτόν...* Ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔχει νὰ ἐλπίζει παρὰ μόνον στὸν ἑαυτὸ του.

Κατ' αὐτόν, δηλαδὴ εἰκόνα του... Ἡ Γένεσις γνωρίζει ὅτι μιὰ σχέση κερδίζει σὲ ἀλήθεια ὅσο πιὸ ὅμοια εἶναι τὰ μέλη τῆς, καὶ ὅμως δὲν ἀπορεῖ γιὰ τὴ διαίρεση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου παρὰ τὴν ὑποτιθέμενη εἰκόνιση. Γιατί; Ἐχει

‘ξεγράφει’ τὴ σχέσηη αὐτή; Γνωρίζει ὅτι δὲν ὑπῆρξε ποτέ; Τὸ ἔχει βέβαιο ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξει ποτέ; Μήπως οὔτε ἂν ἐνδιαφέρεται; Ὁ ἴδιος ὁ Θεός, σύμφωνα πάντα μὲ τὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως, προορίζει τὸν ἄνθρωπον γιὰ τὸν κόσμον καὶ καθόλου γιὰ τὸν ἑαυτό Του. Πῶς θὰ νοιαζόταν ξαφνικὰ γιατί ἢ εἰκόνα Του νοιώθει ὅτι δὲν εἰκονίζει τίποτα;

Ὁ ἰσχυρὸς προσανατολισμὸς τοῦ Ἰσραὴλ πρὸς τὸν κόσμον, ἡ βαθεῖα ἀθειὰ τοῦ ἑβραϊσμοῦ, εἶναι ἐπόμενο νὰ ὀδηγεῖ σὲ στρεβλὴ θεολογία, τόσο χαρακτηριστικὰ στὴν περιπτωσὴ τῶν διηγήσεων αὐτῶν. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ χριστιανικὴ ἐρμηνευτικὴ ὅλα ἔκανε πῶς δὲν τὰ εἶδε ἢ πράγματι δὲν τὰ εἶδε, θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀνησυχεῖ γιὰ τὴν παράδοσιν ἀπὸ τὴν ὁποία προερχόμαστε, γιὰ προκαταλήψεις καὶ ἐθισμοὺς ποὺ μᾶς μεταδίδει στὰ πιὸ σοβαρὰ ζητήματα.

Ἐδῶ θίγεται πρώτη φορὰ ἡ γύμνια, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἐφόσον ἡ διαφορὰ τῶν φύλων παραπέμπει ἀμέσως στὴν ἀναπαραγωγὴ. Σὲ αὐτὸ διαφέρει ἡ παραδείσια κατάστασιν ἀπὸ τὴν ‘ξεπεσμένη’, σύμφωνα μὲ τὸ κείμενον, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ὁ ἄνθρωπος δὲν ἔνοιωθε κάτι ἀνάξιόν του στὸ σῶμα, στίς σεξουαλικὰς σχέσεις καὶ στὸν τρόπο τῆς ἀναπαραγωγῆς. Ἡ ἀντιστροφὴ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς εἶναι ἡ ἁμαρτία ἢ τῆς ἀνήκει πρωταρχικὰ, καὶ προκαλεῖ θάνατον ἢ πιὸ ὀδυνηρὰ βιώματα τοῦ θανάτου, ποὺ προηγουμένως γινόταν ἀνεκτὸς χάρις στὴ συνολικὴ ἀποδοχὴ τῆς κτίσεως καὶ

τὴν τυφλὴ ὑποταγὴ στὸν Θεό, ὅπως τὴν ἐκφράζει ἡ πρώτη διήγηση.

Μήπως στὴν θεία τιμωρία, στὸν μόχθο, τὸν θάνατο, κ.λπ., δὲν περιγράφονται συνέπειες τῆς παράβασης ἀλλὰ οἱ ἴδιες οἱ συνθηκῆς τοῦ βίου ποὺ ἀπογοήτευσε καὶ σκανδάλισε τὸν ἄνθρωπο, τίς ὁποῖες ἀναγνώρισε καὶ στὴ φύση τοῦ σώματός του καὶ στὴ σεξουαλικότητα ὡς διαδικασία διαιώνισης μιᾶς ἀπελπιστικῆς κατάστασης; Στὴν περίπτωση αὐτὴ ὁ παράδεισος τῆς ἐβραϊκῆς παράδοσης ὄχι μόνον δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἢ τὸν λησμονήσαμε, ἀλλὰ ὅ,τι περιέχει ἡ Γένεσις δὲν εἶναι παρὰ ἓνα τέχνασμα, ἴσα γιὰ νὰ συμβεῖ μιὰ δῆθεν παράβαση καὶ νὰ ἀποδοθεῖ στὸν ἄνθρωπο ἡ εὐθύνη τῶν ἀνυπόφορων συνθηκῶν τῆς ζωῆς του. Ἄν ὁ Θεὸς ἀναγνωρίζοταν ὑπεύθυνος χωρὶς δική μας ἐνοχλή, θὰ περιφερόμασταν ἐφιαλτικὰ ἀθῶοι μέσα σὲ ἓνα σύμπαν συνωμοτικό, ὅπου στὴν πράξη Θεὸς καὶ διάβολος θὰ ταυτίζονταν.

Ἡ ὑπαρξιακὴ ἐμπειρία τοῦ ἐβραϊσμοῦ δὲν ὀδηγεῖ σὲ ἀληθοφανῆ εἰκόνα τοῦ ἰδανικοῦ βίου — δὲν ὑπάρχει πραγματικὴ διέξοδος μὲ κανένα τρόπο, οὔτε ἡ παροδικότητα ὑπερβαίνεται οὔτε ἡ σεξουαλικότητα, ποὺ δὲν ἐνώνει μόνον ἀλλὰ καὶ διαιρεῖ, χωρίζει παιδιὰ ἀπὸ γονεῖς, ἔπειτα ἀπὸ ἄλλα ζευγάρια καὶ τίς δικές τους οἰκογένειες, καὶ ἀργότερα ἀπὸ τὰ δικά τους παιδιὰ καὶ τίς οἰκογένειές τους, οὕτως ἢ ἄλλως ἀποτελῶντας προβληματικὸ καὶ κατώτερο τρόπο

Τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα

ἐπαφῆς. Τὸ κείμενο καταλήγει σὲ μιὰ λύση ἀπελπισίας, προτάσσει τυφλὴ ὑποταγὴ στὸν Θεὸ ὡς ἐπίφοβο ἐγγυητὴ τῆς ἐπέκτασης τοῦ ἀνθρώπου στὸν κόσμος, μέσα ἀπὸ τὴν οἰκογένεια ὡς μόνη πιθανὴ παρηγοριά.

Διχασμός

ΣΤΙΣ ΙΔΙΕΣ τις πιο θεμελιακές διηγήσεις της ή Παλαιά Διαθήκη προτείνει τον άνθρωπο ταγμένο στην επιβίωση, τη δουλειά και την οικογένεια. Δεν φαίνεται να υπάρχει ικανή εμπειρία μιᾶς σχέσης που να περνάει πέρα από φύλα και από κάθε μεροληψία. Σύμφωνα με ὅσα ἔχουμε δεῖ, ὁ ἀνώτερος ἑαυτὸς τοῦ Ἰσραὴλ σὰν νὰ καταπνίγηκε σχεδὸν προτοῦ ἐκδηλωθεῖ. Ὅσο κι ἂν διστάζει γιὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ ἐκεῖνες που ὑπερβαίνουν τὸ ζευγάρωμα καὶ τὴν ἐπέκταση στὸν κόσμος, ὁ Ἰσραὴλ δὲν παύει νὰ ἔχει τέτοιες ἀνάγκες, ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἐκπροσωπηθεῖ τὸ ὅλο ζήτημα στὶς διηγήσεις αὐτές. Τὸ πιὸ πρωταρχικὸ θρησκευτικὸ καὶ ἀνθρωπολογικὸ βίωμά του, ὅπως ἐκφράζεται στὶς διηγήσεις γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι βίωμα διχασμοῦ. Ἄν κάθε λαὸς κάνει ἓνα δικό του ‘προπατορικὸ’ ἀμάρτημα, καὶ αὐτὸ ἀνήκει στὴ διαφθορὰ τῆς ‘φύσης’ που ἔχουν νὰ ξεπεράσουν τὰ μέλη του μαζί με τὰ ἀτομικά τους ὀλισθήματα, στὸ ἀμάρτημα τοῦ Ἰσραὴλ ἀνήκουν καὶ τὰ

σχετικὰ μὲ τὸ δέντρο τῆς γνώσης καὶ τὴν ἀνυπακοή. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἁμαρτήματος αὐτοῦ δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος γενικά, ἀλλὰ τοῦ Ἰσραήλ. Τείνει νὰ ἀρνεῖται τὸν ἀνώτερο ἑαυτό του καὶ νὰ μετατρέπει σὲ ἰδανικό του μιὰ σχέση μὲ τὸν Θεὸ βασανιστική, ἱκανὴ ὅμως νὰ ὑποστηρίξει τὶς ἐπιλογὲς τοῦ κατώτερου καὶ ὅμως προτιμότερου ἑαυτοῦ. Ἄραγε, ἂν μποροῦσε νὰ τερματίσει τὸν διχασμὸ, ἰδρύνοντας καὶ πάλι τὸν χαμένο ‘παράδεισο’, θὰ ἔβρισκε τὴν ἱκανοποίησιν ποὺ τὰ ἱερά κείμενά του μαρτυροῦν ὅτι δὲν εἶχε ποτέ; Θὰ τοῦ ἀρκοῦσε τὸ ἰδεῶδες τοῦ οἰκογενειακοῦ γυμνισμοῦ ὡς ἀρχῆς ὀλόκληρης τῆς βούλησης γιὰ ἀχαλίνωτη ἐπέκταση στὴν κοσμικότητα; Ὁ Ἰσραὴλ προχωράει ἐγκλωβισμένος σὲ πνευματικὸ ἀδιέξοδο ποὺ διαρκεῖ χιλιετίες καὶ μοιάζει ἀξεπέραστο, ἰδίως μετὰ τὴν καταδίκη τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ χριστιανοσύνη ἔβαλε τὶς ἐβραϊκὲς περιπέτειες σὲ παγκόσμια τροχιά, ὁπότε διαβάζοντας τὶς σχετικὲς διηγήσεις ἀποροῦμε κι ἐμεῖς, ἂν διωχθῆκαμε ἀπὸ τὸν ‘παράδεισο’ καὶ ὑπομένουμε τὰ ἐδῶ βάσανα, ἐπειδὴ δὲν ἐκτιμήσαμε ἀρκετὰ τὸ φύλο μας, ὥστε νὰ μὴ ντρεπόμαστε γι’ αὐτὸ μέσα στὴν οἰκογένεια ἢ ἐν γένει, μήπως χρειάζεται νὰ νοιώθουμε βολεμένοι στὴν ἀποξένωση ἀπὸ τὴν ὑψηλότερη πραγματικότητα, ἂν θέλουμε νὰ βρεθοῦμε στὸν παράδεισο τῆς τρυφῆς. Ὅμως ὁ παράδεισος αὐτός, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸ γνωστὸ ὅ,τι φᾶμε κι ὅ,τι πιοῦμε..., δὲν ἱκανοποίησε

οὔτε στὴ μυθικὴ τοῦ 'ιδανικῆ' ἐκδοχῆ, οὔτε στὶς ἱστορικές τοῦ ὑλοποιήσεις.

Τί σημαίνει ὅτι τὸ ἐπίκεντρο τῆς ἀπαξίας τῶν συνθηκῶν, μέσα στὶς ὁποῖες κλήθηκε νὰ ζήσει ὁ ἄνθρωπος, ἐντοπίστηκε στὸ σῶμα καὶ ἰδίως στὸ φῦλο; Ἡ ἀξιολόγηση αὐτὴ δὲν θὰ προέκυπτε στὴ σχέση τοῦ ζεύγους, ἂν δὲν ἄρχιζε νὰ μεγαλώνει ἀνάμεσά τους μιὰ ποιότητα γνώσης καὶ ἐνότητας, ποὺ δὲν ταίριαζε μὲ τὴ σεξουαλικὴ ἐπαφή. Στὴν ἐξέλιξη αὐτὴ ἠγγήθηκε, ἀνεξάρτητα ἀπὸ φῦλο, ὅποιος συνειδητοποίησε περισσότερο τὴν ἀξία ποὺ ἐμφανίστηκε καὶ τοὺς ἐνώνει. Θαυμάζοντας ὁδηγεῖ καὶ τὸν ἄλλο σὲ μεγαλύτερη προσοχὴ καὶ θαυμασμό, ὅποτε καὶ οἱ δύο πιά ἀπομακρύνονται ἀξιολογικὰ ἀπὸ τὶς προϋποθέσεις τῆς ἐπιβίωσης, τὶς ὁποῖες συνοψίζει τὸ φῦλο, ἐπειδὴ ἀφιερώνουν τὶς δυνάμεις τους καὶ ἰδίως τὴν νόησή τους στὸ παράξενο ἀνώτερο ποὺ γεννιέται ἀνάμεσά τους. Ὅπως θὰ περίμενε κανεῖς, τὴν ὥρα ἀκριβῶς ποὺ ἄρχιζαν νὰ γνωρίζουν τὴν θεία φύση μέσα τους χάρις στὴν μεγάλη ἐπαφή ποὺ δημιουργοῦσε ἢ σχέση τους, ἄρχισαν καὶ νὰ ὑποτιμοῦν τὸ 'ιδανικὸ' ποὺ τοὺς πρότεινε ὁ Θεός, τὴν κοσμικὴ ἰσχὺ καὶ ἐξάπλωση, ὅποτε ὁδηγήθηκαν σὲ μιὰ σύγκρουση μαζί Του ποὺ οὔτε κἂν τοὺς ἐνδιέφερε. Τὸ πρόβλημά τους δὲν ἦταν ὁ Θεός οὔτε κἂν ὡς ἀφέντης, ἀλλὰ νὰ ἐξερευνήσουν, νὰ μάθουν καὶ νὰ ἀπολαύσουν τὴν ἐμπειρία τῆς τέλει ἐνότητας, τῆς

θείας φύσης. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ πράξη αὐτὴ δὲν βρίσκεται στὸ κείμενο οὔτε ρητὰ οὔτε ὑπόρρητα, ἀλλὰ μόνο συνάγεται ἀπὸ τὴν ἐρμηνεία μὲ μικρὴ ἢ μεγάλη πιθανότητα σφάλματος, ὀφείλεται στὴν προβληματικὴ ἐμπειρία τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ τὸν Θεό.²⁶

Ὅχι μόνο δὲν θαυμάζει τὴ λαχτᾶρα τοῦ κορυφαίου πλάσματος, ὁ Θεὸς χλευάζει τὴν εἰκόνα Του ἐπειδὴ θέλει νὰ εἶναι εἰκόνα Του!

ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν...

Ποῦ βρίσκεται ὁ λόγος τῆς ἐπίκρισης; Γιατί δίνει ἀνεξήγητες ἐντολές; Γιατί ἐξωθεῖ τὸν ἄνθρωπο στὸν κόσμον καὶ καθόλου στὸν ἑαυτὸ Του; Γιατί κατηγορεῖ ὅσους ἀγάπησαν ἓνα ἴχνος Του ἀντὶ νὰ τὸν ἀγνοήσουν, νὰ γεννοβολᾶνε καὶ νὰ δουλεύουν στὰ κτήματα;

²⁶ Ἀπὸ ἐνὸς σημείου καὶ πέρα ἡ Γένεσις δὲν γνωρίζει γιὰ τί μιλάει καὶ νομίζει ὅτι μιλάει γιὰ κάτι ἄλλο. Ἄν τὸ κείμενο γνώριζε τὴν πράξη τῆς παράβασης καὶ μόνο προτιμοῦσε νὰ τὴν ἀφήσει ὑπόρρητη, πολλὰ στοιχεῖα στὴν ἐπιφάνεια θὰ ἦταν διαφορετικά.

Τιμωρία

ΕΧΟΝΤΑΣ κρίνει και επικρίνει τις συνθήκες τοῦ βίου τους, οἱ πρωτόπλαστοι ἀρχίζουν νὰ καλύπτουν τὸ πιὸ ντροπιαστικὸ σημεῖο τοῦ σώματος — ἐποίησαν ἐαυτοῖς περιζώματα — χωρὶς ἐνοχές γιὰ τὴν παράβαση. Ἀκόμη κι ὅταν ἀκοῦν τὸν Θεὸ νὰ πλησιάζει, κρύβονται γιὰ τὴ γύμνια τους, ὄχι ἐπειδὴ ἀγνόησαν τὴν ἐντολή. Ὅταν ὁ Ἰδιος ἀναφέρεται στὴν ἐντολή, λέγοντας πὼς ἡ βρώση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ ἔφερε ἐπίγνωση τῆς γύμνιας, φορτώνουν τὴν παράβαση ὁ ἓνας στὸν ἄλλο καὶ στὸ φίδι, χωρὶς ἐνοχές. Φοβοῦνται τὴν τιμωρία, γι' αὐτὸ προσπαθοῦν νὰ ἀποφύγουν τὴν εὐθύνη τους τόσο ἀπερίσκεπτα. Ἡ τιμωρία ἤρθε, καὶ τὸ μόνο ποῦ ἔκανε ἦταν νὰ βυθίσει τὸν ἄνθρωπο ἀκόμα περισσότερο στὸ εἶδος τῆς ζωῆς ποῦ 'ἀπολάμβανε' στὸν 'παράδεισο'. Μήπως ἦταν μιὰ παιδαγωγικὴ ταλαιπωρία; Μήπως ἔτσι ὁ ἄνθρωπος ἔπαιρνε δύναμη νὰ ἀξιολογήσει καλύτερα τὴν προηγούμενη κατάσταση, γιὰ νὰ συμβιβαστεῖ μὲ τὶς ἀτέλειές της καὶ νὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὶς ὑπερβο-

λικές ἀξιώσεις του; Ἔστω πὼς νοσταλγοῦσε τὸν παράδεισο καὶ ἐπέστρεφε, τί θὰ ἀπολάμβανε; Τῆ διαίρεση ἀπὸ τὸν Θεό; Τὴν ἐργασία στὸ χωράφι; Τὶς ἐντολές στὰ ζωντανά; Τὴν περιποίηση τῶν φυτῶν;

Ὡς τιμωρία τοῦ φιδιοῦ ἀνακοινώνεται ἡ παραμονὴ στὴ φύση του καὶ ἡ ἔχθρα ποὺ θὰ ἔχει ἐναντίον του ὁ ἄνθρωπος. Συνεπῶς, ἡ διαβολικὴ κακία εἶναι θεία ἐντολή; Ποιὰ δικαιοσύνη θέλει τὸν κακοποιὸ ἀμετακίνητο ἀπαγγέλοντάς του, ‘σὲ καταδικάζω νὰ μείνεις κακοποιὸς γιὰ πάντα;’ Ἡ καταδίκη πάντως δὲν ἔχει νόημα, ἂν δὲν ὑπάρχει πιθανότητα ἀλλαγῆς. Ἡ διατάχθηκε τὸ ἀναπόφευκτο, πρᾶγμα ἀστεῖο, ἢ ἐμποδίστηκε ἓνα ἔλλογο πλάσμα νὰ βελτιώσει τὸν ἑαυτό του. Καὶ ὁ παραλογισμὸς συνεχίζεται. Τί μπορεῖ νὰ σημαίνει ἡ ἔχθρα ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου, ὅταν δὲν προκύπτει αὐθόρμητα (ἔχθραν θήσω); Ἄνθρωπος καὶ φίδι σὰν νὰ ‘προγραμματίζονται’ γιὰ ὅσα κανονικὰ ἀποφασίζει ἢ ἐλευθερία τῆς βούλησης. Γιατί περιγράφονται ὡς θεῖες ἀποφάσεις ὅσα δὲν εἶναι παρὰ συνέπειες προσωπικῶν ἐπιλογῶν μὲ τὴ δική τους ἐσωτερικὴ αἰτιακὴ σύνδεση; Μέσα ἀπὸ τέτοιες διατυπώσεις ὁ Θεὸς μοιάζει νὰ συμμετέχει στὶς ἀποφάσεις τῶν πλασμάτων ἡγετικά. Εἶναι ἄλλο νὰ δίνει εὐκαιρία καὶ δύναμη νὰ κάνω τὸ κακὸ ποὺ θέλω πραγματοποιῶντας τὴν ἐλευθερία μου, καὶ ἄλλο νὰ τὸ κάνει μαζί μου ἡγούμενος καὶ συμφωνῶντας. Ἡ καταπίεση τῆς

Τιμωρία

γυναίκας είναι απόφαση τοῦ Ἀδὰμ ἀλλὰ ἐπίσης δική Του καὶ προηγούμενη; Τὸ ἴδιο ἢ ἔχθρα τῆς γυναίκας;

Πέρα ἀπὸ τὰ λογικὰ προβλήματα, τὸ κείμενο παρουσιάζει τὸν Θεὸ ὡς ὑπόδειγμα σκληρότητας. Διαφορετικὰ ὅμως δὲν θὰ ἦταν ἐπίφοβος, καὶ ἡ *Γένεσις* τὸν χρειάζεται μπαμπούλα, ἱκανὸ νὰ προσγειώσει τὸν ἄνθρωπο στὴν πεζὴ πραγματικότητα ποὺ λαχταράει ὁ Ἰσραήλ. Ἡ προβληματικὴ ἐμπειρία τοῦ ἐβραϊσμοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἡ κύρια κατεύθυνση τῶν ἐπιθυμιῶν του δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ἔρθει στὴν ἐπιφάνεια ἡ ἀνώτερη πλευρὰ του, ἡ πλευρὰ ἀκριβῶς ποὺ καταδικάζεται μὲ τὴν ‘παράβαση’, ἀλλιῶς τὸ σύμβολο θὰ ἦταν ἀντεστραμμένο, ἡ ἁμαρτία διαφορετικὴ, ἡ εἰκόνιση τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο ρεαλιστικὴ, ὁ παράδεισος ἀληθοφανής.

Σὲ χριστιανικὸ περιβάλλον καὶ μὲ διάθεση νὰ δικαιολογηθοῦν πάση θυσίᾳ οἱ ὑποτιθέμενες θεῖες ἀποφάσεις, ὥστε νὰ γίνεи σεβαστὴ ἡ δῆθεν θεοπνευστία τῆς ἐβραϊκῆς Βίβλου, ἡ τιμωρία θὰ ἐρμηνευόταν ἀλληγορικὰ ὥστε νὰ συμμορφωθεῖ μὲ τὰ χριστιανικὰ κριτήρια, ὅτι ὑπαινίσσεται μιὰ κρυφὴ διάσταση τῆς ἱστορίας, σημαίνοντας ὅτι ὅσο ἀνεξάρτητα κι ἂν διαμορφώνεται ἡ ζωὴ μας, ἐντάσσεται στὸ θεῖο σχέδιο καὶ τὸ ἐκπληρώνει, μὲ τὸν Θεὸ νὰ ὑποστηρίζει τὴν ἀνθρώπινη ἐλευθερία καὶ νὰ ‘τιμωρεῖ’ μὲ τὴν τιμωρία ποὺ ἐπιβάλλουμε οἱ ἴδιοι στὸν ἑαυτό μας, ἀπλῶς

ἀφήνοντάς μας στὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν ποιότητα ζωῆς ποὺ θελήσαμε. Ἐστὼ ἔτσι, διαπιστώνεται στὴν ἴδια τὴν ἀλληγορικὴ χριστιανικὴ ἐξήγηση ἢ στοιχειώδους συνέπεια ποὺ θὰ τὴν δικαιολογοῦσε;

Στὴ γυναῖκα ἐπιβάλλονται ταλαιπωρίες, καὶ μία πιὸ ἀκατανόητη ποινὴ, ἢ ἔχθρα γιὰ τὸν ἄνδρα, τὸν ὁποῖο θὰ ἀποστραφεῖ ἐνῶ ἐκεῖνος θὰ τῆς φέρεται καταπιεστικά. Καὶ πάλι, ἔστω πὼς ἐπιχειρεῖται αἰτιολόγηση κοινωνικῶν φαινομένων μέσα ἀπὸ τὴν ὑποτιθέμενη συνάντηση θείας καὶ ἀνθρώπινης βούλησης. Ἀκόμη κι ἂν ὁ Θεὸς ὑποβάλλεται ὡς μεταφυσικὴ ἀρχὴ ποὺ ἀπλῶς ἐπιτρέπει ὅ,τι ἀποφασίζει ἢ ἐλευθερία καθενός, μὲ μυστήριον τρόπο ἐντάσσοντάς το καὶ σὲ ἓνα θεῖο σχέδιο, τί συνδέει τὴ ντροπὴ γιὰ τὸ σῶμα μὲ τὸ μῖσος ἀνάμεσα στὸ ζευγάρι; Τί συνδέει τὴν παράβαση τῶν πρωτόπλαστων μὲ τὸν τρόπο τῆς τιμωρίας ἢ ‘παιδαγωγίας’ τους; Ἄν κάποιος ἀπολαμβάνει τὸ σὲξ χωρὶς ἐνοχές, χωρὶς νὰ νοιώθει τίποτα κατώτερο στὴν ἐπαφὴ αὐτὴ καὶ στὸν γενικὸ προσανατολισμὸ στὴν κοσμικότητα, εἶναι ἀδύνατον νὰ καταπιέζει τὴ γυναῖκα του; Τὸ κείμενο συνδέει τὰ ἄσχετα σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ ἐξηγήσει ὡς ἀχαριστία ὀτιδῆποτε δυσάρεστο βιώνει ὁ ἄνθρωπος στὴ ζωὴ του. Καὶ τὸ ἀκόμα πιὸ παράδοξο, ὁ Θεὸς χτυπάει τὴν ἴδια τὴ σχέση στὸ ζευγάρι. Ὅχι μόνον δὲν θέλει τὸν ἄνθρωπο ἐνωμένο μαζί Του, καταδιώκει τελικὰ καὶ τὴ μικρότερη

Τιμωρία

ένότητα που είχε επιτρέψει ανάμεσα στο ζευγάρι! Μοιράζει απλόχερα διαίρεση και δυστυχία.

Και ἐδῶ διακρίνεται τὸ ἐπανερχόμενο μοτίβο στὴ διαδρομὴ τοῦ κειμένου καὶ τοῦ Ἰσραήλ, ἓνας κόσμος που εἶναι ἀνάγκη νὰ περιγραφεῖ ὡς ἀγαθός, μὲ τὴν περιγραφὴ νὰ κλονίζεται συνεχῶς ἀπὸ κινδύνους, φόβους, ἀπουσίες καὶ ἀπειλές. Ἡ τιμωρία τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος εἶναι σὰν αὐτομαστίγωση τοῦ Ἰσραήλ γιὰ τὴν προδοσία μιᾶς ἀνώτερης διάστασης που ἔχει ἀναγνωριστεῖ ὡς τέτοια. Ἡ ἴδια ἢ οἰκογένεια, ἐνῶ ἀρχίζει παρηγορῶντας καταντάει καταδίκη. Τελικὰ δὲν μένει παρὰ ἢ ἀπλὴ ἐπιβίωση, καὶ μετὰ ὁ τάφος. Κάθε παρηγοριὰ καταρρέει, κάθε ἐλπίδα διαφεύδεται.

Πάλι, μιὰ δικαιολογία που ἴσως ἐπινοοῦσε ἢ χριστιανικὴ ἐρμηνευτικὴ, πὼς ἢ ἀπόσταση ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ τὴν ἀμαρτία ἐπεκτείνεται ὡς διάλυση τῶν μεταξὺ μας σχέσεων, γιὰ νὰ εἶναι συνεπὴς θὰ εἶχε νὰ δείξει ποιὰ ἦταν ἢ ἐνότητα μὲ τὸν Θεὸ στὸν παράδεισο πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση, ἀλλὰ καὶ ποιὰ εἶναι ἢ διάλυση τῶν σχέσεών μας μετὰ τὴν πτώση, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀποδεικνύεται σὲ ὀλόκληρη τὴν καταγεγραμμένη ἱστορία καὶ ἀκόμα στοὺς μύθους του ἰκανὸς ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἔχθρα ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ φιλία σὲ βαθμὸ ἐντυπωσιακό, μέχρι τοῦ σημείου νὰ δημιουργήσει μνημεῖα σχε-

τικοῦ λόγου, ὅπως τὴν Ἰλιάδα ἢ τὸν Φαῖδρο, ἤδη προτοῦ ἀναγνωρίσει τὴν θεότητα στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ.

Ὁ ἄνδρας ἐπίσης καταδικάζεται σὲ ὑπερβολὴ ταλαιπωρίας, νὰ δουλεύει σκληρὰ γιὰ τὴν ἐπιβίωση, μὲ τὸ τέλος του νὰ τὸν ἀναμένει στὸ χῶμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχεται. Οὔτε λόγος γιὰ εἰκονίσεις τῆς θεότητας καὶ ὁμοιώσεις. Αὐτὰ εἶναι περασμένα καὶ ἤδη πρὸ τῆς πτώσεως ξεχασμένα. Δὲν ὑπάρχει ὑψηλότερη ζωὴ, τίποτα καλύτερο ἢ ἀνώτερο, καμμιὰ ἐλπίδα, καμμιὰ παρηγοριά, μόνο ἓνας μάταιος ὀδυνηρὸς βίος καὶ ἓνας ἐξίσου μάταιος θάνατος. Δὲν θὰ βρεθεῖ στὸ κείμενο πραγματικὴ διέξοδος, καὶ μᾶλλον εἰρωνικὰ ἢ ὑψηλότερη πραγματικότητα παρουσιάζεται στὴν ἴδια τὴν ὑποτιθέμενη ἀμαρτία — οὔτε στὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου ὡς θείας εἰκόνας ποὺ δὲν εἰκονίζει τίποτα, οὔτε στὶς συνθῆκες ἐνὸς βίου διαιρεμένου ἀπὸ τὴν ἀρχὴ του, οὔτε στὴν τιμωρία του. Ἡ μετάνοια διαφαίνεται ἴσως στὸ κείμενο, γιὰ ὅποιον κάνει τὸν κόπο νὰ διαβάσει πέρα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια καὶ πέρα ἀπ' ὅσα τὸ ἴδιο τὸ κείμενο γνωρίζει γιὰ τὸν ἑαυτό του, ὅμως στὴν ἐπιφάνεια γνήσια ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐνότητος μαζί Του δὲν καταγράφεται οὔτε κἂν σὰν ἀχνὴ ἀνάμνηση ἀπὸ ἓνα ἀμφίβολο ὄνειρο.

Καὶ ξαφνικὰ ὁ Ἀδάμ ὀνομάζει τὴ γυναῖκα του Ζωὴ ὡς μητέρα πάντων τῶν ζώντων, ἐνῶ γνωρίζει πὼς ὅλες οἱ

γενιές τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἀκολουθοῦν, ἔρχονται γιὰ νὰ βασανιστοῦν ἀνηλεῶς καὶ νὰ πεθάνουν ἀτιμωτικά, ὅπως ὁ ἴδιος καὶ ἡ γυναῖκα του θὰ ὑποφέρουν ὅσο ὑπάρχουν μέχρι νὰ μποῦν στὸ χῶμα ποὺ τοὺς ἀξίζει, ἀπ' ὅπου δημιουργήθηκαν. Μόνο σὰν μαῦρο χιοῦμορ θὰ μποροῦσε νὰ σταθεῖ αὐτὴ ἡ βάρβαρη ἢ σὰν ἀνοιχτὴ περιφρόνηση τῆς θείας ἀπόφασης, ὅμως ἡ Παλαιὰ Διαθήκη δὲν εἶναι ἰκανὴ οὔτε γιὰ τὸ ἓνα οὔτε γιὰ τὸ ἄλλο. Ἡ ἀνακάλυψη τῆς Ζωῆς εἶναι ἀκόμη ἓνα στοιχεῖο ποὺ βεβαιώνει ὅτι ἀπλῶς δὲν ὑπάρχει πραγματικὴ διέξοδος στὸ κείμενο καὶ στὴν ἐβραϊκὴ θρησκεία συνολικά. Πάντα πρόκειται γι' αὐτὴν ἐδῶ τὴ ζωὴ. Παράδεισος καὶ ἔξορία εἶναι τὸ ἴδιο — ἴσως πιὸ πιεστικά ἐδῶ, λίγο πιὸ ἄνετα ἐκεῖ, μὲ τεχνητὲς διαφορές, ἴσα γιὰ νὰ ὑπάρξει πρόσχημα, ὅτι ἔγινε κάποιος λάθος κι ἔτσι νὰ ἐξηγηθεῖ τὸ λάθος ποὺ φαίνεται νὰ εἶναι ὅλος αὐτὸς ἐδῶ ὁ βίος — παρ' ὅλ' αὐτὰ ὁ πιὸ ἐπιθυμητὸς γιὰ τὸν Ἰσραήλ, ἀπ' ὅπου καὶ ὁ μόνος ἐπιτρεπτὸς ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό.

Ἡ διήγηση παρουσιάζει τὸν Θεὸ νὰ δημιουργεῖ δερμάτινους χιτῶνες. Εἶναι τὰ πρῶτα ἐνδύματα στὴν ἱστορία;²⁷

²⁷ Διασώζονται ἀγαλματίδια ἀπὸ τὴν 15ῃ χιλιετία π.Χ., ποὺ παρουσιάζουν τὸν ἄνθρωπο ντυμένο μὲ δέρματα ζῶων. Λινὰ ροῦχα μαρτυροῦνται τουλάχιστον ἀπὸ τὴν 6ῃ χιλιετία π.Χ.

Τὸ κείμενο δὲν τοὺς περιγράφει καὶ δὲν ἐξηγεῖ τὸν σκοπὸ τους. Πάντως εἶναι ἐφόδιο γιὰ τὶς 'ἐκπτωτες' συνθῆκες, καὶ προστίθενται στὸ ἀρχικὸ ἀνθρώπινο σῶμα. "Ἐνας καινούριος τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς διώχνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του γιὰ νὰ τὸν 'βολέψει' στὸν κόσμο. "Ἐτσι κι ἀλλιῶς ἡ σχετικὴ ζωγραφικὴ προτίμηση τὸ φύλλο συκῆς, ἐπειδὴ εἶναι πιὸ συγκεκριμένο, γνωστὸ καὶ ἐνδιαφέρον, μυθολογικὰ πρῶτο ἔνδυμα ποὺ ἐπινόησε ὁ ἄνθρωπος, ὄχι γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τὶς καιρικὲς συνθῆκες ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποφύγει τὴ ντροπὴ ποὺ ἔνοιωθε γιὰ τὴ φύση του.

Ὅπως εἰπώθηκε, πουθενὰ τὸ ζευγάρι δὲν φαίνεται νὰ μετάνιωσε γιὰ τὴν παράβαση. Προχωράει στὴ 'νέα' ζωὴ του ἐμμένοντας στὴν κριτικὴ ποὺ ἔκανε, κι ἄς προσπάθησε νὰ ἀποφύγει τὴν εὐθύνη της ἀπὸ φόβο γιὰ τὴν τιμωρία. Τὸ κείμενο ὀλοκληρώνεται περίπου σὰν προφητεία, ὑποβάλλοντας τὴν προειδοποίησι ὅτι ὅσο ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ ὑψωθεῖ σὲ ἀνώτερη νόηση, θὰ παραμένει ἀποκλεισμένος ἀπὸ τὴν ὑποτιθέμενη ἰδανικὴ ζωὴ στὴν Ἐδέμ. Γιὰ νὰ βρεῖ ὅση ἰκανοποίησι εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχει, δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος ἀπ' τὸ νὰ ἐπιβιώνει, νὰ ἐπεκτείνεται καὶ νὰ κυριαρχεῖ στὴν κτίσι, προσαρμοζόμενος σὲ ὅποιες συνθῆκες δὲν μπορεῖ νὰ ἀλλάξει, εἴτε πρόκειται γιὰ τὸ σῶμα του καὶ τὸν τρόπο τῆς ἀναπαραγωγῆς του εἴτε γιὰ ἄλλους περιορισμοὺς ποὺ ἐπιβάλλουν ἡ σύστασι τῶν πραγμάτων καὶ ἡ

Τιμωρία

πορεία τῆς ἱστορίας, χωρίς νά ζητάει ἄλλο ἀπὸ τὴν ἐξουσία καὶ ἐξάπλωσή του στὸν κόσμο — χωρίς ἀνώτερες προσδοκίες, χωρίς δισταγμοὺς καὶ ἀπορίες, μὲ τὸν θρησκευτικό του ἐθιμοτυπισμὸ καλοπιάνοντας καὶ ἐξαγοράζοντας τὸν ὀφθαλμὸ ὃς τὰ πάνθ' ὄρα.

Ἡ ἀνάγνωσις

ΣΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ πού προτείνω ἐδῶ, περιλαμβάνονται δεδομένα ἀδιαμφισβήτητα καί ἐρμηνευτικές εἰσηγήσεις πού ἐπιδέχονται συζήτηση.

Ἀναμφίβολα δεδομένα τῶν διηγήσεων γιά τή δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου

1. Ὁ περιγραφόμενος ὡς παράδεισος δὲν εἶναι γνήσιος, ἀνστὸν παράδεισο ὑπάρχει ἱκανοποίηση καί εὐτυχία.
2. Ὁ Θεὸς συνδέει τὴν ἁμαρτία μὲ τὸν θάνατο, οἱ πρωτόπλαστοι ἔχουν νὰ ἀποφύγουν μιὰ πράξη πού ἂν συμβεῖ, θὰ φέρει τὴ ζωὴ τους σὲ ὀρίζοντα ἀφανισμοῦ.
3. Ὁ διάβολος συνδέει τὴν πράξη αὐτὴ μὲ τὴν ἰσοθειά, συμβουλεύει τοὺς πρωτόπλαστους ὅτι ὄχι μόνο δὲν θὰ πεθάνουν, ἀλλὰ θὰ γίνουν σὰν Θεοί.

4. Ὁ Θεὸς ἐπίσης συνδέει τὴν πράξη αὐτὴ μὲ τὴν ἰσοθειᾶ, ὅταν εἰρωνεύεται τὸν Ἀδὰμ ὅτι θέλησε νὰ γίνῃ ἰσόθεος.
5. Ἡ πράξη τους ἀφορᾷ κάποια γνώση, καὶ αὐτὴ ὡς ἀξιολογικὴ διάκριση (καλὸ καὶ κακό, ἀνώτερο καὶ κατώτερο).
6. Στὴν ἀξιολόγησή τους ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματος, τὸ φύλο καὶ ὅσα σχετίζονται μὲ τὸ φύλο (σεξουαλικὴ ἡδονή, ἀναπαραγωγὴ, διάκριση ἀπὸ συνανθρώπους ἄλλου φύλου), ἀποκαλύφθηκαν ἀταίριαστα μὲ τὸν ἑαυτό τους καὶ τὴ σχέση τους, κατώτερα καὶ ντροπιαστικά.
7. Ἡ πράξη τὴν ὁποία συμβολίζει ἡ βρώση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ, ὑπόσχεται ρεαλιστικά, μέσα ἀπὸ μιὰ 'πρόγευση', τὴν εἰσοδό τους σὲ πραγματικότητα ἀνώτερη ἀπ' ὅ,τι βίωναν ὡς παραδεισια ζωή: *καλὸν εἰς βρωῶσιν, ἀρεστὸν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν, ὥραϊον τοῦ κατανοῆσαι.*
8. Ἐζησαν στὴ σχέση τους μιὰ ἀνώτερη ἐμπειρία, γιὰ χάρη τῆς ὁποίας προτίμησαν νὰ θυσιάσουν τὸν παράδεισο καὶ νὰ ἀψηφίσουν τὴ θεία ἐντολή. Τὸ κείμενο δὲν ἀγνοεῖ τὴν ἀξία τῆς ἐνότητος. Ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὸ ζευγάρι συνδέοντας τὴν ἐνότητα μὲ τὴν εὐτυχία, καὶ ὁ Ἀδὰμ ὁμολογεῖ ὅτι γιὰ χάρη τῆς σχέσης τους οἱ ἐρωτευμένοι ἐγκαταλείπουν τοὺς γονεῖς τους. Ὅμως

γιὰ τὸ κείμενο εἶναι ἀδιανόητο ὅτι θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει τέτοια ἐνότητα ἀνάμεσα στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν Θεό.

Πρὸς συζήτηση

1. Ἡ ντροπὴ τῶν πρωτόπλαστων μετὰ τὴ βρώση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ σημαίνει πὼς μέσα ἀπὸ τὴν πράξη τῆς ἁμαρτίας, ὅποια κι ἂν ἦταν, ἀναγνώρισαν στὸν ἑαυτὸ τους μέσα ἀπὸ τὴ σχέση τους μιὰ ἀξία ποὺ ἀπέριπτε ἓνα μέρος τῆς φύσης τους, ἰδίως ὅ,τι σχετίζεται μὲ τὸ φῦλο.
2. Ἡ ἀξία ποὺ ὁδήγησε τοὺς πρωτόπλαστους πέρα ἀπὸ τὸ φῦλο καὶ ἀπ' ὅσα προέρχονται ἀπὸ τὴ σεξουαλικὴ ταυτότητα, ἀφορᾷ τὴν ἴδια τὴ σχέση τους — οὔτε κάποιον 'κατόρθωμα' ποὺ ἔκαναν, οὔτε μιὰ ἀντικειμενικὴ ἀλλαγὴ τῶν συνθηκῶν στὸν παράδεισο. Ἀναγνώρισαν τὴν ἐνότητά τους ἀταίριαστη μὲ σεξουαλικὲς ἐπαφές. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπαγορευμένη γνώση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, ἡ ἐπίγνωση πὼς ἓνα μέρος τῆς φύσης τους καὶ οἱ ἀντικειμενικὲς συνθῆκες τῆς ζωῆς τους ποὺ ταιριάζουν μὲ τὸ μέρος αὐτό, δὲν τοὺς ἀξίζουν, ἡ ἀληθινὴ ταυτότητά τους εἶναι ἀνώτερη, ἔχουν δυνατότητα νὰ ζήσουν μὲ ἓναν ἄλλο τρόπο, ὁ

ὁποῖος ταιριάζει ἀσυγκρίτως περισσότερο στὴ σχέση τους καὶ στὴν ἀληθινὴ φύση τους.

3. Ἡ ἐπίγνωση αὐτὴ ἰσοδυναμεῖ ἀμέσως μὲ θάνατο, ἀκόμη κι ἂν δὲν προέκυπτε ποτὲ ἢ δὲν ὑπῆρχε ἤδη βιολογικὴ θνητότητα. Ἡ ντροπὴ σημαίνει ἀπόρριψη. Μὲ τὴ ντροπὴ τους ἤδη πέθαναν γιὰ τὸ σῶμα τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἐπιβίωση, ποὺ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ σῶμα τους. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ ἀναφορὰ τοῦ Θεοῦ στὸν θάνατο ὡς συνέπεια τῆς παράβασης.
4. Ἡ αἰτία τῆς ἀπόρριψης ἑνὸς μέρους τῆς ζωῆς καὶ τῆς φύσης τους εἶναι ἡ ἐμπειρία μιᾶς ὑψηλότερης ἀξίας στὴ σχέση τους. Ὅμως ἡ μόνη πραγματικότητα ἱκανὴ νὰ ὑπερβαίνει τὴν ἐπιβίωση καὶ ὅλες τὶς ἡδονές της, ποὺ συμβολίζει τὸ φύλο, εἶναι ἡ πραγματικότητα τῆς θείας φύσης. Τὸ κείμενο δὲν ἀγνοεῖ τὴν ἀξία τῆς ἀγάπης. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἐπίσης ἡ ἀναφορὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ διαβόλου στὴν ἰσοθειά.
5. Προπατορικὸ ἁμάρτημα, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγονται στὸ βιβλίον τῆς Γενέσεως, εἶναι ἡ ἀναγνώριση στὴ σχέση τους ἀπόλυτης ἀξίας. Στὴν ἐνότητα αὐτὴ, ποὺ δὲν ταιριάζει μὲ σεξουαλικὲς ἐπαφές, ὁ ἄλλος ἀναγνωρίζεται ἰσόθεος. Ἐπομένως ἡ παράβαση τῶν πρωτόπλαστων, ἡ πράξη ποὺ βρίσκεται πίσω ἀπὸ τὸ σύμβολο τῆς βρώσης τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ,

εἶναι ὁ ἔρωτας, ὁ ἀληθινὸς ἔρωτας, ὅταν τὴ σχέση ἐνεργοποιεῖ καὶ τελειοποιεῖ ἡ θεότητα, ὅπως ἐπρόκειτο νὰ εἰδοποιήσῃ ὁ Χριστός: οὗ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν.²⁸

Ὁ συγγραφέας τῆς *Γενέσεως* — κατὰ παράδοση ὁ Μωϋσῆς — θὰ δοκίμαζε μᾶλλον ἔκπληξη μὲ τὴν ἐξήγηση αὐτῆ. Δικὴ μου ἔκπληξη εἶναι πῶς μπόρεσε νὰ ἀγνοήσῃ ὅτι τὸ κείμενό του ἀφορᾷ ἕναν ἀπόμακρο, παράλογο καὶ προσχηματικὸ Θεό, καὶ πῶς μπόρεσαν τόσοι αἰῶνες χριστιανοσύνης νὰ προσπεράσουν καὶ τὰ πιὸ φανερά προβλήματα τοῦ κειμένου σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχαν.

*

Προσέγγισα τὸ κείμενο σύμφωνα μὲ ὅσα περιέχει ρητά, μὲ τὴν προϋπόθεση ὅτι εἶναι ὅπως ἀκριβῶς τὰ θέλησε ἕνας συνειδητὸς συγγραφέας, δηλαδὴ ὅπως διαβάζουμε ἕνα κλασικὸ κείμενο, τὸν Πλάτωνα ἢ τὸν Ὅμηρο. Ὅμως ἔστω ὅτι δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ περίπτωση τοῦ βιβλίου τῆς *Γενέσεως*, ὅποτε τὸ κείμενο θὰ ἔπρεπε νὰ διαβαστεῖ χωρὶς μεγάλη

²⁸ Ἡ Μεγάλη Πηγὴ, Α' 56 (*Ματθ.* 18), 20.

προσῆλωση στὸ κάθε τί, μόνο ‘κατὰ προσέγγιση’, μὲ ἀνοχές. Ἄς δοῦμε, σύντομα, ποῦ θὰ ὀδηγοῦσε καὶ μία τέτοια ἀνάγνωση.

Πρῶτα θὰ προέκυπτε ὁ ἀνυπάκουος ὑπερήφανος ἄνθρωπος, ποὺ χωρίζεται ἀπὸ τὸν Θεὸ ἄδικα, ὅπως ἐρμηνεύουν οἱ χριστιανικὲς Ἐκκλησίες. Ποιὰ ἦταν ἡ ἀνυπακοή; Ὅτι θέλησε νὰ κάνει διακρίσεις καὶ νὰ μὴ δέχεται λίαν καλὰ ὅσα στέλνει ὁ Θεὸς στὸ σύνολό τους. Ἡ ἀνυπακοή ἔγινε πράξη μὲ τὴ βρώση τοῦ ἀπαγορευμένου καρποῦ. Τί σημαίνει αὐτό, δὲν δηλώνεται. Γνωρίζουμε ὅμως ὅτι ὁ καρπὸς εἶναι ὁμορφος καὶ ἐλκυστικός, καὶ ὅτι οἱ πρωτόπλαστοι πῆραν ἐντολὴ νὰ μὴν κάνουν διακρίσεις. Ἐφόσον ἡ ἀπαγορευμένη ἀξία μποροῦσε νὰ γίνε κριτήριο γιὰ τὰ ὑπόλοιπα, ἦταν ἀπόλυτη ἀξία. Οἱ πρωτόπλαστοι πῆραν ἐντολὴ νὰ μὴ φθάσουν στὸ Ἀπόλυτο, στὸ ἀπολύτως ἐλκυστικό, ἀπ’ ὅπου τὰ ὑπόλοιπα θὰ μποροῦσαν νὰ κρίνονται. Ἀφήνουμε στὴν ἄκρη τὴ δημιουργία τῆς γυναῖκας ἀπὸ τὸ πλευρὸ τοῦ ἀνδρα, δηλαδὴ τὴν τέλεια ὁμοιότητα ὡς οὐσία τῶν γνήσιων σχέσεων, κ.λπ., ὡς στοιχεῖα τῆς πιὸ ἀπαιτητικῆς ἐρμηνείας. Ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο εἶναι νὰ μὴν ἀνακαλύψει κανένα Ἀπόλυτο, βάσει τοῦ ὁποίου θὰ μποροῦσε νὰ κρίνει τὴ ζωὴ του καὶ νὰ τὴ δεχθεῖ ἢ νὰ τὴν ἀπορρίψει συνολικὰ ἢ ἐν μέρει. Δὲν πρέπει νὰ βρεῖ ἀπόλυτη ὁμορφιά, ἀπόλυτη καλοσύνη, ἀπόλυτη ἀξία. Μόνο μακριὰ

ἀπὸ τὸ Ἀπόλυτο, θὰ κατορθώσει νὰ μὴν ἀπορρίψει τίποτα, ὅσο κακὸ, ἀνάξιο, βασανιστικό, θλιβερὸ κι ἂν εἶναι ἢ μοιάζει νὰ εἶναι.

Καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγνωση, μιὰ ἀνάγνωση στὸ περίπου, μὲ ἀνοχές, παραχωρήσεις, σχηματικότητα, ὁδηγεῖται στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ἀρνηθεῖ ἀκριβῶς τὴ μεγαλύτερη ἀξία. Τί θὰ ἔκανε πράξη τὴν ἄρνηση αὐτή;

Ὅποιαδήποτε ἀξιολόγηση, ἂν ἦταν ἀπόλυτη, θὰ ἦταν ἡ κρίσιμη ἀμαρτία, αἰτία ἐξορίας ἀπὸ τὸν παράδεισο. Ὁ ἄνθρωπος εἶχε ἀποκλειστεῖ ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Ἀπόλυτου, ὅμως ἀπόλυτη εἶναι μόνο ἡ θεότητα. Ὁ ἄνθρωπος ἔπρεπε νὰ ζεῖ τυφλὰ ἔχοντας μόνο ἓνα καθῆκον: νὰ μὴ γνωρίσει ποτὲ τὸν Θεὸ πραγματικά, νὰ σπαράσσεται ἀπὸ τὰ πιὸ ἀντίθετα βιώματα, ὄχι μόνο χωρὶς παράπονο ἀλλὰ καὶ παραμερίζοντας κάθε ἐμπειρία τοῦ Ἀπόλυτου ποὺ μπορεῖ νὰ προέκυπτε — νὰ μὴν ἐπιμείνει, νὰ μὴν τὴ θελήσει, νὰ ἐπιστρέφει πάντα στὴν ‘πεζὴ’ καθημερινότητα τῆς ἀκάθεκτης ἐπιβίωσης μέσα στὴν ἀτέλεια καὶ τὴν ἀμφισημία.

Ἀκόμα καὶ μιὰ τόσο γρήγορη καὶ πρόχειρη ἀνάγνωση, εἶναι ἀποκαλυπτικὴ καὶ δὲν κολακεύει τίς Ἐκκλησίες, γιὰ δύο χιλιετίες νὰ μὴ βλέπουν ὅτι ὁ Βασιλιάς εἶναι γυμνός. Ἡ χριστιανοσύνη πραγματοποιεῖ τὴν ἐντολὴ ἀκριβῶς ποὺ δόθηκε στοὺς πρωτόπλαστους, τείνοντας, ἔστω κι ἂν δὲν φθάνει πάντα ἢ τελείως, σὲ ἓναν ἑαυτὸ ποὺ ὑπάρχει γιὰ νὰ

Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα

ἐπιβιώνει πάση θυσίᾳ καὶ νὰ προσκυνάει τὸ τίποτα. Στὸ ὑποτιθέμενο προπατορικὸ ἀμάρτημα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τὸ μόνο στοιχεῖο μὲ πραγματικὴ ἰσχὺ, δηλαδὴ μὲ ἔγκυρη θεολογικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ ἀναφορά, εἶναι ἡ ἀόριστη ἐντύπωση ὅτι ὁ ἄνθρωπος μὲ κάποιον τρόπο ἔφθασε νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὸν Θεό, ἀπὸ τὴν ζωὴ μαζὶ Του. Ὡς ἐκεῖ. Ὅ,τι κι ἂν προστεθεῖ, δημιουργεῖ πλάνη, εἴτε ἡ ἀνυπακοή, εἴτε ἡ γνώση κάποιου καλοῦ καὶ κακοῦ, ἢ συμβουλὴ τοῦ φιδιοῦ, ἢ ὀτιδήποτε.

Ὁ Χριστός

Ο ΧΡΙΣΤΟΣ θέλησε νὰ ἐλευθερώσει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία νοούμενη ὡς διαίρεση, ἀπόσταση καὶ ἀποξένωση — νὰ τὸν φέρει στὸ πρόσωπό Του. Ὁ λόγος Του διαποτίζεται ἀπὸ τὴν ἑβραϊκὴ παράδοση, στὴν ὁποία συνεχῶς ἀναφέρεται ἐπιδιώκοντας νὰ τὴ μεταρρυθμίσει ὥστε νὰ πάψει νὰ εἶναι πνευματικὴ παγίδα, νὰ ἐνισχύσει τὸ φρόνημα τοῦ Ἰσραὴλ καὶ ἔπειτα τῶν ἐθνῶν. Κι ὅμως ὁ Χριστὸς προσπερνᾷ τὴν ὑποτιθέμενη ἀρχὴ τῆς κατάντιας, δὲν ἀναφέρεται στὰ σχετικὰ μὲ τοὺς πρωτόπλαστους οὔτε ἄμεσα οὔτε ἔμμεσα, ἐνῶ ἀναφέρεται σὲ πτώση τοῦ σατανᾶ καὶ τῶν δαιμόνων.²⁹ Ἐφόσον ἡ πτώση τοὺς συμβαίνει πρὸς τὴ γῆ ἀκριβῶς, ὅπου βρίσκεται ὁ ἄνθρωπος ἔχοντας ἀπὸ τὸν Χριστὸ ἐξουσία τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὄφρων καὶ σκορπίων

²⁹ Βλ. Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ, Α' 27 (Λουκ. 10), 18.

Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα

καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ, ἡ ἐδῶ κατάστασις ἐξυπακούεται κατώτερη, χωρὶς νὰ σχετίζεται μὲ τὸ λεγόμενον προπατορικὸ ἀμάρτημα. Ὅμως οὔτε κάποιον ἄλλο 'πρῶτον' ἀμάρτημα περιγράφεται. Ἐν ἀληθινῇ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου ἤδη τώρα εἶναι ἡ θέωσις, αὐτὴ εἶναι ἡ φυσικὴ του κατάστασις, εἰδοποιουῖσε ὁ Πλάτων. Τὸ γεγονός ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἀναφέρεται σὲ πτώση, δείχνει ὅτι καὶ ἂν συνέβη κάποιον 'πρῶτον' ἀμάρτημα, δὲν ὠφελεῖ ὁ ὀδυρμὸς ἀλλὰ ἡ συγκέντρωσις σὲ ὅση ἀξία εἶναι ἤδη τώρα προσιτή. Σὲ κάθε περίπτωση, ἡ 'πτώσις' ὅπως τὴν περιγράφει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀποδεικνύεται τόσο παράλογη ὅσο ὁ ἐκεῖ 'παράδεισος', δὲν παύει ὅμως νὰ ἀποτελεῖ κεντρικὸ στοιχεῖον στὴν ἐβραϊκὴ παράδοσις, καὶ δυστυχῶς ἔγινε τὸ ἴδιον καὶ περισσότερο κεντρικὸ στὴ χριστιανισμὸν.

Θεοπνευστία

ΑΝ Η ΒΙΒΛΟΣ εἶναι θεόπνευστη, εἶναι ἀλάθητη. Ἄν περιέχει λάθη, τὰ ἐμπνέει ὁ Θεός; Τότε ὅλα μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ νὰ μὴν εἶναι θεόπνευστα, δὲν ἔχουμε τρόπο ἀναγνώρισης. Λάθη, μεροληψίες, ἀπερισκεψίες, ὑπεκφυγές, μικρότητες, ἀντιφάσεις, ὅπου κι ἂν βρίσκονται, ἀκόμα καὶ στὴ Βίβλο, δὲν εἶναι γιὰ νὰ κρύβονται ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐντοπίζονται καὶ νὰ δηλώνονται ἀπερίφραστα, ὅπως κι ἂν ἐξηγεῖται ἢ προέλευσὴ τους — ὅτι γίνονται ἀπὸ ἀδυναμία τῶν συγγραφέων, ὅτι ὀφείλονται σὲ νοοτροπίες καὶ χαρακτηριστικὰ τῆς ἐποχῆς, στὶς ἰδιαιτερότητες μιᾶς πνευματικῆς παράδοσης, σὲ ἄγνοια δεδομένων, κ.λπ. — ἢ ἂν εἶναι κάποτε φαινομενικὰ καὶ ὑπάρχει ἓνα ἐρμηνευτικὸ πλαίσιο χάρη στὸ ὁποῖο ἐπιλύονται. Ὅμως ἂν ἀρχίσουν οἱ ἴδιες οἱ Ἐκκλησίες τὴν ἀποδόμησιν τῶν πρὸ ἱερῶν κειμένων τους, γιὰ πόσο θὰ συνεχίσουν νὰ θεωροῦνται θεόπνευστα;

Ἔστω πὼς διαπιστώνεται ὅτι τὰ σχετικὰ μὲ τὸν παράδεισο καὶ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα εἶναι σημαντικὰ γιὰ νὰ γνωρίσει κανεὶς τὴ συνείδηση τοῦ ἑβραϊκοῦ λαοῦ ἢ δυνατότητες ὁποιοῦδήποτε λαοῦ, ὅμως δὲν ἀνταποκρίνονται στὴ θεολογικὴ πραγματικότητά ὅπως τὴν κατανοεῖ ἡ χριστιανοσύνη. Ποιὰ θὰ εἶναι τότε ἡ ἐκτίμησή μας γιὰ τὸ βιβλίο τῆς *Γενέσεως*; Θεωροῦμε θεόπνευστα ὅσα λέγονται γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου ἀλλὰ ὄχι γιὰ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα; Ἄν τὸ ἓνα μέρος δὲν εἶναι θεόπνευστο, μήπως δὲν εἶναι οὔτε τὸ ἄλλο, καὶ ἀπλῶς δὲν τὸ ἔχουμε ἀντιληφθεῖ ἢ δὲν ὑπάρχουν ἱκανὰ δεδομένα γιὰ νὰ κρίνουμε; Ὅλα γίνονται ἀμφίβολα. Ἐπειτα ποιὲς θὰ εἶναι οἱ συνέπειες γιὰ τὸ κείμενο; Θὰ ἐξοβελίσουμε τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα, θὰ τὸ βάλουμε σὲ ἀγκῦλες; Θὰ τὸ διαγράψουμε τελείως; Θὰ συνεχίσουμε νὰ κρατᾶμε ἀκέραιο τὸ βιβλίο ὡς θεόπνευστο σὰν νὰ μὴν τρέχει τίποτα; Ὅμως ἀφήνοντας τὶς σχετικὲς διηγήσεις στὸ κῦρος ποὺ ἀπολαμβάνουν μέχρι σήμερα, εἶναι σὰν νὰ ἀδειάζουμε τὴ βάρκα μὲ τὸ ποτήρι ἐνῶ ἡ τρύπα μπάζει τὸν ὠκεανό.³⁰

³⁰ Οὕτως ἢ ἄλλως εἶναι δύσκολο νὰ διορθωθεῖ ἡ κατάσταση ἐφόσον καὶ τὰ πατερικὰ κείμενα ἀντιμετωπίζονται στὴν

Ἐνὸς κακοῦ μύρια ἔπονται, λείει ἡ παροιμία. Παίρνω μιὰ ομάδα κειμένων, γνωρίζοντας ὅτι ἀναγκαῖα συμμετέχει στὴν ποιότητά τους ἡ ἀνθρώπινη ἀτέλεια, τὰ χρίζω θεόπνευστα, τρέμω νὰ ἀμφισβητήσω τὴν παραμικρὴ λέξη, κι ἔτσι μειώνω δραματικὰ τὶς ἄμυνές μου ἀπέναντι στὸν δογματισμὸ, τὸν φανατισμὸ, τὴ μεροληψία, τὴν προκατάληψη, τὴ μισαλλοδοξία. Ἐπειτα, δίνοντας ἐπίσημα τέτοια ἀξία σὲ ἓνα βιβλίο, δὲν περιφρονῶ ἄθελά μου τὴ συνέχεια τῆς ἀποκάλυψης; Ὁ Θεὸς μίλησε τότε καὶ μετὰ σιώπησε; Ἡ μίλησε μιὰ φορὰ τέλεια καὶ μετὰ ἄρχισε νὰ τραυλίζει; Γιὰ ποιὸ λόγο ἔπρεπε νὰ ἀνακηρυχθεῖ ἡ Βίβλος θεόπνευστη; Θὰ μπορούσε νὰ συγκροτηθεῖ ὡς ἀνθολογία σημαντικῶν ἢ τῶν πιὸ σημαντικῶν γιὰ τὴν πίστη μας κειμένων, χωρὶς μανδύες θεοπνευστίας, ὥστε ὁποιοδήποτε βιβλίο νὰ τὸ συζητοῦμε καὶ νὰ κρίνουμε πόσο βοηθάει, ἂν βοηθάει, ἐνδεχομένως ἀξιολογῶντας το καὶ ὡς ἀκόμα πιὸ σημαντικό ἀπὸ τὴν Βίβλο, ἔστω ἐν μέρει. Ἡ ἐτικέττα τῆς θεοπνευστίας προσδίδει παράλογο κῦρος, ποὺ ὑπονομεύει τὴ σκέψη. Εἶναι θεόπνευστη ἡ *Γένεσις* τοῦ δῆθεν παράδεισου, ἐνῶ στὸν *Τίμαιο*, γιὰ παράδειγμα, ἢ στὸν *Φαῖδρο* δὲν δια-

πράξη σχεδὸν ὡς θεόπνευστα καὶ εἴμαστε ἔτοιμοι νὰ δεχόμαστε ἀκόμα καὶ τὰ πιὸ προφανῆ σφάλματά τους.

βάζουμε παρὰ μιὰ ὑποκειμενικὴ γνωμοῦλα ἢ μιὰ εὐφυῆ πιθανολογία;

Ἡ αὐτοπαγίδευση στὴν Βίβλο ἴσως εἶναι τὸ μεγαλύτερο σφάλμα, ἐπειδὴ εἶναι θεμελιακό. Ἄν ἡ χριστιανοσύνη ιδρύθηκε στὴν ἄμεση προσωπικὴ σχέση μὲ τὸν Χριστό, ὅπως καὶ συνέβη, ἡ ἀμεσότητα θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι συνεχῶς ὁ κύριος ὁδηγός, ποτὲ ἓνα βιβλίο. Μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ἡ Βίβλος θὰ ἀποκτοῦσε μεγαλύτερη σπουδαιότητα, ιδίως ἡ Καινὴ Διαθήκη, ἐφόσον περιέχει τοὺς λόγους ποὺ ἀποδίδονται στὸν Χριστό, ὅμως θεοπνευστία θὰ ἀναγνωριζόταν χωρὶς περιττὲς ἀνακηρύξεις σὲ ὅτιδήποτε ἀξιόλογο. Δὲν θὰ διστάζαμε νὰ παίρνομε τὴν ἀλήθεια ἀπὸ ὅπουδήποτε, ἀκόμη καὶ ἀμφισβητῶντας τὴν Βίβλο. Ἔτσι κύριος ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἔγκυρη ἢ μὴ ἀναγνώριση τῆς ἀλήθειας θὰ ἦταν καθέννας προσωπικὰ στὴ σχέση του μὲ τὸν Θεὸ καὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ἀντὶ νὰ νομίζομε πὼς συμφέρει νὰ μεταθέσομε τὴν πνευματικὴ μας εὐθύνη σὲ ἓνα κείμενο, κι ἔπειτα σὲ ὅσους ἔχουν *ex officio* ἢ κατὰ χάριν τὸ προνόμιο νὰ τὸ ἐξηγοῦν καλύτερα, στὸν πνευματικὸ μας, ποὺ σκέφτεται ἀντὶ γιὰ μᾶς, κ.λπ.

Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα κι ἐμεῖς

ΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙ στὸν μῦθο τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος ἱκανὸ νὰ ἐκφράζει βιώματα τόσο σημαντικὰ γιὰ μᾶς, ὥστε νὰ φέρει τὴ διήγηση αὐτὴ σὲ κεντρικὴ θέση στὸν πολιτισμὸ μας; Ἡ ὑποτιθέμενη θεοπνευστία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης μᾶς προκατέλαβε μειώνοντας τὶς ἀντιστάσεις, ὅμως δὲν θὰ ἀρκοῦσε ἀπὸ μόνη της, ἂν δὲν ἀναγνωρίζαμε τίποτα δικό μας στὶς διηγήσεις αὐτές. Τὰ σχετικὰ μὲ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα περιέχουν ὀρισμένα στοιχεῖα ποὺ πλεονεκτοῦν σὲ σύγκριση μὲ παρόμοιες εἰσηγήσεις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνισμοῦ. Χάρη σὲ αὐτὰ καὶ στὴν ὑποτιθέμενη θεοπνευστία ὁ μῦθος τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος δὲν ἀπέμεινε ἄλλη μιὰ ἐνδιαφέρουσα διήγηση ὅπως τόσες ποὺ ἀνακαλύπτουμε στὶς διάφορες μυθολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς παραδόσεις, ἀλλὰ πῆρε κεντρικὴ θέση στὴ ζωὴ μας.

Πρῶτο πλεονέκτημα εἶναι ὅτι εὐνοεῖται ἡ ταύτισή μας μὲ τοὺς πρωταγωνιστές. Τὰ γένη τοῦ Ἡσίοδου εἶναι ὑπερ-

βολικὰ ἀφηρημένα καὶ ἀπόμακρα, τὸ ἴδιο οἱ πλατωνικὲς ψυχὲς ποὺ φτερουγίζουν στὸν ὑπερουράνιο τόπο, ἀπ' ὅπου ξεπέφτουν. Ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὐὰ εἶναι συγκεκριμένοι ἄνθρωποι, γνωρίζουμε τὸ ὄνομά τους, τὴ γέννησή τους καὶ τὴν ἱστορία τους, καθένας μας ξεχωριστὰ καὶ συνολικὰ ἡ ἀνθρωπότητα μπορεῖ νὰ καθρεφτίζεται ἐπάνω τους ἄνετα, ὅπως καὶ ἔγινε. Αὐτὸ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ συμβεῖ μὲ τοὺς σχετικὸς ἐλληνικοὺς μύθους, ἀκόμη κι ἂν τοὺς θεωρούσαμε θεόπνευστους.

Ὅμως ἡ ταύτιση μὲ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐὰ δὲν θὰ προέκυπτε ἂν δὲν ἀναγνωρίζαμε στὶς περιπέτειές τους τὴ δική μας ζωὴ, μιὰ ζωὴ ταλαιπωρίας, ὀδύνης, κινδύνου, δοκιμασιῶν, καὶ αὐτῶν μὲ αἰσθήματα εὐθύνης, ὅτι κάποιος λάθος μᾶς βαραίνει, ἔστω κι ἂν δὲν βασανίζομαστε ἀπὸ ἐνοχές. Ἐφόσον ἔχουμε ἐμπειρία τῆς κακίας μας ἐδῶ καὶ τώρα, δὲν παραξενεύει ὅτι ταυτίζουμε τὴν κατάστασή μας ὡς συνέπεια κάποιας ἀμαρτίας. Ὁ φθόνος, τὸ μῖσος, ἡ ὀργή, ἡ ἀλαζονεία, ἡ ἰδιοτέλεια, ὅλη ἡ ἐγκληματικότητα γιὰ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἰκανός, ἀμέσως μετατρέπει τὸ ἀόριστο προπατορικὸ ἀμάρτημα σὲ δικό μας ἀμάρτημα, σὲ σύμβολο τῆς χειροπιαστῆς κακίας καὶ ὁρμῆς γιὰ τὴν ἀμαρτία ποὺ ὑπάρχει στὸν καθένα μας ἀπ' ὅταν θυμᾶται τὸν ἑαυτό του, ἥδη στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς του. Ἰδίως λοιπὸν γιὰ τὸ λαϊκὸ φαντασιακὸ, μᾶλλον ἀνεξάρτητο ὅπως

εἶναι ἀπὸ αὐστηροὺς διανοητικοὺς ἐλέγχους, ἦταν εὐκολο
νὰ μὴν ὑποψιαστεῖ τὰ προβλήματα ποὺ κρύβονται στὶς δι-
ηγήσεις γιὰ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα. Τὸ 'λαϊκὸ' αἴσθη-
μα ἔτεινε νὰ ἐπιβάλλει στὴν ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση μιὰ
πορεία τόσο στραβή, ὥστε ἂν ἀπέμενε μικρὴ ἐλπίδα, βρι-
σκόταν ἀποκλειστικὰ στοὺς ποιμένες. Ἡ εὐθύνη τῶν δια-
νοούμενων τῆς Ἐκκλησίας, κυρίως τῶν Πατέρων καὶ μά-
λιστα τῶν μεγαλύτερων, νὰ ἐρευνήσουν τὰ σχετικὰ μὲ τὸ
ὑποτιθέμενο προπατορικὸ ἀμάρτημα γιὰ νὰ τὸ κατανοή-
σουν, νὰ διαπιστώσουν προβλήματα, νὰ ἐπισημάνουν κιν-
δύνους, νὰ ἀναιρέσουν προκαταλήψεις καὶ αὐταπάτες, οὔτε
κἂν ἔγινε ἀντιληπτὴ, μὲ τὰ γνωστὰ ἀποτελέσματα.

Εὐθύνη τῶν Πατέρων

Μιὰ κακὴ νοοτροπία, στὸν βαθμὸ ποὺ ἐπικρατεῖ, ἐπη-
ρεάζει τὸ γενικὸ ἐρμηνευτικὸ πλαίσιο καὶ δὲν ἀλλάζει εὐ-
κολα. Μὲ ἄλλη εὐκαιρία εἶδαμε³¹ πόση ζημιὰ ἔκανε στὴν
ὀρθόδοξη σκέψη ἡ μικροψυχία καὶ ἡ ἀφροσύνη μὲ τὴν
ὁποία οἱ πιὸ σπουδαῖοι Ἑλληνας Πατέρες, ἐξαιρουμένου
τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου, ἐνῶ θαύμασαν καὶ χρησιμοποίη-

³¹ Βλ. ὅσα γράφω στὸν *Χρόνο καὶ Δημιουργία*, σ. 67 κ.έ.

ἦσαν τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ γράμματα, ὑπῆρξαν φειδωλοὶ στοὺς ἐπαίνους καὶ σπάταλοι καὶ ἄδικοι στὶς ἐπικρίσεις τους. Τὸ ἴδιο πρόβλημα ἐμφανίζεται στὸ θέμα ποὺ συζητοῦμε ἐδῶ, μὲ ἄλλη μορφή, ἐξίσου σοβαρή.

Ἡ διανοητικὴ συνέπεια ἀπαιτεῖ νὰ συγκεντρῶνῶ ὅσο γίνεται πρὸ ἀκριβῆ δεδομένα καὶ νὰ τὰ σέβομαι, ἀποφεύγοντας κενά, ἀπερισκεψίες, ἐθελοτυφλίες καὶ ἀντιφάσεις. Ἄν φθάσω σὲ συμπεράσματα, νὰ μὴ μασάω τὰ λόγια μου καὶ νὰ μὴν ἀποκρύπτω ἢ ἀλλάζω τὴν ἀλήθεια. Ὁ σκοπὸς δὲν ἀγιάζει τὰ μέσα, ἀκόμη κι ἂν ὁ ἴδιος εἶναι ἅγιος.

Τρία τουλάχιστον χρειάζονται μεγάλη προσοχὴ ὅταν σκεφτόμαστε τὴν ἑλληνικὴ θεολογία ὡς πρὸς τὴν ‘πτῶση’. Τὸ πρῶτο εἶναι ὅτι ἡ *Γένεσις*, ὅπως ὅλη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἀνήκει στὰ θεωρούμενα ὡς θεόπνευστα κείμενα τῆς χριστιανοσύνης. Τὸ δεύτερο εἶναι ἡ ἐρμηνεῖα τῶν Ἑλλήνων Πατέρων γιὰ τὶς συνέπειες τῆς παράβασης, ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι θεῖο ἔργο, τὸν φέρει ἡ ἀποξένωση Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Τρίτο εἶναι πῶς ἡ *Γένεσις* στὶς σχετικὲς διηγήσεις παρουσιάζει τὸν Θεὸ νὰ ἐπιβάλλει ὁ ἴδιος τὸν θάνατο ὡς τιμωρία. Αὐτὸ συνεπάγεται τὴν ἐξορία ἀπὸ ἕνα παράδεισο, ποὺ ἤδη πρὶν ἀπὸ τὴν παράβαση ἦταν τόπος ἀποξένωσης καὶ ὄχι ἐνότητας μαζί Του, ἐπομένως, σύμφωνα μὲ τὰ κριτήρια τῆς ἑλληνικῆς θεολογίας, τόπος θανάτου.

Τουλάχιστον αὐτὰ χρειάζεται νὰ συνεκτιμηθοῦν στέρα, μὲ ὅσα παράδοξα καὶ ἀντιφατικὰ προκύπτουν νὰ ἐπιλύονται, κενὰ ὅσο γίνεται νὰ συμπληρώνονται, ἀσάφειες νὰ διευκρινίζονται. Οἱ Ἑλληνες Πατέρες συχνὰ λένε καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο ἀγνοῶντας τὶς ἀντιφάσεις — καὶ ἡ *Γένεσις* εἶναι θεόπνευστη, καὶ παράδεισος εἶναι ἡ ἐνότητα μὲ τὸν Θεό, καὶ ὁ Ἄδὰμ ἐξορίστηκε ἀπὸ τὸν παράδεισο, καὶ ὁ θάνατος δὲν εἶναι θεῖο ἔργο, κ.λπ. Ὅμως δὲν ταιριάζουν ὅλα μὲ ὅλα, καὶ μόνο ὁ σεβασμὸς στὴ συνέπεια ὁδηγεῖ σὲ διεξόδους. Προσεγγίζοντας τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα μὲ ἐρμηνεῖες πού, ἔστω ἐν μέρει, δὲν βασίζονται στὶς σχετικὲς διηγήσεις τῆς *Γενέσεως*, μᾶλλον προσπαθῶντας νὰ προβάλουν στὸ κείμενο πάση θυσίᾳ χριστιανικὲς ἀρχές, οἱ Πατέρες ἀφήνουν τὰ προβληματικὰ στοιχεῖα νὰ σέρνονται μέσα στὴν Ἐκκλησία, μὲ τὰ ἀποτελέσματα πού παρακολουθοῦμε. Ὁ Θεὸς δὲν παύει νὰ διώχνει ἀπὸ τὸν παράδεισο οἰκτρὰ τοὺς πρωτόπλαστους, τιμωρῶντας γιὰ μιὰ παράβαση πού κανεὶς δὲν γνωρίζει τί ἀκριβῶς σημαίνει καὶ γιατί μᾶς ἀφορᾷ ὅλους.

Πόσο εὐκόλα χάνει κάποιος ὄχι μόνο τὴν ἐπαφή του μὲ τὴν πραγματικότητα ἀλλὰ τὴν ἴδια τὴν ἀνάγκη γιὰ τὴν ἐπαφή αὐτή, φαίνεται χαρακτηριστικὰ στὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀρκετοὶ Πατέρες προσπαθοῦν νὰ ἀποδείξουν πὼς ὁ ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει ἐλεύθερη βούληση. Ἄν δὲν

εἶχε, θὰ ἦταν ἀνεύθυνος, κι ἔτσι ὁ Θεὸς δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὸν κρίνει. Τὸ (εὐλόγο) ἐπιχείρημα προϋποθέτει Θεὸ δικαστὴ, ὅμως αὐτὸ εἶναι τὸ λιγώτερο ἐδῶ.

Ὅταν ὑπῆρξαν ἤδη πρὸ Χριστοῦ καὶ συνεχῶς ἔρχονται στὸν κόσμο μεγάλοι ποιητές, ἀσκητές, σοφοί, φιλόανθρωποι, ὅταν ὑπάρχουν τέτοιες ποιότητες ἀκόμα καὶ σὲ ἀνθρώπους ἄλλων θρησκειῶν καὶ πολιτισμῶν, πῶς εἶναι δυνατό νὰ ἀποροῦμε, ἂν ὄντως ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐλεύθερη βούληση ἢ ἂν εἶναι βυθισμένος στὶς ἀμαρτίες μιᾶς διεφθαρμένης φύσης; Πῶς ἐξηγεῖται τόση περιφρόνηση, γιὰ ποιό λόγο ἢ ἴδια ἢ πραγματικότητα ἔγινε γιὰ μᾶς ἀσήμαντη, ἔτσι πού νὰ μὴν τολμᾶμε νὰ κάνουμε βῆμα χωρὶς τὴν ἐπιβεβαίωση ἰδεολογικῶν σχημάτων; Κυκλοφοροῦν ἄγιοι, ζῶ (ὑποτίθεται) τὴ θέρμη καὶ τὴ σοφία τους, κερδίζω τὴ μεγαλύτερη ὠφέλεια, καὶ ὅμως δὲν ἀναγνωρίζω οὔτε κἂν τὴ δυνατότητα νὰ ὑπάρχουν, ἂν δὲν τὸ βεβαιώσουν οἱ κανόνες τῆς ἰδεολογίας.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ καὶ προδρομικὴ ἢ ‘πρωτόγονη’ ἔκφραση τοῦ λογικισμοῦ πού εἰσηγεῖται ὁ Καρτέσιος (σκέφτομαι ἄρα ὑπάρχω!) Φυσικὰ ἢ ἐμπειρία συχνὰ παραπλανᾷ μὲ ψευδαισθήσεις, ὅμως καὶ ἡ λογικὴ δὲν εἶναι χωρὶς προβλήματα, ὅπως ὅταν στηρίζεται σὲ ἀμφίβολα ἢ ψευδῆ στοιχεῖα, στὴν περίπτωσή μας στὴν πεποίθηση ὅτι ὁ Θεὸς κρίνει καὶ καταδικάζει ἢ δικαιώνει

τοὺς ἀνθρώπους. Ἄλλὰ νὰ συμπεράνουμε τὴ δυνατότητα τῆς ἀγιότητας ἀπὸ μόνη τὴ λογικὴ εἶναι σὰν νὰ ζοῦμε σὲ ὑπαρξιακὴ γυάλα, εικάζοντας τὸν κόσμον γύρω μας, ἔστω μὲ ἀκρίβεια, ἐνῶ παραμένουμε ἀμέτοχοι σὰν ἐξωγήνιοι.³²

Κληρονομικότητα τῆς ἀμαρτίας

Στὴν καθολικὴ Ἐκκλησία ἐπικράτησε ἡ πεποιθὴση ὅτι τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα εἶναι κληρονομικό,³³ ἡ δὲ ἐξορία ἀπὸ τὸν παράδεισο δίκαιη συνέπεια τῆς παράβασης. Ὅχι ὅτι ἐμεῖς ἀπομακρυνθῆκαμε πολὺ ἀπὸ τὴν κληρονομικότητα. Οἱ Ἕλληνες Πατέρες μιλοῦν γιὰ διαφθορὰ τῆς

³² Ἀκόμα καὶ στὴν ἐμβληματικὴ φράση τοῦ Καρτέσιου, ἡ ὑπαρξὴ δὲν ἔχει κυριότητα: ὡς πότε ὑπάρχω; Ὁ θάνατος τί σημαίνει γιὰ τὴν ὑπαρξή μου, γιὰ τὴ λογικὴ βεβαιότητα τῆς ὑπαρξῆς μου καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴ σκέψη μου, καὶ ποιός λογικισμὸς θὰ δώσει ἐδῶ ἀπαντήσεις, μέσα ἀπὸ ποιούς κανόνες καὶ ποιὰ δεδομένα; Ἡ ἐμπειρία ὅμως μπορεῖ νὰ δώσει βεβαιότητα ὅτι ὁ ἀνθρωπος εἶναι ἀθάνατος, καὶ μάλιστα μόνον ἡ ἐμπειρία τὸ κάνει γνήσια καὶ ἀληθινά.

³³ Ὁ Παῦλος φαίνεται νὰ ἠγεῖται αὐτῆς τῆς ἐρμηνείας. Βλ. *Ρωμ.* 5, 12: *δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος...*

ἀνθρώπινης φύσης ἀπὸ τὸν Ἀδάμ. Ὅμως ἔχοντας διεφθαρμένη φύση, καθέννας ποὺ γεννιέται μετὰ τὴν παράβαση ὁδηγεῖται ἀναγκαῖα στὴν ἁμαρτία. Πῶς γίνεται νὰ ὑποστηρίξω ὅτι στὴν ἁμαρτία δὲν ὑπάρχει κληρονομικότητα, καὶ ταυτόχρονα ὅτι χάλασε ἡ ἀνθρώπινη φύση καὶ ὅλοι γεννιόμαστε διεφθαρμένοι; Ἄν ἡ ἀπλή μετοχή στὴ φύση μὲ ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἁμαρτία,³⁴ εἶναι δίκαιο νὰ ὑποφέρω τὶς ὑποτιθέμενες συνέπειες τῆς ἁμαρτίας, τὸν θάνατο, κ.λπ.; Ὅμως ἂν ὁ ἄνθρωπος παραμένει ἱκανὸς ἀκόμα καὶ γιὰ τὴ θεία φώτιση ἤδη πρὸ Χριστοῦ, κακῶς μιλοῦμε γιὰ διαφθορὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσης, ἂν ἔτσι ἐννοεῖται μιὰ ἐνιαία πανίσχυρη πραγματικότητα. Ἄν ὑπάρχει γενικὴ διαφθορὰ, εἶναι φανερό ὅτι ἔχει βαθμούς, καὶ σὲ περιπτώσεις μπορεῖ νὰ εἶναι ἀκόμα καὶ ἐλάχιστη, σὲ ἄλλες πιὸ ισχυρή.

Ὅπως εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἀναπνέω, ἂν ἡ φύση μου ἔχει ἀνάγκη τὸ ὀξυγόνο, ἔτσι κάνω ἐγκλήματα, ἂν ἡ φύση μου εἶναι διεφθαρμένη. Τέτοιο ἐγκλημα γίνεται νὰ θεωρηθεῖ ἁμαρτία; Ἡ ἁμαρτία εἶναι ἓνα λάθος, ἐπομένως προϋποθέτει ἱκανὴ δυνατότητα γιὰ τὸ σωστό. Ἄν δὲν μπορῶ νὰ

³⁴ Βλ. π.χ. *Ψαλ.* 50, 7: *ἰδοὺ γὰρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην καὶ ἐν ἁμαρτίαις ἐκίσησέ με ἡ μήτηρ μου.*

κάνω παρὰ μόνο λάθη, αὐτὰ γιὰ μένα δὲν εἶναι λάθη, εἶναι ἀπλῶς τὸ μόνο ποὺ μπορῶ νὰ κάνω. Ὅμως ἡ διεφθαρμένη ἀνθρώπινη φύση δὲν εἶναι ὅπως ἡ φύση τοῦ ἄγριου ζώου, γεννημένου καὶ μεγαλωμένου νὰ κατασπαράξει.

Ἐστὼ ἡ περίπτωση βαθειὰ διεφθαρμένης κοινωνίας. Ὑποτίθεται ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ γεννιέται μέσα της εἶναι ἀναγκασμένος νὰ κάνει τὸ χειρότερο. Ὅμως ἔχει κρίση καὶ φαντασία καὶ μὲ αὐτὰ μεταφέρει στὴ δική του ζωὴ ὅσα ζοῦν οἱ ἄλλοι. Μπορῶ νὰ γνωρίζω πῶς νοιώθει ὁ ἄλλος ὅταν τοῦ ἐπιβάλλω αὐτὸ ποὺ σὲ μένα προκαλεῖ πόνο ἢ ὅποια ταλαιπωρία. Ἐφόσον ἔχω συνείδηση, εἶμαι ὑπεύθυνος. Ἡ κακία μπορεῖ νὰ διαπότισε τὴ φύση μου διαβρώνοντας, ὅμως ἡ κοινὴ ἀνθρώπινη κατάσταση καὶ ἡ συνείδησή μου θὰ μὲ συνεφέρουν. Τότε ἡ ὑποχώρηση στὴν κακία θὰ συμβεῖ ὡς ἓνα βαθμὸ καὶ ὡς κάποιον καιρὸ, ἀλλὰ ἡ ὀδυνηρὴ ἐμπειρία τῆς κακίας θὰ μὲ ὀδηγήσει ἀργὰ ἢ γρήγορα στὴ μετάνοια. Ἄν αὐτὸ δὲν συμβεῖ, δὲν εἶναι ἐπειδὴ μὲ ἀφομοίωσε ἡ κληρονομημένη διαφθορά, ἀλλὰ ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος συμβάλλω στὴ διαφθορὰ δημιουργώντας την γιὰ τὸν ἑαυτὸ μου μὲ τὴν κακία μου.

Πῶς ἀρχίζει ἡ ἁμαρτία;

Ἦ δὲν ἔγινε ποτὲ προπατορικὸ ἁμάρτημα ἢ δὲν εἶχε καθοριστικὲς συνέπειες στὴν ἀνθρώπινη φύση. Ὅμως ἂν οἱ πρωτόπλαστοι εἶναι συμβολικὸ ζευγάρι, ὅπως καὶ εἶναι, δὲν γίνεται νὰ τεθεῖ σὲ κανένα βαθμὸ ζήτημα κληρονομικότητας, χρειάζεται νὰ σκεφτοῦμε ποιά ἀκριβῶς ἁμαρτία συμβολίζουν οἱ σχετικὲς διηγήσεις καὶ πῶς μᾶς ἀφορᾶ ὅλους, ἢ ποιοὺς ἀφορᾶ. Κι ἂν ἀπορριφθοῦν ὅσα συγκρούονται μὲ τὴ χριστιανικὴ θεολογία καὶ μὲ τὴν ἴδια τὴ λογικὴ, ἢ ἂν ἀπορριφθεῖ τελείως ἡ διήγηση αὐτή, καὶ πάλι τὸ αἶσθημα εὐθύνης γιὰ τὴν κατάστασή μας, ὅτι δὲν ζοῦμε τὴ γνήσια μορφή τῆς ἀνθρώπινης φύσης ἀλλὰ ξεπέσαμε ἀπὸ δικό μας 'λάθος', θὰ ἐπέβαλλε νὰ ἐρευνήσουμε τὴν ἀρχή.

Καθένας κάνει τὸ προσωπικὸ του πρωταρχικὸ ἁμάρτημα, καὶ κάθε λαὸς ἓνα δικό του; Κι ἂν μέρος τοῦ ἁμαρτήματος τοῦ Ἰσραὴλ εἶναι ἡ ἴδια ἡ δημιουργία τοῦ συμβόλου τῆς πτώσης, τὸ δῆθεν προπατορικὸ ἁμάρτημα, τόσο ἄστοχο καὶ ἄσχετο, ὅπως ἀποδεικνύεται, κι ἂν τὸ σφάλμα αὐτὸ ἔγινε ἐπίσης χριστιανικὸ μέσα ἀπὸ τὴν ἄκριτη οἰκειοποίηση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς θεόπνευστης, ποιὲς ἄλλες πλευρὲς προσδιορίζουν τὸ πρῶτο λάθος τῶν δικῶν μας πολιτισμῶν, καὶ ποιὸ εἶναι τὸ πρῶτο προσωπικὸ λάθος καθενός μας, ὅσων γεννηθήκαμε σὲ αὐτὴν ἐδῶ τὴ ζωή;

Ἄν ὅσα ἔγιναν δὲν μᾶς καθορίζουν, γιατί ὑπομένουμε τίς ὑποτιθέμενες συνέπειές τους, τὴ φθορά, τὸν πόνο, τὸν θάνατο; Ἡ γεννιόμαστε στὶς συνθηκὲς αὐτὲς ἐπειδὴ ὁ Θεὸς γνωρίζει πὼς θὰ ἐπαναλάβουμε καθέννας προσωπικὰ καὶ ἐλεύθερα τὴν ἴδια (ποιά;) ἀμαρτία; Μήπως κάθε πρωταρχικὴ προσωπικὴ ἀμαρτία, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς, ἔχει τίς ἴδιες συνέπειες, εἴσοδο στὸ καθαρτήριο αὐτὸ διάστημα θανάτου / εὐκαιρίας γιὰ μετάνοια; Πότε ἔγινε γιὰ καθένα ἢ πρωταρχικὴ του ἀμαρτία, καὶ τί ἀκριβῶς σημαίνει ἢ μετάνοια; Πρὶν ἀπὸ τὴν Ἐνανθρώπηση πὼς σώζονταν; Μήπως ὑπάρχει γνώση τοῦ Χριστοῦ καὶ ‘πρὶν’ ἀπὸ τὸν Χριστό;

Κατὰ τὴν ἐπικρατέστερη πατερικὴ διδασκαλία καὶ οἱ πιὸ ἀγαθοὶ πρὸ Χριστοῦ ἦταν ὑποταγμένοι στὸν σατανᾶ! Εἶναι αὐτὴ μιὰ εὐλογη εἰκασία; Δὲν εἶναι τελείως ἐξωφρενικὴ; Πὼς γίνεται νὰ καταδικάζονται αὐτὲς οἱ ἐποχές, ὄχι μόνο χωρὶς νὰ εὐθύνονται ἀλλὰ χωρὶς νὰ εἶναι κἂν ἄξιες γιὰ καταδίκη; Ὑποταγμένος στὸν σατανᾶ ὁ Σωκράτης;

Οἱ διηγῆσεις τῆς Γενέσεως ποὺ συζητοῦμε, φανερώνουν λιγώτερο τὴν πραγματικὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καὶ περισσότερο ὀρισμένες δυνατότητες ἐρμηνείας τῆς ἱστορίας, ὅπως τίς πραγματοποιήσε ὁ ἐβραϊσμός. Εἶναι ἔργα σημαντικά, ὅπως ἄλλα μυθολογικὰ ἔργα, στὸν βαθμὸ ποὺ περιέχουν ἀξιόλογες ἐρμηνευτικὲς προτάσεις γιὰ κρίσιμα ζη-

τήματα. Δὲν λένε πολλὰ γιὰ τὸ λεγόμενον προπατορικὸ ἀμάρτημα, ἂν ὑπάρχει, ἀλλὰ γιὰ μιὰ ἰδέα ποὺ ἀναπτύχθηκε στὸν ἐβραϊσμὸ γύρω ἀπὸ κάτι τέτοιο, ἰδέα ἀσύμβατη μὲ τὶς χριστιανικὲς ἀρχές. "Ὅτι ὁ ἄνθρωπος ξέπεσε ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη ζωὴ τὸ εἰσηγεῖται ἐπίσης ὁ ἐλληνισμὸς,³⁵ πιὸ πειστικά, ἀπ' ὅπου πιθανῶς ἐπηρεάστηκαν ἀρκετοὶ Ἕλληνες Πατέρες, ὅσο ἐπέτρεψαν στὸν ἑαυτὸ τους νὰ ἐπηρεαστεῖ. Κοινὴ σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς θεωρήσεις εἶναι ἡ ἐντύπωση ὅτι ἡ ζωὴ ὅπως τὴ γνωρίζουμε δὲν ἀξίζει στὸν ἄνθρωπο. Εἴτε ἐρχόμαστε ἀπὸ ἀλλοῦ εἴτε πηγαίνουμε ἀλλοῦ ἢ καὶ τὰ δύο, ἡ τωρινὴ κατάσταση δὲν εἶναι ἡ μόνη ποὺ ὑπάρχει γιὰ μᾶς οὔτε ἡ καλύτερη δυνατὴ καὶ ἡ πιὸ ταιριαστή. Ἄν βρισκόμαστε σὲ συνθῆκες ἐξορίας ἢ πτώσης καὶ εἴμαστε καθέννας προσωπικὰ ὑπεύθυνοι, δὲν χρειάζεται νὰ μάθουμε ποιά πράξη μᾶς καταδίκασε; Πότε κάναμε ποιά

³⁵ Ἄν ἡ θρησκεία σχετίζεται πρωταρχικὰ καὶ συνήθως μὲ αἰσθήματα ἐνοχῆς ἔναντι τοῦ Θεοῦ ἢ ἀνώτερων δυνάμεων, πόσο μεγαλύτερα δὲν θὰ περίμενε κανεὶς νὰ εἶναι τὰ αἰσθήματα αὐτά, ἂν ὀδηγοῦνται σὲ θεωρίες προπατορικῆς πτώσης; Καὶ ὅμως τὸν ἐλληνισμὸ ἤδη στὴν ὀμηρικὴ θρησκεία χαρακτηρίζει μᾶλλον οἰκειότητα μὲ τὴ θεότητα παρὰ ἐνοχῆς. Αὐτὸ συνεχίζεται στὴ χριστιανικὴ περίοδο, ἂν καὶ νοθεύεται ἀπὸ τὴν ἐνοχικὴ συνείδηση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

τόσο καθοριστικὴ ἀμαρτία; Ἄν ὅμως συνέβη σὲ ὅλους κάτι τόσο κρίσιμο ὅσο ἡ ‘πτώση’, ἂν καθέννας ποὺ βρίσκεται ἐδῶ ξέπεσε μὲ δική του εὐθύνη, ὥστε νὰ ζεῖ σὲ συνθῆκες ἀταίριαστες μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση, πῶς γίνεται νὰ μὴν τὸ θυμᾶται κανεὶς;

Ἡ γνώση ὡς ἀνάμνηση

Ὁ Πλάτων προτείνει τὴν ἔννοια τῆς γνώσης ὡς ἀνάμνησης, προϋποθέτοντας στὴν ἐδῶ κατάσταση μιὰ λήθη ποὺ δὲν ἀφορᾷ μόνο τὸ ζήτημα τῆς πτώσης, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ’ εἰκόνα δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποία ἐπίσης εἰσηγεῖται ὁ ἴδιος, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἀμφίβολο, φτωχὸ καὶ μᾶλλον ἀνύπαρκτο περιεχόμενο τῆς εἰκόνισης στὴν Παλαιὰ Διαθήκη.³⁶ Ἐφόσον εἶναι πραγματικὴ, ἡ εἰκόνιση δὲν

³⁶ Ἡ σύνδεση τοῦ κατ’ εἰκόνα μὲ τὴν κυριαρχία ἐπὶ τῆς κτίσης εἶδαμε ὅτι εὐνόησε τὶς ἐκκοσμικευτικὲς ροπὲς μέχρι τοῦ σημείου νὰ θεωρεῖται ἀπόδειξη εὐσέβειας ἢ περιουσία καὶ ἀντίστοιχα ἀπόδειξη ἀμαρτίας ἢ φτώχεια. Ἄς σκεφεῖ κανεὶς ποιά νοοτροπία θὰ ἀναγνώριζε στὴν καλοπέραση εὐλογία, μετὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Μαθητῶν. Ὅχι ὅτι ἡ κακοπάθεια ἀποδεικνύει εὐσέβεια καὶ ἀγιότητα. Ὁ Χριστὸς δὲν ἐπέδιωσε τὴν κακοπάθεια, τὴν ὑπέμεινε ἀναγκαστικά. Οἱ μαθητὲς Του δὲν νῆστευαν, σὲ ἀντίθεση μὲ τοὺς

διαφέρει ἀπὸ τὴν πλήρη ἀνταπόκριση στὸ ἀρχέτυπο, σχέσηου οἱ διηγήσεις τῆς Γενέσεως ἀγνοοῦν τελείως. Ἡ θεία δύναμη καὶ σοφία, ὅτιδήποτε μεταδίδεται στὸν ἄνθρωπο, δὲν εἶναι μιὰ πληροφορία ποὺ μποροῦμε νὰ θυμόμαστε ἢ νὰ ξεχάσουμε, ἀλλὰ συνέπεια τῆς ἐνότητας μαζί Του. Ἡ ἀνθρώπινη φύση ὡς θεία εἰκόνα εἶναι μιὰ δυνατότητα, ὅπως ὅταν πλησιάζω στὸν καθρέφτη καὶ τὸ εἶδωλο μεγαλώνει καὶ φαίνεται καθαρά, ἐνῶ ὅταν ἀπομακρύνομαι μικραίνει καὶ τείνει νὰ ἐξαφανιστεῖ. Ἡ διάκριση ἀνάμεσα σὲ εἰκόνιση καὶ ὁμοίωση εἶναι καταχρηστική. Ὑπάρχει μόνο μιὰ σχέση, εἴτε εἰκόνιση τὴν πεῖ κανεὶς εἴτε ὁμοίωση, εἶναι δυναμική, καὶ μπορεῖ νὰ μεγαλώσει μέχρι τέλειας ἐνώσεως ἢ νὰ μειωθεῖ μέχρι τέλειας διαιρέσεως. Τέλεια διαίρεση δὲν εἶναι ἡ ἀπόλυτη, ἐφόσον γιὰ νὰ ὑπάρχει κανεὶς, ὅπως ὑπάρχει ἔστω ἓνας κόκκος ἄμμου, χρειάζεται νὰ εἶναι στὸν μικρὸ αὐτὸ βαθμὸ ἐνωμένος μὲ τὸν Θεό. Ἡ τελειότητα τῆς διαίρεσης ἐκφράζεται ὡς ἀντιστροφή τῶν ἀρετῶν, ὑποχώ-

μαθητὲς τοῦ Πρόδρομου, οἱ ὅποιοι σκανδαλίσθησαν γιὰ τὴν διαφορὰ αὐτῆ. Ὁ Χριστὸς σκανδάλισε καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς μαθητὲς Του μὲ τὴν ὑποτίμηση τῆς φιλανθρωπίας, ὅπως ὅταν εὐχαριστήθηκε γιὰ τὸ ἄρωμα ποὺ καταναλώθηκε ἀπὸ ἀγάπη, ἀντὶ νὰ πωληθεῖ γιὰ νὰ δοθοῦν τὰ χρήματα στοὺς φτωχοὺς.

ρηση στὴν ὀργή, τὴν κακία, τὸ μῖσος, κ.λπ. Ἡ λήθη συνεπῶς δὲν ἔχει τίποτα παράδοξο, ἂν ἡ γνώση χρειάζεται ἐνότητα.

Ποιά εἶναι ἡ δική μας ἐνότητα μετὸν Χριστὸ σήμερα; Πολλοὶ οὔτε κἂν πιστεύουν πῶς ὑπάρχει, καὶ γιὰ τὴ συντριπτικὴ πλειοψηφία τῶν πιστῶν, εἶναι ἄφαντος. Αὐτὴ εἶναι ἡ συνειδητὴ ἐνότητά μας μαζί Του, ὄχι τόσο ἐνθαρρυντικὴ. Ἡ λήθη καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀπόσταση ἐνὸς Θεοῦ ποὺ παραμένει ἀόρατος σὰν ἀνύπαρκτος, ἴσως ἔχει παιδαγωγικὴ πλευρά, νὰ μπορέσει ὁ ἄνθρωπος νὰ διαμορφώσει νέα σχέση μαζί Του ἀνεπηρέαστος. Ἄν πάλι δὲν συνέβη κἂν ἁμαρτία, τότε ἢ ὁ Θεὸς εἶναι ἄδικος, ἢ ἀλλιῶς αὐτὲς εἶναι, καλῶς ἢ κακῶς, οἱ φυσιολογικὲς συνθῆκες ποὺ θέλησε γιὰ μᾶς, ἢ προσπαθεῖ μετὶ τῆς ταλαιπωρίας νὰ βοηθήσει νὰ φθάσουμε σὲ ἕνα βαθμὸ πνευματικότητας ποὺ ἡ ἐλευθερία μας δὲν μπορούσε νὰ κερδίσει ἀλλιῶς. Στὴν περίπτωσή αὐτὴ διανύουμε ἀπλῶς μιὰ εὐκαιρία γιὰ ἐξέλιξη.

Ὁ θάνατος

Ἡ πατερικὴ ἐξήγηση τοῦ θανάτου ὡς συνέπειας τῆς ἀποξένωσης ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὄχι ὡς ἀπόφαση τοῦ Ἰδιοῦ, δὲν εὐσταθεῖ. Ὁ σατανᾶς καὶ οἱ δαίμονες ἀποξενώθηκαν ἀκόμη περισσότερο καὶ ὀριστικά, ἀλλὰ παρέμειναν ἀθάνα-

δειςου. Εἰρωνικὰ γιὰ μᾶς σήμερα ἡ κάλυψη τείνει νὰ γίνει ξεπερασμένη σεμνοτυφία, ἐνῶ γιὰ τὸ πρωτόπλαστο ζευγάρι εἶναι συνέπεια τόλμης καὶ πνευματικῆς αὔξεσης. Στοὺς ἀνθρώπους ἰδίως τῆς Ἐκκλησίας παραμένει ἡ πρώτη εἰκόνα, ντροπῆς καὶ φόβου, μὲ τὴν ἀπόκρυψη τοῦ φύλου νὰ ἐνοχοποιεῖ ἐπίσης τὴ σεξουαλικὴ ἐπαφή.

Θὰ βοηθοῦσε νὰ σκεφτεῖ κανεὶς ὅσα εἰπώθηκαν γιὰ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα ὡς οὐσία τοῦ μύθου στὴν πράξη, δυστυχῶς ὅμως δὲν προσέχθηκαν καὶ δὲν ἔγιναν συνειδητά, ὥστε δὲν ἀπομένει παρὰ μόνο ἡ εἰκόνα δύο ταλαίπωρων νὰ φεύγουν κυνηγημένοι καλύπτοντας τὸ φύλο τους.

Ὁ Ἀδὰμ δὲν ξύπνησε ἕνα πρωὶ νοιώθοντας ντροπὴ γιὰ τὸ πέος του, κι ἂν τὸν κατηγορήσε γιὰ κάτι ὁ Θεός, ἦταν ἀκριβῶς ὅτι ἄρχισε νὰ ντρέπεται. Ἰδίως στοὺς ἐκκλησιαστικούς κύκλους σέρνεται μιὰ νοοτροπία κυριολεκτικοῦ τρόμου ἀπέναντι στὸ σέξ, ἀπ' ὅπου καὶ ὑποκρισία, καταδίκη τῶν ἐξωγαμιαίων σχέσεων, ἀνάγκη νὰ φαίνονται ὅλα ἀγνὰ ἐνῶ ὀργιάζουν τὰ πάθη, κ.λπ. Τὸ ζευγάρι τοῦ μύθου δὲν ἄρχισε ἐπιδιώκοντας τὴν παρθενία, δὲν νόμισαν ὅτι θὰ γίνουν καλύτεροι ἔτσι. Εἶχαν ἤδη ζήσει κάτι ἀνώτερο, γι' αὐτὸ ὑποτίμησαν τὸ σέξ — φυσιολογικά, ἀπλά, ἦσυχα, χωρὶς φοβίες, ἀναγνώρισαν στὸ σέξ μιὰ κατώτερη ἐπαφή καὶ ἀπόλαυση, τίποτα ποὺ νὰ προκαλεῖ τρόμο.

Ὅσο δὲν ἀπολαμβάνω ἐδῶ καὶ τώρα ζωντανὰ — ὄχι ἰδεολογικὰ οὔτε μελλοντικά, ὅτι δῆθεν ἂν δὲν κάνω σέξ, θὰ γλυτώσω ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, κ.λπ. — ὅσο δὲν ἔχω μεγαλύτερη ἀπόλαυση καὶ ἀνώτερη ἐπικοινωνία, εἶναι προτιμότερο νὰ ἀπολαμβάνω τὸ σέξ, παρὰ νὰ καταφεύγω σὲ προσευχές, νηστεῖες καὶ γονυκλισίες μήπως γίνει νὰ παραμείνω ‘ἀγνός’. Ἡ πνευματικὴ ζωὴ δὲν εἶναι μέθοδος, δὲν ἔχω νὰ ἀκολουθήσω τὰ ἐξῆς γιὰ νὰ ζήσω μὲ τὸν Χριστό — νὰ εἶμαι παρθένος, νὰ νηστεύω, νὰ κάνω καλὲς πράξεις ἢ ὅτι-δήποτε. Πρῶτα ζῶ μὲ τὸν Χριστό, καὶ μετὰ καταλαβαίνω τί ταιριάζει στὴ ζωὴ μου, σὲ ποιὸ βαθμὸ καὶ σὲ ποιὲς περιπτώσεις.

Ταπεινοφροσύνη καὶ ὑπακοή

Ἡ ἴδια ἡ ποιότητα τοῦ παράδεισου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐνίσχυσε τὴν αὐταπάτη πὼς ἰδανικὴ σχέση μετὰ τὸν Θεὸ εἶναι ἡ σχέση κυρίου καὶ δούλου. Οἱ πόρτες τοῦ παράδεισου ἀνοίγουν μὲ τὴν ὑπακοή! Ἀπὸ ἐδῶ, σὲ συνδυασμὸ μὲ μιὰ ἀσυνάρτητη ἀντίληψη γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη, προέρχεται ὀλόκληρη θεωρία περὶ ἀποβολῆς τοῦ ἰδίου θελήματος. Γιὰ νὰ συμβεῖ τέτοια παρεξήγηση, συμβάλλει καὶ ἡ θεοπνευστία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ποὺ ἐπένδυσε μὲ οὐράνιο κῦρος ἀκόμα καὶ τὶς πιὸ φοβικὲς σελίδες της, ὅμως ἀπαι-

τεῖται κυρίως περιφρόνηση τῆς σκέψης, μιὰ ἀπίστευτη νοσηρότητα ποὺ ἐνθαρρύνεται σὲ ἐκκλησιαστικούς κύκλους.

Ἄν ἡ ὑπακοὴ εἶναι κάτι ικανὸ καὶ ἀναγκαῖο, ἔτσι ποὺ νὰ περιττεύει ἡ προσωπικὴ κρίση, νὰ μὴ νοεῖται ἔλεγχος, ἀμφισβήτηση, διαφοροποίηση, κριτικὴ, ἀρκεῖ νὰ ἀποβληθεῖ τὸ 'ἴδιον θέλημα', σὲ τί διαφέρει ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ στρατόπεδο; Ὅταν ὁ ἄνθρωπος χάνει τὴν κρίση καὶ τὴν ἐλευθερία του γίνεται ταπεινὸς καὶ κατάλληλος γιὰ νὰ ζήσει μὲ τὸν Χριστό; Δὲν ἔχουμε δεῖ πόσο γεμίζει ἔτσι μὲ δογματισμό, κακομοιριά καὶ δουλοπρέπεια; Κάθε μέλος φασιστικῶν καὶ κομμουνιστικῶν ὀργανώσεων χαρακτηρίζεται (καὶ) ἀπὸ ἀδυναμία σκέψης καὶ τυφλὴ ὑπακοή.

Ὅμως, ἂν κάποιος ὑποτάχθηκε στὸν πνευματικὸ του, στὴν πραγματικότητα ἀκολουθεῖ τὸ δικό του θέλημα, ὁ ἴδιος ἀποφάσισε νὰ παραχωρήσει τὴν κρίση του. Δὲν θὰ ἔκανε τὸ δικό του θέλημα μόνο ἂν τὸν ἀνάγκαζαν νὰ ὑπακούει. Μὲ τὰ κριτήρια αὐτὰ λοιπὸν τὸ στρατόπεδο εἶναι ἀνώτερο τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ φαντάρος πράγματι χάνει τὸ θέλημά του ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος τῆς Ἐκκλησίας παριστάνει ὅτι τὸ χάνει. Στὴν πραγματικότητα τὸ κρατᾷ μιὰ χαρὰ, καὶ δὲν χάνει παρὰ μόνο τὴ νοημοσύνη του.

Δὲν φέρει ταπεινοφροσύνη ἡ ὑπακοή, ἔτσι κι ἄλλιῶς. Ταπεινὸς γίνομαι ὅσο προχωρᾷ στὴν πράξη καὶ συναίσθηση δύο διακρίσεων: ἀναγνωρίζω τί εἶναι ἀνώτερο καὶ τί

κατώτερο, καὶ ἀναγνωρίζω ποῖο ἔργο εἶναι πραγματικά δικό μου καὶ ποῖο μοῦ χαρίζεται. Γνωρίζω καὶ θαυμάζω ὅσα μὲ ξεπερνοῦν καὶ ἔχω εὐγνωμοσύνη γιὰ τὰ χαρίσματά μου. Δὲν ὑπάρχει ταπεινοφροσύνη χωρὶς εὐγνωμοσύνη καὶ θαυμασμό. Τί σχέση ἔχουν αὐτὰ μὲ τὴν ὑπακοή; Μήπως ὁ πνευματικὸς μὲ καθοδηγεῖ ἔτσι πὺν νὰ μπορέσω νὰ γίνω πιὸ ἱκανὸς γιὰ τὴν συνειδητότητα καὶ τὸν θαυμασμό; Ἄν τὸ ἔκανε, γιατί θὰ χρειαζόταν ὑπακοή; Ἡ ὑπακοή σημαίνει ἀδιαφορία γιὰ τὴν ἐπίγνωση, εἶναι τρόπος νὰ ἀπομακρύνομαι καὶ ἀπὸ τὴν εὐγνωμοσύνη καὶ ἀπὸ τὸν θαυμασμό. Γιὰ παράδειγμα, ἔστω ὅτι φοβᾶμαι μήπως μὲ ζημιώσει νὰ συναναστρέφομαι κάποιον. Ἐχοντας μάθει πῶς ὀδηγήθηκα στὸ σημεῖο αὐτό, περιστατικὰ πὺν μὲ σκανδάλισαν, κ.λπ., ἴσως ὁ πνευματικὸς μου συμπεράνει ὅτι μὲ ὠφελεῖ ἡ σχέση μὲ τὸν συγκεκριμένο ἄνθρωπο. Ἄν μπορεῖ νὰ μὲ φροντίσει πραγματικά, δὲν θὰ ἐπιβάλλει τί νὰ κάνω, ἀλλὰ μόνο θὰ ἐξηγήσει γιατί μὲ ὠφελεῖ ἡ συναναστροφή μὲ τὸν συγκεκριμένο ἄνθρωπο, καὶ ποιά ζημιὰ θὰ ὑποστῶ ἂν διακόψω τὴν σχέση μαζί του, ἀφήνοντάς με νὰ κρίνω, πάντα συζητῶντάς μαζί μου χωρὶς νὰ ἀποκλείει τὸ ἐνδεχόμενο ὁ ἴδιος νὰ κάνει λάθος. Ἀκόμη κι ἂν οἱ συμβουλές του εἶναι σωστές, ὁμως ἀκολουθῶ τυφλά, κάνοντάς ὑπακοή χωρὶς νὰ καταλαβαίνω γιατί εἶναι σωστές ἢ καὶ πιστευόντάς ὅτι εἶναι λάθος, διαφθείρω τὸν ἑαυτό μου. Πνευματικὴ πρόοδος δὲν εἶναι νὰ βρῶ κάποιον νὰ μὲ ‘ρυθμίσει’,

ἀλλὰ νὰ σκέφτομαι καὶ νὰ κατανοῶ. Ἡ λέξη κλειδὶ στὴν προσπάθεια αὐτὴ δὲν εἶναι τὸ πῶς ἀλλὰ τὸ γιατί. Γιὰ παράδειγμα, στὴν ἀπορία πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ μεγαλώσει τὴ σχέση του μὲ τὸν Θεό, διάφοροι γέροντες καὶ πνευματικοὶ θὰ ἔδιναν λίγο πολὺ διαφορὲς ἀπαντήσεις. Τί θὰ κάνω, ἂν δὲν μπορῶ νὰ κρίνω γιατί κάποια εἶναι προτιμότερη, ἔστω γιὰ μένα εἰδικά, εἴτε ἡ μόνη σωστὴ, ἢ γιατί εἶναι ἐσφαλμένη καὶ θὰ δημιουργήσει προβλήματα; Μὰ ἂν δὲν τολμῶ οὔτε νὰ διανοηθῶ ὅτι ὁ πνευματικός μου ἴσως κάνει λάθος ἢ ἂν, ἀκόμη χειρότερα, θεωρῶ προτιμότερο νὰ ὑπακούσω οὔτως ἢ ἄλλως καὶ ὄχι νὰ καταλάβω καὶ νὰ ἀκολουθήσω τὸ σωστό, ἀκόμη καὶ διαφωνῶντας μὲ τὸν πνευματικό μου, βάζω κι ἐγὼ ἓνα λιθαράκι σὲ ὄλο τὸν δογματισμὸ καὶ τὸν φανατισμὸ ποὺ διαβρώνει τὴν Ἐκκλησία.

Φόβος

Ἡ διήγηση τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εὐνόησε συχνὰ καὶ μιὰ ἄλλη ἐντύπωση, ὅτι κύριος ὑπαίτιος γιὰ τὴν πτώση εἶναι ὁ σατανᾶς, μὲ τὸν ἄνθρωπο σχεδὸν νὰ ἀπομένει ἀνήμπορο παίγνιο τῶν σκοτεινῶν δυνάμεων. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅσο καὶ θλιβερὸ τὸ ἀπόφθεγμα τοῦ Εἰρηναίου, ὅταν δένεται ὁ σατανᾶς, ἐλευθερώνεται ὁ ἄνθρωπος! Ἐπειδὴ ὑποτίθεται πῶς ἡ γυναῖκα ἐξαπατήθηκε ἀπὸ τὸ φίδι, ὑποτιμήθηκε ἢ φύση της σὲ βαθμὸ ποὺ νὰ θεωρεῖται πλησιέ-

στερη στὴ δαιμονικὴ φύση, ἐπιρρεπὴς στὸ κακὸ καὶ πιὸ διεφθαρμένη! Ἡ πραγματικότητα ὅμως εἶναι διαφορετικὴ. Μὲ παράδεισο—χωρὶς—παράδεισο, ὅπως τὸν εἰσηγεῖται ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἂν ὄντως ἡ γυναῖκα εἶναι πιὸ ὑπεύθυνη γιὰ τὴν ἁμαρτία καὶ τὴν ἐξορία, εἶναι καὶ πιὸ ἀξιέπαινη. Σὲ κάθε περίπτωση, γιατί ἡ γυναῖκα ἔχει μεγαλύτερη εὐθύνη γιὰ τὴν παράβαση ὡς γυναῖκα; Τὸ φύλο ἔχει δύναμη νὰ ἐπιβάλλει ἢ νὰ ἐμποδίσει τὴν ἁμαρτία; Ὑπάρχει ἁμαρτία χωρὶς ἐλευθερία;³⁷

Ἄπερισκεψία

Ἡ τύφλωση γιὰ τὴν πραγματικὴ ταυτότητα τοῦ παράδεισου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης διαιωνίζεται καὶ μέσα ἀπὸ

³⁷ Μήπως οἱ ιδιότητες τοῦ φύλου ἀσκοῦν κάποια ἐπιρροή; Γιὰ παράδειγμα, ἡ σχετικὴ σωματικὴ ἀδυναμία τοῦ γυναικείου φύλου μήπως ἐνθαρρύνει λιγώτερο τὸν ἐγωϊσμό; Ὅμως ἀκόμα καὶ τέτοιες ἐπιδράσεις εἶναι ἀβέβαιες. Ἡ ἀδυναμία εἶναι ἐξίσου πιθανὸ νὰ προκαλεῖ συμπλέγματα κατωτερότητας, ποὺ εὐνοοῦν τὸν ἐγωϊσμό. Πάντα ἐνέχει κινδύνους νὰ ἀποδίδονται οἱ προσωπικὲς εὐθύνες σὲ ἐξωτερικὲς ἢ ἀντικειμενικὲς αἰτίες. Χρειάζεται μεγάλῃ προσοχή, νὰ μὴ διαφεύγουν οἱ περιορισμοὶ τέτοιων ἐξηγήσεων.

τὴν προγραμματικὴ προβολὴ χριστιανικῶν ἰδεῶν, ποὺ δὲν ἐρμηνεύουν τὰ λεγόμενα μὲ ἀλληγορίες, ἔστω ὑπερβολικές, ἀλλὰ ἀγνοοῦν τὸ κείμενο σὰν νὰ ἔλεγε κάτι διαφορετικό, ἤδη προτοῦ ἐφαρμοστεῖ ἐπάνω του ἡ ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία! Ὁ ἄνθρωπος κατηγορεῖται ὅτι μὲ τὸ προπατορικὸ 'ἀμάρτημα' περιφρόνησε τὴ θεία ἀγάπη, κλείστηκε στὸ ἐγὼ καὶ τὴν κοσμικότητα! Πότε ὑπῆρξε ἀγάπη στὸν 'παράδεισο' τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ὅπου ὁ Θεὸς ἐπίφοβος προσπαθεῖ νὰ ἐπιβάλλει ὑπακοή καὶ περιφρονεῖ τὴ φιλία, οὔτε κἂν ἐξηγεῖ τὶς ἐπιθυμίες Του καὶ δὲν τὶς συζητάει;³⁸

Ἐπικρατεῖ λοιπὸν ἡ ἐρμηνεία αὐτὴ τῆς προπατορικῆς ἀμαρτίας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος θέλησε νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἀπὸ τὸν Θεό. Γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τὴν ἀξιολογήσω χρειάζεται νὰ γνωρίζω τὴ σχέση τῶν δύο. Εἶναι ἡ πιὸ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπίλυση ἐνὸς προβλήματος νὰ προσέχω τοὺς ὅρους. Καὶ ὅμως ὅλα τὰ αὐτονόητα ἀγνοήθηκαν χάρις στὴν ὁρμὴ νὰ δικαιολογηθοῦν τὰ ἀδικαιολόγητα. Ὁ Θεὸς τοῦ 'παράδεισου' τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ἓνας Θεὸς

³⁸ Τὸ ἀντίθετο στὴν Καινὴ Διαθήκη. Βλ. Ἡ Μεγάλῃ Πηγῇ, Α' 72 (Ἰω. 15), 15: *ὁ δοῦλος οὐκ οἶδεν τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ κύριος· ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους, ὅτι πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρὸς μου ἐγνώρισα ὑμῖν.*

Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα

ἀπὸ τὸν ὁποῖο δὲν μπορῶ νὰ ἀπομακρυνθῶ, ἐπειδὴ δὲν
ὕπῃρξε ποτὲ κοντά μου. Μαζί Του ἤμουν πάντα ὅπως κο-
ντὰ σὲ μιὰ ἀπειλή.

Τὰ Μυστήρια

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣΥΝΗ ταλαιπωρεῖται ἀπὸ προβλήματα μύχιου διχασμοῦ. Θὰ καταφέρει νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ βᾶρος τοῦ δῆθεν προπατορικοῦ ἁμαρτήματος; Θὰ θελήσει νὰ ξεφορτωθεῖ τὸν ἐθιμοτυπισμό, τὴ μεγάλη διαφθορά, τὴν αἰτία ποὺ σταύρωσε τὸν Χριστὸ καὶ δὲν ἐπιτρέπει στὶς Ἐκκλησίες οὔτε κἂν νὰ μετρήσουν τὶς δυνάμεις τους; Θὰ συνειδητοποιήσῃ ὅτι χρειάζεται νὰ μεταρρυθμίσει τὰ ἴδια τὰ θεμέλια τῆς θρησκευτικῆς τῆς ἔκφρασης, ποὺ εἶναι τὰ Μυστήρια, ὥστε νὰ πάψουν νὰ εἶναι μαγικοῦ τύπου τελετές;

Πῶς γίνεται νὰ ἀκμάζουν οἱ Ἐκκλησίες μὲ τόσο προβληματικὴ πορεία; Ὅμως ἀκμάζουν πράγματι; Λίγο νὰ προσέξει κανεὶς θὰ ἐκπλαγεῖ πόσο μικρὲς εἶναι καὶ οἱ μεγαλύτερες Ἐκκλησίες. Πίστη δὲν σημαίνει πηγαίνω στὴ Λειτουργία, θαμπώνομαι ἀπὸ τὰ χρώματα καὶ τὶς λάμπεις τοῦ ναοῦ, τὴν ὑποβλητικὴ φαλμωδία καὶ τὶς εἰκόνες, καὶ

ἐξομολογοῦμαι, νηστεύω, μεταλαμβάνω, κάνω καλές πράξεις. Τὰ λεγόμενα Μυστήρια καὶ ὁλόκληρο τὸ ἐθιμοτυπικὸ βασιλείο δὲν κάνουν πολλὰ περισσότερα ἀπ' τὸ νὰ δημιουργοῦν τὴν ψευδαίσθηση ὅτι ἑκατομμύρια πιστῶν ἀκολουθοῦν τὸν δρόμο τῶν Μαθητῶν. Ὅμως πιστεύω στὸν Χριστὸ σημαίνει θέλω νὰ τὸν γνωρίσω, καὶ τὸ θέλω περισσότερο ἀπ' ὅτιδήποτε. Νὰ τὸν συναντήσω προσωπικά, ὄχι μέσα ἀπὸ διηγῆσεις. Ἐπομένως τὴ γνησιότητα τῆς πίστεως ἀποδεικνύει, ὅταν τὴν ἀποδείξει, τὸ γεγονὸς ὅτι τὸν συνάντησα, μιὰ πού δὲν ἔχει λόγος νὰ κρύβεται ἀπὸ τοὺς φίλους Του, καὶ δὲν τὸ κάνει.

Ἕπάρχει φιλία μεγαλύτερη καὶ μικρότερη, ἰσχυρότερη καὶ πιὸ ἀδύναμη πίστη, ὅμως ἡ Ἐκκλησία χρειάζεται νὰ δίνει τὸ μέτρο — *ἔσσεθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ πατήρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν*³⁹ — ὀδηγῶντας σὲ μιὰ πορεία, πού καθένας θὰ ἀκολουθήσει ὅσο θέλει γιὰ νὰ σταθεῖ ὅσο πιὸ κοντὰ Του μπορεῖ.

Χρειάζεται νὰ γίνῃ συνειδητὸ ποιὲς διαστροφὲς ὀδήγησαν σὲ τόσους παραλογισμούς, ὅπως σὲ ἓνα 'Μυστήριο' πού ὑποτίθεται ὅτι μᾶς καθαρίζει ἀπὸ τὸ ὑποτιθέμενο προπατορικὸ ἀμάρτημα, γιὰ τὸ ὁποῖο εἶδαμε ὅτι μόνον ἀμάρτημα

³⁹ Ἡ Μεγάλη Πηγὴ, Α' 1 (Ματθ. 5), 48.

δὲν εἶναι, ἐνῶ καὶ ἂν ἦταν, δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει στὴν προσωπικὴ ζωὴ καθενὸς μας τὴν ἐπίδραση ποὺ νομίζουμε ὅτι ἔχει, τὴν ὁποία καὶ ἂν ἀκόμα εἶχε, δὲν θὰ γινόταν νὰ τερματίσουμε διὰ μαγείας. Χωρὶς δική του συμμετοχὴ, ἕνα μωράκι καθαρίζεται ἀπὸ τὴν ἁμαρτία ἐπειδὴ ὁ ἱερέας τὸ βουτάει στὸ μαγικὸ νερό, ἐπικαλεῖται τὸν Θεό, κ.λπ.; Εἶναι δυνατὸ νὰ ἔχουμε φτιάξει κάτι τέτοιο καὶ νὰ τὸ πιστεύουμε, γενιὰ μετὰ ἀπὸ γενιὰ ἐδῶ καὶ αἰῶνες; Ἡ ἁμαρτία εἶναι ἕνας λεκὲς ποὺ φεύγει μὲ τὸ καθαριστικὸ χωρὶς νὰ κάνω τίποτα ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἑαυτό μου; Καὶ ὅμως, τόσοι ἄνθρωποι 'καθαρίζονται' ἐδῶ καὶ αἰῶνες, καὶ φθάνουν στὸ χειρότερο σημεῖο διαφθορᾶς παραμένοντας ἀμετανόητοι.⁴⁰

⁴⁰ Ἡ πεποίθηση ἀκόμα καὶ μεγάλων Πατέρων, ὅτι τὰ ἀβάπτιστα βρέφη πηγαίνουν στὴν κόλαση, ἐπειδὴ τὸ Βάπτισμα δὲν τὰ ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὸ προπατορικὸ 'ἁμάρτημα', εἶναι ἀπαράδεκτη. Σὲ μιὰ προσπάθεια νὰ διασωθεῖ τὸ κῦρος τῆς μαγικῆς ἐπενέργειας τοῦ Βαπτίσματος προτάθηκαν οἱ πιὸ ἀπίθανες θέσεις, ὅπως ὅτι τὸ Βάπτισμα καταργεῖ τὸ προπατορικὸ 'ἁμάρτημα' ἀλλὰ ὄχι τὴν τάση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ ἁμαρτία! Ἡ ὁποία τάση ἐπομένως εἶναι ἔμφυτη ἀπὸ τὸν Θεό; Ἡ κατὰ σύμπτωση ἀναπτύσσεται ἐλεύθερα σὲ ὅλους τοὺς βαπτισμένους ἀνεξαιρέτως; Εἶναι πολλὰ ἀκόμη γιὰ τὰ 'Μυστήρια' ποὺ χρειάζονται δικό τους βιβλίο γιὰ νὰ συζητηθοῦν. Δὲς ὅσα γράφω γιὰ τὸν Γάμο, στὴν *Κιβωτὸ* (Ἀξίες τοῦ γά-

Ἡ Θεία Εὐχαριστία, τὸ πλέον κεντρικὸ καὶ σημαντικὸ ἔθιμο, βρίσκεται σὲ ἐκτυφλωτικὴ σύγκρουση μὲ ὅ,τι θέλησε ὁ Χριστός,⁴¹ δὲν ἀπέκτησε ἀρκετὰ τὴν παιδαγωγικὴ

μου), σ. 81 κ.έ., καὶ στὰ *Στοιχεῖα* (Ἄς σκεφτοῦμε τὴν γαμήλια Ἀκολουθία), σ. 103 κ.έ.

⁴¹ Βλ. ὅσα γράφω στὸ *Ἡμερολόγιο*, (“Χρειάζεται νὰ κοινωνᾶμε συχνά, σπάνια ἢ σὲ συγκεκριμένες περιπτώσεις;”), σ. 112–3: Κρασί καὶ ψωμὶ συμβολίζουν τὸ σύνολο τῆς Δημιουργίας μετασχηματισμένο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο σὲ πηγὴ χαρᾶς καὶ ζωῆς: σῶμα καὶ αἷμα Του εἶναι ὅλα, ὄχι μόνο τὰ τίμια δῶρα οὔτε μόνο ἡ Ἐκκλησία. Ὅλα τὰ πράγματα, φυσικὰ ἢ τεχνητά, ὑπάρχουν ἐπειδὴ ὁ Ἰδιος τὰ ὑποστηρίζει μέσα Του καὶ μέσα τους. Τὸ γνωρίζουμε ἢ δὲν τὸ γνωρίζουμε, χρησιμοποιῶντας τὸν κόσμο γιὰ νὰ ζήσουμε καὶ νὰ πραγματοποιήσουμε τίς ἐπιθυμίες μας, χρησιμοποιοῦμε τὸν Ἰδιο. Ὁ Χριστὸς λέει ὅτι συμφέρει νὰ τὸ γνωρίζουμε, ἐπειδὴ ζῶντας συνειδητὰ παίρνουμε ἀκόμα μεγαλύτερη δύναμη νὰ μεγαλώνουμε τὴν ἐνότητά μας μαζί Του: *τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν*. Ἦταν δυνατὸ νὰ τὸν λησμονήσουν οἱ Μαθητές; Ὑπάρχει σήμερα πιστὸς ποὺ κινδυνεύει νὰ ξεχάσει τὸν Χριστὸ ἂν, γιὰ παράδειγμα, ναυαγήσει σὲ κάποιον ἐρημότοπο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μεταλάβει; Τί σημαίνει ἡ ἀνάμνηση, ἂν ὄχι τὴ σύνδεση τοῦ Προσώπου Του μὲ τὸ σύνολο τῆς κτίσης καὶ τὴν εὐχαριστιακὴ χρῆση τοῦ κόσμου, ὅλων τῶν πραγμάτων; [...] Μποροῦμε νὰ πλησιάζουμε παντοῦ τὸν

λειτουργία πού θά μπορούσε νά ἔχει, γιά τήν ὁποία θά ἄξιζε νά ὑπάρχει, καί ὅμως ἐπιμένει παγωμένο, ἀμετάβλητο, σάν ἀκριβῶς γιά νά ντροπιάζει τή νοημοσύνη μας.

Ἀπογοητεύει ὅταν ἄνθρωποι τῆς ἔσχατης ἰδίως ἡλικίας κοινωνοῦν ἀκόμη καί λίγο πρὶν πεθάνουν, ἐλπίζοντας ὅτι τὸ μαγικὸ σιρόπι θά ἀνοίξει τίς πύλες τοῦ παράδεισου, ἐνῶ δὲν ἀνοίξε τίποτα τόσες φορές πού κοινωνήσαν. Ἔστω πῶς πράγματι τὸ συγκεκριμένο κρασί καί ψωμί, χάρη στίς ἐπικλήσεις τῶν ἱερέων καί στήν ὑποχρέωση τοῦ Θεοῦ νά ὑπακούσει στίς ἐπικλήσεις τους, μετατρέπονται ἀληθινὰ σὲ σῶμα καί αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Καί λοιπόν; Τί ἔγινε ἂν φᾶς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί πιεῖς τὸ αἷμα Του; Ἡ σωτηρία καί ὁ φωτισμὸς εἶναι μιὰ χημικὴ διαδικασία, ὅπως ὅταν παίρνεις τὴν ἀσπιρίνη καί φεύγει ὁ πονοκέφαλος;

Ἄν πλησιάζω τὸν Χριστὸ μὲ εὐλικρίνεια μέσα ἀπὸ τὴν ἔμπρακτη βούληση καί ὅλη τὴ σκέψη μου, γιατί χρειάζομαι τὰ 'τίμια δῶρα'; Ἄν πάλι μὲ ταλαιπωρεῖ ὁ μικρὸς ἐαυτός, ἡ ἀσημαντότητα, ἡ σκληρότητα, ἡ μικρότητα, ὁ φθό-

Ἴδιο, ἐπειδὴ Ἐκεῖνος εἶναι ἡ ἀρχὴ καί ἡ οὐσία ὅλων. Ἀντὶ γι' αὐτό, περιμένουμε στήν οὐρὰ ὡς τὰ βαθειὰ γεράματα νά κοινωνήσουμε μὲ τὸ κουταλάκι, ὅταν ὁ Χριστὸς εἶναι συνεχῶς μέσα σὲ καθένα μας καί παντοῦ γύρω μας...

νος, ἡ ὀργή, ἡ κακία, πίνω τὸ μαγικὸ σιρόπι καὶ μετατίθεμαι στὴν ἀγιότητα; Σὲ μιὰ ἀγιότητα ποῦ οὔτε κἂν νοιώθω, ἀφοῦ καὶ στὴν κακία παραμένω, καὶ (νομίζω ὅτι) χρειάζεται νὰ ξαναμεταλάβω, γιατί;

Υπάρχει κάτι καλὸ στὸ ἔθιμο τῆς Εὐχαριστίας, κι ἂν ναί, τὸ καλὸ του εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ κακό του; Μόνο καλὸ τοῦ τωρινοῦ μας ἐθίμου εἶναι ἡ ἐξαπάτηση καὶ ἡ αὐθυποβολή. Ἔχοντας τὴν ἐντύπωση ὅτι μεταλαμβάνω Σώματος καὶ Αἵματος, ταυτίζω τὸν Χριστὸ μὲ κάτι γλυκὸ καὶ νόστιμο, καὶ ἀκόμα νομίζω ὅτι κάπως ἐνώνομαι μαζί Του. Ἡ νηστεία ποῦ προηγεῖται μὲ ἀπομακρύνει, ἔστω προσωρινά, ἀπὸ τὶς ‘κοσμικὲς’ ἀπολαύσεις ὅπως συνοφίζονται στὴ βασικὴ προϋπόθεση τῆς ἐπιβίωσης, δηλαδή στὴν τροφή, ὑποβάλλοντας τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ προσέγγιση στὸν Χριστὸ εἶναι καὶ μιὰ ἀπομάκρυνση ἀπὸ ὅτιδήποτε ἄλλο, τὸ ὁποῖο ὁμως ξαναβρίσκω στὸν ἴδιο, στὸ φωμὶ καὶ τὸ κρασί ὡς μεταμορφωμένη ἀναστάσιμη τροφή.

Αὐτὸ εἶναι τὸ καλὸ ποῦ ὑπάρχει στὸ σημερινό μας ἔθιμο. Μετὰ ἀπὸ δύο χιλιετίες χριστιανισμοῦ, στὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐθίμου βρίσκεται ὁ ἀσφαλέστερος ὁδηγὸς γιὰ νὰ σκεφτοῦμε τὴν ἀξία του, ἂν ἰσχύει καὶ ἐδῶ ὅτι τὸ δέντρο κρίνουν οἱ καρποί. Πόσοι ἐξ ὅσων μεταλαμβάνουν ἀξιοποιοῦν τὴν ψευδαίσθηση αὐτὴ τῆς προσέγγισης στὸν Χριστὸ ὡς ἀφορμὴ νὰ ζητήσουν ἔμπρακτα νὰ τὸν γνωρίσουν καὶ

νά ζοῦν μαζί Του κάθε στιγμή; Πόσοι ἀπλῶς κάνουν τὸ θρησκευτικὸ τους καθῆκον γιὰ νὰ συνεχίσουν νὰ ζοῦν μακριά Του χωρὶς ἐνοχές; Πόσοι ἀρκοῦνται στὴν ψευδαίσθηση καὶ στὴν ἐπανάληψή της; Πόσοι χάνουν τὴν ὁρμὴ γιὰ πραγματικὴ ἐνότητα μαζί Του, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ μετάληψη τοὺς πείθει ὅτι ἔφθασαν στὸ ἀνώτερο πού μποροῦν νὰ ἔχουν; Πόσοι ἀπλῶς καταβάλλονται ἀπὸ τὴ ματαιότητα τῆς συμμετοχῆς σὲ μιὰ συνήθεια χωρὶς πραγματικὸ νόημα καὶ ὁδηγοῦνται στὴν ἀδιαφορία;

Οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς πὺ σταύρωσαν τὸν Χριστὸ δὲν εἶχαν μικρότερη ἰδέα γιὰ τὴν ἀξία τῶν ἐθίμων τους, καὶ τὴν κρατᾶνε μέχρι σήμερα. Πόσο διαφέρουμε; Ἔχουμε ἅγιους, γίνονται θαύματα, σὲ ἀρκετοὺς φανερώνεται ὁ Χριστός, ὅπως καὶ ὁ Ἰσραὴλ εἶχε μεγάλους προφῆτες καὶ ἁγίους, ὁ Χριστὸς περπάτησε ἀνάμεσά τους, κι αὐτὸ καθόλου δὲν σήμαινε πὺς ἡ παράδοσή τους ἦταν ἄψογη ἢ ἔστω κάτι περισσότερο ἀπὸ μάταιη.

Ὁ προτεσταντισμὸς ἐδῶ ὅπως σὲ πολλὰ βρίσκεται σὲ πιὸ σωστὴ κατεύθυνση,⁴² προσπαθῶντας νὰ ἀφαιρέσει ἀπὸ

⁴² Ἄραγε οἱ ἄλλες χριστιανικὲς Ὁμολογίες, Προτεσταντικὲς καὶ Καθολικὲς, εἶναι δυνατὸ καὶ εὐλογο νὰ κάνουν λάθη, ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε οἱ μόνοι ἀλάθητοι; Μήπως χρειάζεται νὰ σκεφτοῦμε πιὸ νηφάλια ὅτι δὲν ἀποκλείεται κι ἐμεῖς νὰ σφάλ-

τὴν Εὐχαριστία τὶς μαγομηχανικὲς πλευρὲς (μεταστοιχείωση τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα, κ.λπ.), μήπως τὴν προσανατολίσει στὴν καθημερινὴ συναίσθηση τοῦ Χριστοῦ, στὴ ζωντανὴ σχέση μαζί Του. Ὅμως ἤδη ἡ περιορισμένη ἔστω τελετουργικὴ ὁμοιότητα μὲ τὴν Εὐχαριστία τῶν παραδοσιακῶν Ἐκκλησιῶν, δημιουργεῖ πρόβλημα.

Ἡ Θεία Κοινωνία θὰ μεγαλώσει τὴ δύναμή της ὅταν γίνῃ κάτι ποὺ συμβαίνει στὴν καθημερινότητά μας, ὄχι τελετουργία ποὺ διευθύνει στὸν ναὸ ὁ εἰδικός, ἐφόσον καὶ ὁ σκοπὸς της εἶναι ἡ μνήμη τοῦ Χριστοῦ συνέχεια, μέσα ἀπ' ὅλα καὶ μέσα σὲ ὅλα, ὄχι μόνο μιὰ εἰδικὴ στιγμή — ἐκτὸς ἂν ἡ στιγμή αὐτὴ διαμορφωθεῖ ἔτσι ποὺ νὰ ἐξωθεῖ ἀποτελεσματικὰ στὴ συνέχεια καὶ τὴν καθημερινότητα, ἔχοντας ἀποκλείσει τελείως τὴ δυνατότητα μαγικῶν συνεκδοχῶν.

Ἡ ἀλήθεια τῆς χριστιανοσύνης προσεγγίζεται ὅσο περισσότερο ὁ κληρὸς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν πιστῶν καὶ ὁ ἐθιμοτυπισμὸς μειώνεται, ὅταν ὁ πιστὸς ἀπογαλακτίζεται, σταματᾷ νὰ ἐπαναλαμβάνει θρησκευτι-

λουμε σὲ κάποια ζητήματα, καὶ νὰ κοιτάξουμε πῶς θὰ διορθώσουμε τὰ σφάλματα τῆς Ὀρθοδοξίας;

κὲς πράξεις καὶ ζεῖ κάθε στιγμή μὲ τὸν Χριστὸ ἐλεύθερα, προσωπικὰ καὶ ἀπρόβλεπτα.⁴³

Πόσο σπουδαιότερο δὲν θὰ γινόταν τὸ ἔργο τους καὶ πόσο μικρότερο τὸ κακὸ ποὺ κάνουν, ἂν οἱ Ἐκκλησίες κατόρθωναν τὸ πιὸ στοιχειῶδες, νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ προκαταλήψεις καὶ νὰ σκεφτοῦν ἐλεύθερα! Ὁ Θεὸς ἔχει πολλοὺς τρόπους νὰ συμπαρίσταται, ὅπως εἶναι γνωστό, καὶ ἡ χριστιανοσύνη θὰ ἦταν ἓνας τρόπος ἀκόμα πιὸ ἰσχυρός, πολὺ πιὸ ἰσχυρός, ἂν ἀξιωνόταν νὰ ἀποβάλλει τὸν ἐθιμοτυπισμὸ, τὸν κληρικαλισμὸ καὶ τὸν μαγομηχανισμό, ἐπιτέλους τερματίζοντας καὶ τὸ μεγάλο ὄνειδος τῆς διάσπασής της.

Τὸ τελευταῖο μοιάζει ἴσως πιὸ ἀνεκτὸ ἢ καὶ σὰν πλεονέκτημα πολυμορφίας καὶ πολυφωνίας! Ὅμως ἡ πολυφωνία δημιουργεῖ ἐνότητα, οἱ φωνὲς συμβάλλουν σὲ κάποια σχέση, ἢ ἔστω προτείνουν τὸ δικό τους χωρὶς νὰ ἀποκλείουν τὸ ἐνδεχόμενο σφάλματος, δοκιμάζοντας τὶς δυνάμεις

⁴³ Τότε καὶ ὁ μοναχισμὸς κερδίζει σὲ γνησιότητα. Ὁ μοναχισμὸς δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ πραγματοποιεῖται σὲ εἰδικούς χώρους, ὅπωςδῆποτε ὅμως στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ὑποχρεώνονται νὰ ζοῦν μοναχικὰ τιμῶντας τὶς σπάνιες καὶ ἀναγκαῖες ποιότητες τῶν ἀληθινῶν σχέσεων — τὴν συνειδητότητα, τὴν εὐλικρίνεια, τὴν πιστότητα καὶ τὴ σοβαρότητα.

τους μέχρι νὰ ἀναδειχθεῖ τί εἶναι σωστό, ἀκόμη καὶ ἱεραρχημένο σὲ μιὰ κοινὴ κλίμακα ὡς ἀνώτερο ἢ κατώτερο, καλύτερο ἢ χειρότερο. Δὲν εἶναι πολυφωνία νὰ θεωρεῖς τὸν ἄλλο αἰρετικὸ ἢ περίπου αἰρετικὸ καὶ νὰ μὴ τὸν μνημονεύεις στὶς προσευχές σου, οὔτε εἶναι πολυφωνία ὅταν ἡ μία θέση ἀπλῶς ἀρνεῖται τὴν ἄλλη, μὲ κάθε Ἐκκλησία νὰ μὴ μπορεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ ποῦ βρίσκεται ἡ ἀλήθεια, ἂν δὲν ἀπαξιώσει καὶ παραμερίσει τὶς ὑπόλοιπες. Μὲ πόση δύναμη οἱ Ἐκκλησίες ὑπηρετοῦν τὴν πιὸ ὑψηλὴ ἐνότητα, ὅταν παραμένουν ἀνίκανες νὰ ἐνωθοῦν μεταξύ τους καὶ εἶναι σὰν νὰ πιστεύουν σὲ διαφορετικὸ Θεό;

Ἄν σοῦ φανεῖ χρήσιμο αὐτὸ τὸ βιβλίο,
ἀγόρασέ το στὴν ἔντυπη μορφή του.

ELPENOR

www.elpenor.org